

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
GRĀMATVEDĪBAS UN AUDITA KATEDRA

Z/S „Briežkalni” saimnieciskās darbības attīstība

MAGISTRA DARBS

Autors: **Ilze Ciematniece**

Stud. apl. ic09060

Darba vadītājs: asoc. prof. dr. oec. Ruta Šneidere

RĪGA 2014

ANOTĀCIJA

Maģistra darba tēma ir „Z/S „Briežkalni” saimnieciskās darbības attīstība”.

Maģistra darba mērķis ir veikt Z/S „Briežkalni” saimnieciskās darbības analīzi un, pamatojoties uz analīzes rezultātiem, sniegt priekšlikumus uzņēmuma attīstībai.

Darbs sastāv no trīs nodaļām. Pirmajā nodaļā tiek sniegts Latvijas lauksaimniecības nozares raksturojums, otrajā nodaļā - par saimnieciskās darbības analīzes izvērtēšanas informatīvo nodrošinājumu, bet trešajā nodaļā tiek veikts Z/S „Briežkalni” saimnieciskās darbības novērtējums. Darba noslēgumā autore izdara secinājumus par pētījuma procesā veiktās saimnieciskās darbības analīzes rezultātiem un sniedz priekšlikumus uzņēmuma finansiālā stāvokļa uzlabošanai.

Maģistra darbs sastāv no 96 lappusēm, tajās ietverti 15 attēli, 34 tabulas, 22 formulas un pievienoti 4 pielikumi.

Atslēgvārdi: saimnieciskās darbības analīze, likviditāte, rentabilitāte, kalkulācija.

ANNOTATION

The topic of the thesis paper is „Development of economic activities in the farm "Briezkalni"”.

The goal of the diploma paper is to make the economic analysis of the farm „Briezkalni” and based on the results of the analysis to provide recommendations for the further development of the company.

Paper consists of four parts. The first part gives the characteristic of the agriculture in Latvia. The second part describes the informative ensuring for the assessment of economic operation analysis but the third part is devoted to the assessment of the financial situation in the farm „Briezkalni”. In the fourth part the author makes conclusions on the results of the economic operation analysis received during the study process and she provides recommendations for the improvement of the financial situation.

The diploma paper consists of 96 pages, 15 images, 34 tables, 22 formulas and there are 4 appendixes added.

Key words: analysis of economic operation, liquidity, profitability, calculation.

SATURS

IEVADS	5
1. LAUKSAIMNIECĪBAS NOZARE UN TĀS RAKSTUROJUMS.....	7
1.1. Latvijas lauksaimniecības izvērtējums	7
1.2. Kartupeļi, to vieta lauksaimniecības produkcijas ražošanā	15
1.3. Eiropas Savienības atbalsts Latvijas lauksaimniekiem.....	20
2. SAIMNIECISKĀS DARBĪBAS ANALĪZES IZVĒRTĒŠANAS INFORMATĪVAIS NODROŠINĀJUMS Z/S „BRIEŽKALNI”	27
2.1. Grāmatvedības uzskaites dati.....	27
2.2. Plānošanas process.....	34
3. Z/S „BRIEŽKALNI” SAIMNIECISKĀS DARBĪBAS NOVĒRTĒJUMS	37
3.1. Saimnieciskās darbības analīzes teorētiskās nostādnes	37
3.2. Z/S „Briežkalni” SVID analīze	39
3.3. Peļņas vai zaudējumu aprēķina analīze.....	43
3.4. Pašizmaksas aprēķins.....	47
3.5. Finanšu stabilitāte un maksātspēja.....	60
3.6. Uzņēmuma likviditāte un tās izvērtēšana	65
3.7. Līdzekļu aprites rādītāji	71
3.8. Rentabilitātes rādītāju analīze	78
3.9. Z/S „Briežkalni” attīstības prognozes	84
SECINĀJUMI	89
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN INFORMĀCIJAS AVOTU SARAKSTS	92
PIELIKUMI.....	94
<i>Pielikums Nr. 1</i>	95
<i>Pielikums Nr. 2</i>	96
<i>Pielikums Nr. 3</i>	97
<i>Pielikums Nr. 4</i>	98

IEVADS

Jau kopš seniem laikiem lauksaimniecība ir viena no tautsaimniecības pamatnozārēm. Kopā Latvijā ir 6,459 milj. ha zemes, un, kā liecina Lauku atbalsta dienesta 2010. gada pētījums, 2,43 milj. ha jeb 38 % no tiem ir lauksaimniecībā izmantojamā zeme. Lauksaimniecībai ir liela nozīme kopējā Latvijas ekonomiskajā attīstībā. Šī ir viena no senākajām tautsaimniecības nozarēm, un tā dod lielu ieguldījumu valsts attīstībā un augšupejā.

Lauksaimniecības zemju platības aizņem ievērojamu daļu no Eiropas sauszemes teritorijas. Tādēļ lauksaimniecībai ir būtiska nozīme dabas resursu un kultūrainavu saglabāšanā un tas ir priekšnoteikums citām cilvēku darbībām lauku apvidos. Gadsimtiem ilgi lauksaimniecība ir devusi ieguldījumu ainavu un dzīvotņu dažādības veidošanā, kā arī to uzturēšanā.

Valsts iedzīvotāji aizvien vairāk sāk novērtēt pašu audzētus dārzeņus, augļus un lopkopības produkciju, un ik gadu pieprasījums pēc vietējiem lauksaimniecības produkcijas ražojumiem pieaug.

Pateicoties lauksaimniecības nozares attīstībai, Latvijā ir aizvien mazāk ar nezālēm un krūmiem aizaugušu lauksaimniecībā izmantojamo zemju platību, rezultātā valsts teritorija rada sakoptāku vides iespaidu.

Latvijā ir potenciāls ilgtspējīgas lauku teritorijas attīstības un nodarbinātības veicināšanai, pilnveidojot lauksaimniecības nozari un virzot to uz dabas vērtību saglabāšanu un augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanu, tādējādi nodrošinot ieguldījumu nodarbinātībā, ienākumu palielināšanā un dabas vērtību saglabāšanā lauku apvidos. Latvijā joprojām ir augsts bezdarba līmenis, un, kā rāda statistika, visbiežāk tas ir sastopams laukos. Tieši lauksaimniecība ir tā nozare, kurā tika nodarbināti daudz iedzīvotāju, diemžēl tagad to skaits strauji samazinās. Šī ir īpaši svarīga nozare arī tādēļ, ka daļa lauku iedzīvotāju dodas prom no laukiem meklējot darba iespējas ārzemēs, jo bieži nav alternatīvu nodarbošanās veidu paralēli lauksaimniecībai. Nozares attīstība Latvijā veicinātu pieaugumu Latvijas ekonomikā kopumā un palīdzētu risināt reģionālās problēmas.

Maģistra darba tēma ir „Z/S „Briežkalni” saimnieciskās darbības attīstība”. Darba mērķis ir veikt Z/S „Briežkalni” saimnieciskās darbības analīzi un, pamatojoties uz analīzes rezultātiem, sniegt priekšlikumus uzņēmuma attīstībai. Darba hipotēze ir: saimnieciskās darbības analīze – labs instruments uzņēmuma darbības rezultātu novērtēšanai un pamats attīstības lēmumu pieņemšanai.

Lai īstenotu darba izvirzīto mērķi, jāveic šādi uzdevumi:

1. izpētīt lauksaimniecības nozari un tās attīstības tendences;
2. izpētīt saimnieciskās darbības analīzes informatīvo nodrošinājumu;
3. veikt Z/S „Briežkalni” saimnieciskās darbības novērtējumu;
4. noteikt Z/S „Briežkalni” attīstības prognozes un ieteikumus saimnieciskās darbības uzlabošanai.

Tēma par lauksaimniecību ir aktuāla, jo tā valstij dod lielus ienākumus, 2012. gadā valstī nodokļu ieņēmumi no lauksaimniecības bija 315 milj. Ls. Šajā nozarē tiek nodarbināti ļoti daudz valsts iedzīvotāji, (2013. gada pirmajā pusgadā tie bija 22 150 cilvēku), kā arī tiek saražota liela daļa produkcijas Latvijas iedzīvotājiem.

Pētījumā tiek izmantoti ekonomiski statistiskās analīzes metodes un paņēmieni. Pētāmais periods ir 4 gadi – no 2009. līdz 2012. gadam, dažviet autore pētīs datus par 2013. gadu. Darba rakstīšanai kā galvenie informācijas avoti tiek izmantoti klasiku – teorētiku darbi par attiecīgo nozari, dažādas zinātniskās publikācijas par saimniecisko darbību, Z/S „Briežkalni” sastādītie gada pārskati, internetā pieejamie materiāli, kā arī Latvijas Republikas likumdošanas akti un uzņēmuma nepublicētie dati. Visi faktiskie materiāli ir ņemti no Z/S „Briežkalni” gada pārskatiem, tādēļ atsaucēs darba tekstā par tiem nav dotas.

Maģistra darba pirmajā nodaļā ir izvērtēta Latvijas lauksaimniecības nozare, kā arī pētīts Eiropas Savienības atbalsts Latvijas lauksaimniekiem, jo ir svarīgi uzzināt par situāciju valstī un kādu atbalstu lauksaimnieki saņem. Otrajā nodaļā tiek izvērtēts Z/S „Briežkalni” saimnieciskās darbības informatīvais nodrošinājums, kur ir iekļautas tēmas par grāmatvedību, plānu normatīvo informāciju, kā arī tiek pētītas saimnieciskās darbības teorētiskās nostādnes. Uzņēmumā ir jāizvērtē saimnieciskā darbība, vai tā ir pietiekoši efektīva. Trešajā nodaļā tiek izvērtēts finansiālais stāvoklis Z/S „Briežkalni” – katrā uzņēmumā ir nepieciešams to izvērtēt, lai sekmīgi varētu turpināt darboties, un, ja nepieciešams, jau laicīgi pamanīt problēmas un novērst tās. Lai saprastu uzņēmuma situāciju, ir nepieciešams veikt dažādu rādītāju aprēķinus, kas arī ataino finansiālo stabilitāti. Z/S „Briežkalni” aprēķinātie dati tiks salīdzināti ar konkurenta SIA „Īves grupa” datiem. Darba nobeigumā ir uzņēmuma attīstības prognozes, ieteikumi saimnieciskās darbības uzlabošanai, tās attīstībai, secinājumi, izmatotās literatūras un informācijas avotu saraksts un pielikumi.

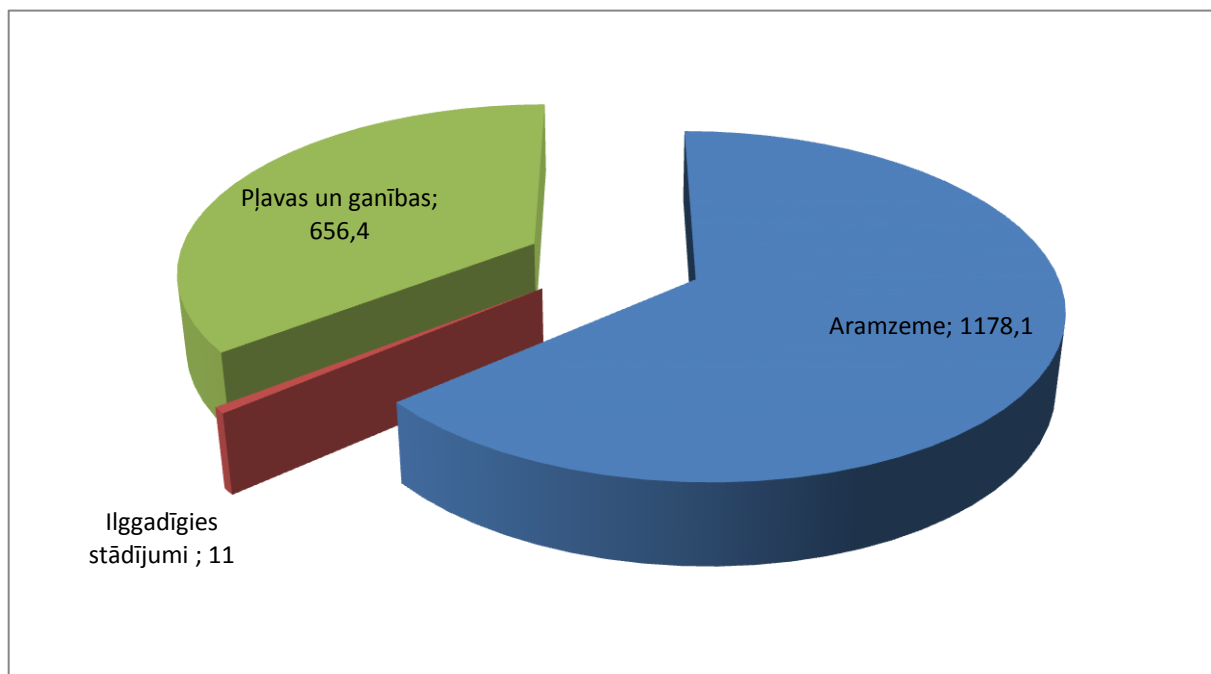
Darba saturā tiek izvērtēta lauksaimniecības nozare, tai skaitā, kartupeļu audzēšanas un realizēšanas ekonomiskie aspekti.

1. LAUKSAIMNIECĪBAS NOZARE UN TĀS RAKSTUROJUMS

1.1. Latvijas lauksaimniecības izvērtējums

Šajā nodaļā autore pētīs lauksaimniecības nozares stāvokli tautsaimniecībā, valsts, kā arī Eiropas Savienības atbalstu Latvijas lauksaimniekiem.

Lauksaimniecība ir tautsaimniecības nozare, kurā nodarbojas ar augu vai dzīvnieku audzēšanu, lai iegūtu pārtiku vai citas izejvielas. Lauksaimniecība sākusi attīstīties neolītā un ir viena no senākajām saimniecības nozarēm, kuras attīstība spēcīgi ietekmējusi cilvēces vēsturi un attīstību. Lauksaimniecības nozare ir ļoti nozīmīga un nepieciešama sastāvdaļa Latvijas tautsaimniecības attīstībai. Lauksaimniecība kā nozare tautsaimniecības struktūrā aizņem aptuveni 4 – 5 %. Kā jau autore minēja, lauksaimniecībā izmantojamā zeme Latvijā aizņem aptuveni 38 % no valsts teritorijas, tātad var secināt, ka lauksaimniecības nozare var paplašināties un palielināt apstrādājamās platības. Attēlā 1.1. atainota lauksaimniecībā izmantojamās zemes izmantošana.

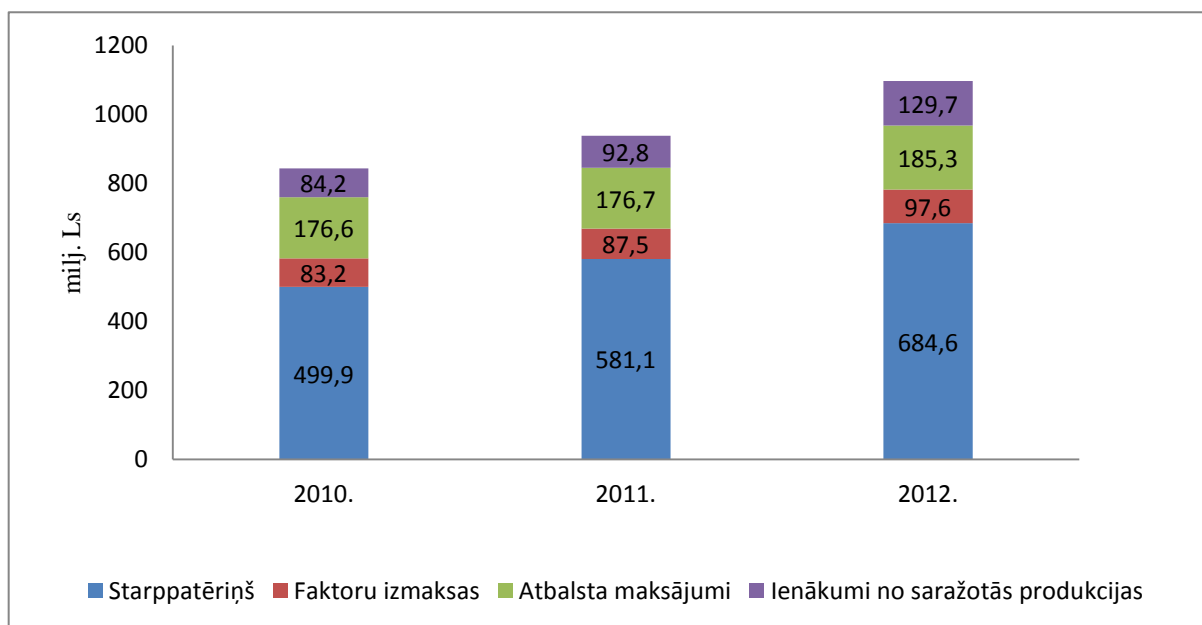
1.1. att. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes izmantošana, tūkst. hektāru, 2012.g.*

*Autores veidots attēls

Avots: Centrālās statistikas pārvaldes dati, pieejams: <http://www.csb.gov.lv>

Kopā 2012. gadā izmantotā lauksaimniecībā izmantojamā zeme ir 1 840,9 tūkst. hektāru, kas, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, ir nedaudz palielinājusies. Lielākā daļa, kas sastāda 64 % no kopējās izmantotās lauksaimniecības zemes aizņem aramzeme, 35 % - pļavas un ganības, bet, tikai nepilnu 1 % aizņem ilggadīgie stādījumi (augļu koki un ogulāju stādījumi, ieskaitot jaunus stādījumus). Savukārt 2012. gadā lauksaimniecībā izmantojamā zemes platības, kas netiek uzturētas labā lauksaimniecības un vides stāvoklī sastāda 310 805 hektārus, jeb 16,9 % no visas apsekotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības. Taču paplašināt savas apstrādājamās platības Latvijas zemniekiem ir sarežģīti, jo ar lauksaimniecību saistītās izmaksas ir ļoti augstas un turpina strauji palielināties, bet ieņēmumi palielinās lēnām, ņemot vērā lielo risku.

Ienākumi no lauksaimniecības darbības ir atkarīgi ne tikai no saražotās produkcijas vērtības un subsīdijām, bet to nosaka arī ar ražošanu saistītās izmaksas, no kurām galvenais ir starppatēriņš. Starppatēriņš ir vērtība tām precēm un pakalpojumiem, kas ir iesaistīti ražošanas procesā patērēšanai, neskaitot pamatlīdzekļus, kuru patēriņu ieraksta kā pamatkapitāla patēriņu.¹ 1.2. attēlā ir apkopota informācija par ieņēmumiem no lauksaimnieciskās darbības struktūras – kāda daļa ir starppatēriņš, faktoru izmaksas, un cik liela daļa ir lauksaimnieku ienākumi. Faktoru izmaksas ietver: pamatlīdzekļu patēriņu, ar ražošanu saistītos nodokļus, zemes nomu un kredītprocentu maksājumus.

1.2. att. **Izmaksu apjoms lauksaimniecības sektora ieņēmumos, milj. Ls, 2010.g. – 2012.g.***

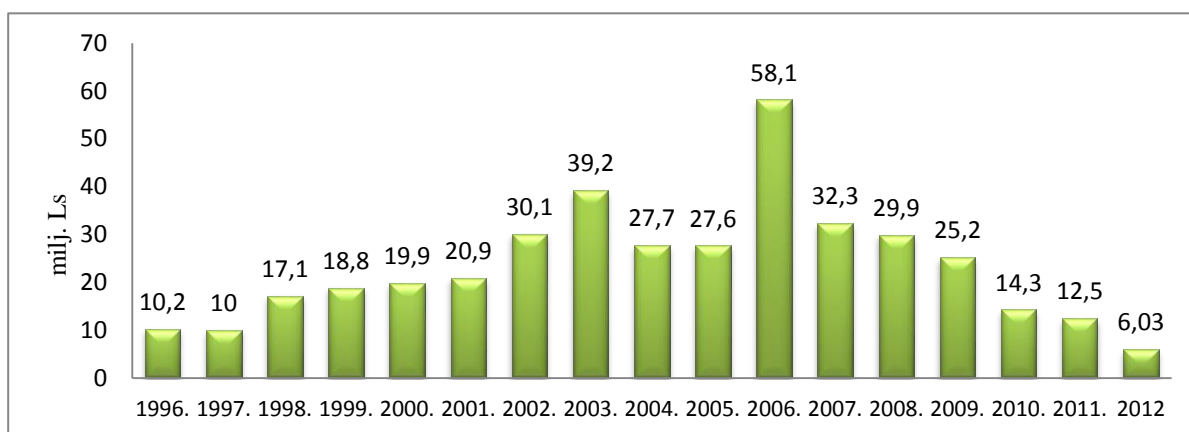
*Autores veidots attēls

Avots: LR Zemkopības ministrijas Latvijas lauksaimniecības ziņojums 2013.

¹ Centrālās statistikas pārvaldes dati. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv> (skatīts 01.03.2014.)

Kā liecina attēlā apkopotā informācija, 2012. gadā nozīmīgi palielinājās gan ražošanas izmaksas, kā arī palielinājušies lauksaimnieku rīcībā paliekošie ienākumi. Izmaksu daļa (starppatēriņa) palielinājumu ietekmēja gan pirktu resursu cenas palielinājums par 5,6 %, gan arī resursu patēriņa palielināšanās (tas novērtēts ar 11,8 %, sakarā ar lielāku ražotās produkcijas apjomu, kam patērēts arī vairāk resursu). Neraugoties uz starppatēriņa izmaksu palielinājumu par 17,8 %, tā īpatsvars nozares izlaidē tomēr nedaudz samazinājies – no 76,3 % līdz 75,1 %. Salīdzinot ar vidējo līmeni Eiropas Savienībā, Latvijā starppatēriņa īpatsvars ir augsts. Produkcijas un starppatēriņa, kā arī faktoru izmaksu izmaiņu rezultātā ienākumi no saražotās lauksaimniecības produkcijas 2012. gadā ir palielinājušies gandrīz par 40 % un būtiski pārsniedz 2008. – 2011. gada līmeni. Kopumā var secināt, ka produktu ražošanas īpatsvars lauksaimnieku ienākumos joprojām var uzskatīt par zemu, līdz ar to lauksaimnieku atkarība no subsīdijām un Eiropas Savienības maksājumiem ir ļoti liela.

Lai veicinātu lauksaimniecības un lauku attīstību, kā arī, lai paaugstinātu lauku teritoriju iedzīvotāju dzīves līmeni, papildus Eiropas Savienības atbalstam valsts sniedz atbalstu nacionālo subsīdiju veidā. Subsīdijas ir kārtējie neatlīdzināmie maksājumi, kurus valdība vai Eiropas Savienības institūcijas maksā rezidējošiem ražotājiem ar mērķi, ietekmēt ražošanas apjoma līmeni, cenas vai ražošanas faktoru izmaksas. Valsts atbalsts lauksaimniecības attīstībai subsīdiju veidā nedrīkst būt mazāks par 2,5 procentiem no gada pamatbudžeta kopējiem izdevumiem, kas tiek segti no dotācijām no vispārējiem ieņēmumiem, atskaitot iemaksas Eiropas Savienības budžetā.¹ 1.3. attēlā ir apkopots kopējais izmaksāto subsīdiju apjoms lauksaimniekiem Latvijā.

1.3. att. Kopējais subsīdiju apmērs Latvijā, milj. Ls, 1996.g. – 2012.g.*

*Autores veidots attēls

Avots: LR Zemkopības ministrijas Latvijas lauksaimniecības ziņojums 2013.

¹ LR likums *Lauksaimniecības un lauku attīstības likums*. 24.04.2004. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=87480> (skatīts 25.02.2014.)

Kā liecina attēlā apkopotā informācija, 2012. gadā valsts atbalsts Latvijas lauksaimniekiem turpina strauji samazināties sasniedzot 6,03 milj. Ls, kas ir zemākais rādītājs kopš par 1996. gada. Var secināt, ka izmaksājamo subsīdiju daļa valstī turpina samazināties, kas ir liels zaudējums Latvijas zemniekiem. Mūsu lauksaimnieki saņem vismazākos platību maksājumus, salīdzinot ar citām Eiropas Savienības valstīm, lai gan izejvielu un materiālu cenas turpina pieaugt. Tātad var secināt, ka gan valsts, gan arī Eiropas Savienības atbalsts Latvijas zemniekiem ir mazs, kas liedz saimniecībām veiksmīgi attīstīties.

Valsts ietekmē lauksaimniecisko ražošanu ar ekonomiskām un tiesiskām metodēm. Racionālas lauksaimniecības attīstības veicināšanai valsts, ievērojot reģionu un nozaru īpatnības izmanto:

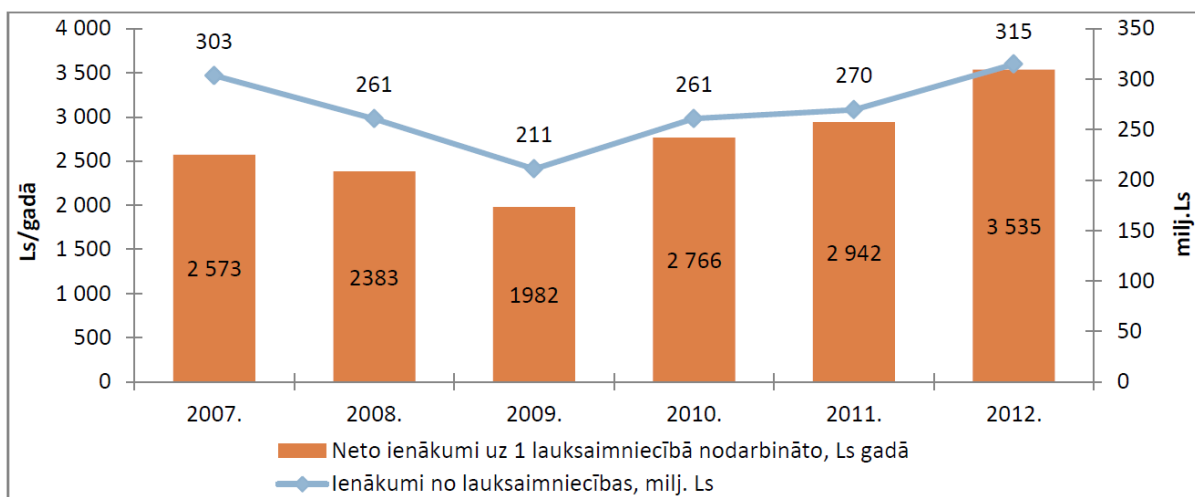
- valsts investīcijas;
- ilglaicīgu un stabilu nodokļu politiku;
- valsts subsīdijas;
- valsts finanšu un kredītu politiku;
- muitas tarifus un tarifu kvotas;
- tirgus intervenci;
- cita veida maksājumus.¹

Latvijā ir vairākas organizācijas, kas sniedz atbalstu lauksaimniekiem, taču dažādu finansējuma piešķiršanu un darbību regulē Latvijas likumi un Ministru kabineta noteikumi. Piemēram, viena no šādām valsts iestādēm ir Lauku atbalsta dienests, kas ir Zemkopības ministrijas padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas atbild par vienotu valsts atbalsta un Eiropas Savienības atbalsta politikas realizāciju valstī, uzrauga normatīvo aktu ievērošanu lauksaimniecības jomā un pilda citas ar lauksaimniecības un lauku atbalsta politikas realizāciju saistītas funkcijas.²

Lauksaimniecības nozare valstij dod lielus ieņēmumus, kas sekmē valsts attīstību, kā arī ļoti daudz darbavietu ir tieši ar lauksaimniecību saistītajos uzņēmumos. 1.4. attēlā ir apkopoti ienākumi no lauksaimniecības.

¹ LR likums *Lauksaimniecības un lauku attīstības likums*. 24.04.2004. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=87480> (skatīts 25.02.2014.)

² LR likums *Lauku atbalsta dienesta likums*. 28.04.2000. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=5152> (skatīts 25.02.2014.)

1.4. att. Ienākumi no lauksaimniecības, milj. Ls, 2007.g. – 2012.g.*

*Autores veidots attēls

Avots: LR Zemkopības ministrijas Latvijas lauksaimniecības ziņojums 2013.

Aprēķinātie neto ienākumi uz vienu lauksaimniecībā nodarbināto 2012. gadā veidoja aptuveni 3 535 Ls gadā jeb 295 Ls vidēji mēnesī, kas ir augstākais rādītājs kopš neatkarības atjaunošanas. Tas ir par 49 Ls vairāk nekā 2011. gadā un par 129 Ls vairāk kā 2009. gadā. Arī kopējie ienākumi lauksaimniecības sektorā, kas ir 315 milj. Ls, saskaņā ar veikto aprēķinu pārsniedz līdzšinējo augstāko 2007. gada rādītāju, un sakarā ar nodarbināto skaita samazinājumu, vidējie ienākumi ir cēlušies vēl straujāk. Līdz ar to var secināt, ka lauksaimniecības sektors ienākumu jomā būtiski uzlabojis savas pozīcijas starp citiem tautsaimniecības sektoriem. Salīdzinot ienākumus no lauksaimniecības darbības, ar visām pārējām Eiropas Savienības dalībvalstīm Latvijā šis rādītājs ir viszemākais, tādēļ ļoti svarīgs valsts lauksaimniekiem ir tieši Eiropas Savienības atbalsts. Pēc Valsts ieņēmumu dienesta rīcībā esošās informācijas, Latvijā pēc stāvokļa uz 2013. gada 1. janvārī Nodokļu maksātāju reģistrā nodokļu maksātāju skaits, kas nodarbojas ar lauksaimniecību ir 41 334, no tām 23 205 ir zemnieku saimniecības, bet 1 767 sabiedrības ar ierobežotu atbildību. Tabulā 1.1. ir pētīts cik lielos nodokļu ieņēmumus valsts saņem no zemnieku saimniecībām.

Valsts budžeta ieņēmumi no zemnieku saimniecībām, 2010.g. - 2012.g. tūkst. Ls*

Nodokļi	Gadi		
	2010.	2011.	2012.
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	2 103.25	2 963.73	2 991.31
Uzņēmuma ienākuma nodoklis	75.83	403.75	472.53
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	5 118.7	5 922.11	5 578.60
Pievienotās vērtības nodoklis	1 022.04	-3 205.33	-37.81
Akcīzes nodoklis	4.28	8.78	14.42
Dabas resursu nodoklis	81.62	86.45	90.88
Muitas nodoklis	5.87	4.94	1.04
Kopā	8 411.59	6 184.43	9 110.97

*Autores veidota tabula

Avots: LR Zemkopības ministrijas Latvijas lauksaimniecības ziņojums 2013.

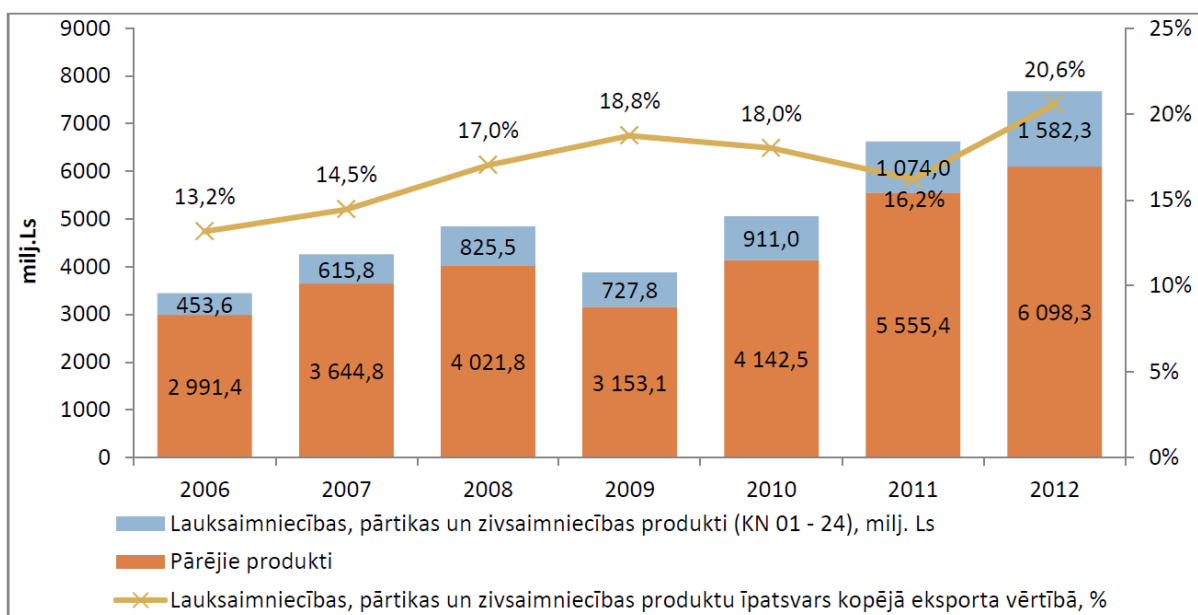
Pēc tabulas datiem var secināt, ka valsts budžeta ieņēmumi no lauksaimniecības palielinās – salīdzinot 2012. gadu ar 2010. gadu pieaugums ir par nepilniem 8 %. Lielākie ieņēmumi ir no sociālajām apdrošināšanas iemaksām un iedzīvotāju ienākuma nodokļa. Taču pēc tabulā apkopotajiem datiem var secināt, ka 2011. un 2012. gadā pievienotās vērtības nodoklis ir negatīvs skaitlis, kas saistīts ar to, ka pārmaksātā nodokļu summa saimniecībām tiek atmaksāta. Pārmaksātā nodokļa summa ir maksāšanai valsts budžetā aprēķinātās nodokļa summas un atskaitāmā priekšnodokļa starpība.¹

Jaunākie rādītāji Latvijas lauksaimniecības sektorā kopumā rāda, ka turpinājusies atgūšanās no iepriekšējo gadu krīzes un, ņemot vērā augšupejošās cenu tendences lauksaimniecības produktu tirgū, ir turpinājies ieņēmumu pieaugums. Nozares situācijas uzlabošanās pamatā ir jaunākās tehnoloģijas un cilvēki, kas prot šīs tehnoloģijas pielietot.

Valstij ieņēmumus nes arī lauksaimniecības produktu eksports, kas pa gadiem palielinās. Attīstoties lauksaimniecības nozarei, palielinās arī lauksaimniecības produkcijas eksportējamais daudzums un kopējais saražotais daudzums, neskatoties uz to, ka izejvielu cenas turpina pieaugt. Lai šī nozare varētu veiksmīgāk attīstīties, ir ļoti nepieciešams valsts un Eiropas Savienības atbalsts. 2012. gadā turpina pieaugt lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu eksports vērtības izteiksmē un lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produkti bija nozīmīgākā Latvijas eksporta nozare (Ls 1 582,3 milj. jeb 20,6 % no Latvijas kopējās eksporta vērtības), apsteidzot meža nozares eksporta vērtību (1 266,5

¹ LR likums *Pievienotās vērtības nodokļa likums* Rīga. 01.01.2013. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=253451> (skatīts 15.04.2014.)

milj. Ls jeb 16,5 %). 2012. gadā eksports vērtības izteiksmē bija augstākais rādītājs pēdējo septiņu gadu laikā, eksporta apjoms apkopts 1.5. attēlā.

1.5. att. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu īpatsvars kopējā Latvijas eksportā, milj. Ls, 2006.g. – 2012.g.*

*Autores veidots attēls

Avots: LR Zemkopības ministrijas Latvijas lauksaimniecības ziņojums 2013.

2012. gadā ir novērojams būtisks lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu eksporta vērtības palielinājums, pārsniedzot importa vērtību un veidojot pozitīvu tirdzniecības bilanci. Eksports vērtības izteiksmē, salīdzinājumā ar 2011. gadu, pieauga par 47,3 % (jeb par 508,3 milj. Ls), savukārt imports palielinājies tikai par 16,3 % (jeb par 201,6 milj. Ls).

Kopumā lauksaimniecības sektorā ir novērots nozīmīgs apjomu pieaugums, ko pavadīja arī vidējo cenu kāpums gan augkopībā, gan lopkopībā. Šādu situāciju izraisīja vairāku nozarei labvēlīgu apstākļu kopums – augstas ražas kombinācijā ar labu tirgus situāciju vairākās Latvijai nozīmīgās nozarēs. Tā kā lauksaimniecības apjomi paaugstinās, tas arī atstāj pozitīvu iespaidu uz Latvijas kopējo iekšzemes kopproduktu. 1.2. tabulā ir pētīts kopējais iekšzemes kopprodukts, kā arī cik liels tas ir lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā.

Iekšzemes kopprodukts Latvijā 2009.g. - 2012.g. tūkst. Ls*

	2009.	2010.	2011.	2012.
Pavisam	13 070 448	12 784 137	14 275 232	15 519 763
T. sk. lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	444 484	575 908	653 007	693 999

*Autores veidota tabula

Avots: Centrālās statistikas pārvaldes dati, pieejams: <http://www.csb.gov.lv>

Pēc tabulā apkopotās informācijas var secināt, ka iekšzemes kopprodukts no 2010. gada palielinās, kas vērtējams pozitīvi. Arī iekšzemes kopprodukts lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā palielinās no 2009. gada, 2012. gadā sasniedzot 693 999 tūkst. latu, kas ir 4,5 % no kopējā iekšzemes kopprodukta.

Latvijā viena no pamatnozārēm ir graudu ražošana, un, kā liecina statistika, visvairāk audzēto graudaugu šķirne ir kvieši. Graudaugu, rapša, kartupeļu un dārzeņu sējumu platības ir apkopotas 1.3. tabulā.

Galveno lauksaimniecības kultūru sējumu platība Latvijā 2009.g. - 2012.g. tūkst. ha*

Gads	Sējumu kopplatība	Graudaugi	Rapsis	Kartupeļi	Dārzeņi
2009.	1112,0	540.8	93.3	30.0	8.2
2010.	1102,7	541.5	110.6	30.1	8.1
2011.	1086,7	526.6	121.3	29.7	8.1
2012.	1122,1	574.6	117.5	28.2	8.1

*Autores veidota tabula

Avots: Centrālās statistikas pārvaldes dati. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv>

Kā jau iepriekš autore minēja, vislielāko platību aizņem graudaugi – 2009. gadā tie sastāda 48,6 % no sējuma kopplatības, 2010. gadā – 49,1 %, 2011. gadā – 48,5 %, bet 2012. gadā – 51,2 %, attiecīgi kartupeļi 2009., 2010. un 2011. gadā aizņem tikai 2,7 % no kopplatības, bet 2012. gadā vēl mazāk – 2,5 %. Tam par iemeslu varētu būt tas, ka graudu audzēšanā ir lētākas izejvielas un materiāli, to audzēšanā nav jāiegulda tik daudz darba, kā audzējot kartupeļus, kā arī, novākšanas laiks graudaugiem ir krietni īsāks kā kartupeļiem.

Kopumā var secināt, ka Latvijā lauksaimniecība turpina attīstīties – palielinās iekšzemes kopprodukts, eksports, kā arī ienākumi no lauksaimniecības, taču attīstību palēnina zemais atbalsts, lielās izmaksas, kā arī risks, ka visa saražotā produkcija, piemēram, sliktu laika apstākļu dēļ var iet bojā.

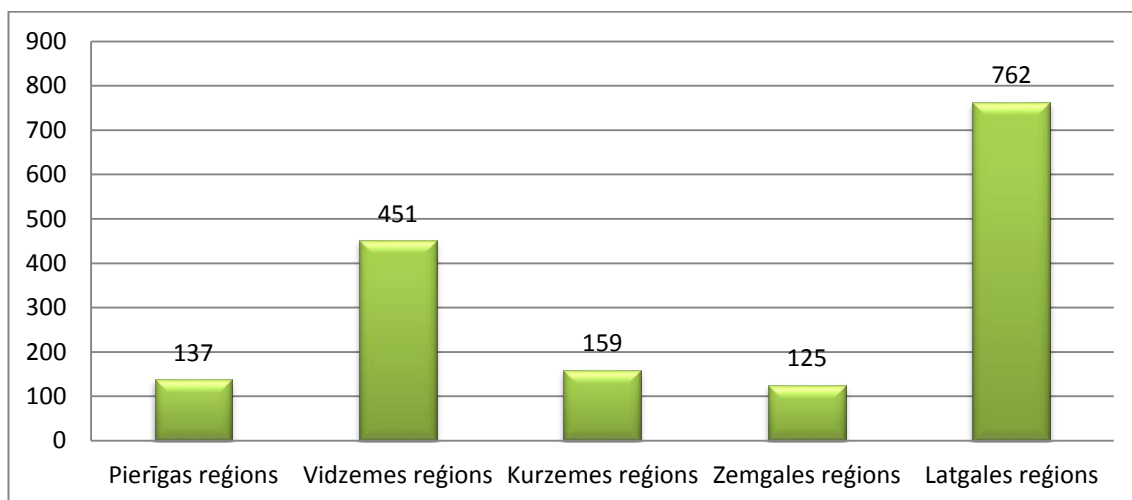
Nākamajā apakšnodaļā autore pētīs kartupeļu audzēšanu kā lauksaimniecības nozari, jo maģistra darba tēma ir tieši saistīta ar kartupeļu ražošanu un to pārstrādi.

1.1. Kartupeļi, to vieta lauksaimniecības produkcijas ražošanā

Šajā apakšnodaļā autore padziļināti pētīs kartupeļu vietu kopējā lauksaimniecības struktūrā.

Kartupeļu audzēšana kā lauksaimniecības nozare veido 5,5 % no lauksaimniecības galaprodukta kopējās vērtības. Starp citām augkopības nozarēm kartupeļu audzēšana ir pēc kārtas trešā nozīmīgākā lauksaimniecībā izmantojamās zemes izmantošanā, lauksaimniecības sektora kopējās pievienotās vērtības radīšanai. Kartupeļu ražošanai ir vairākas vājās puses, piemēram, moderno tehnoloģiju trūkums, lielais nestandarta produkcijas iznākums, liela energoietilpība kartupeļu audzēšanas un uzglabāšanas procesā, kā arī neprognozējams tirgus pārtikas kartupeļiem.¹

Lai kartupeļu nozare attīstītos, nepieciešams izveidot speciālās kartupeļu glabātuves, kā arī ieviest jaunus pārstrādes produktu veidus un attīstīt tos citos Latvijas novados, jo šobrīd kartupeļu pārstrāde ir koncentrēta tikai Vidzemes un Latgales pusē. Kopā Latvijā ir 1 634 saimniecības, kas nodarbojas ar kartupeļu audzēšanu. 1.6. attēlā ir apkopots lauku saimniecību skaits (kas nodarbojas ar kartupeļu audzēšanu) sadalījumā pa reģioniem.

1.6. att. Kartupeļu saimniecību skaits statistiskajos reģionos, 2012.g. *

*Autores veidots attēls

Avots: Centrālās statistikas pārvaldes dati, pieejams: <http://www.csb.gov.lv>

¹Lauku atbalsta dienesta mājas lapa. Pieejams: www.lad.gov.lv (skatīts 03.03.2014.)

Kā liecina attēlā apkopotā informācija, vislielākais saimniecību skaits, kas nodarbojas ar kartupeļu audzēšanu ir Latgales reģions ar 762 saimniecībām un Vidzemē ir 451 saimniecības, vismazāk Zemgales reģionā – 125. Latgalē pārsvarā ir mazās saimniecības, par to liecina stādījuma platības – Pierīgā tās ir 5 870 hektāru, Vidzemē – 4 472, Kurzemē – 4 806, Zemgalē – 8 448, bet Latgalē – 6 540 hektāru. Var secināt, ka neskatoties uz to, ka Zemgalē ir mazākais saimniecību skaits, kas nodarbojas ar kartupeļu audzēšanu, tomēr tur ir vislielākā stādījumu platības starp visiem reģioniem. Taču spriežot pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem, visaugstākās un stabilākās ražas pēdējo trīs gadu laikā (vidēji 202 cnt/ha) ir Pierīgas reģionā, viszemākā kartupeļu ražība šajā pašā laika periodā ir novērojama Latgales reģionā (vidēji 147 cnt/ha).

Kā jau autore iepriekš minēja, kartupeļu kopējās platības valstī turpina samazināties, taču Z/S „Briežkalni”, neraugoties uz sarežģītajiem apstākļiem savas apstrādājamās platības cenšas palielināt. 1.4.tabulā ir apkopoti kartupeļu audzēšanas rādītāji, tajā skaitā Z/S „Briežkalni”.

1.4.tabula

Kartupeļu audzēšanas rādītāji Latvijā un Z/S „Briežkalni”, 2009.g. - 2011.g.*

Rādītāji	Gads			
	2009.	2010.	2011.	2012.
kopējā kartupeļu platība, tūkst. ha, Latvijā	30.0	30.1	29.7	28.2
t.sk. Z/S „Briežkalni”, ha	90	130.5	155	125.5
kartupeļu kopražā, tūkst. t., Latvijā	525	484	499	539
t.sk Z/S „Briežkalni”	2.3	2.8	3.2	3.7
kartupeļu ražība, centneros no ha, Latvijā	175	161	168	191
t.sk Z/S „Briežkalni”	280	215	207	297

*Autores veidota tabula

Pēc tabulas datiem var secināt, ka kopējā kartupeļu platība Latvijā ir nedaudz samazinājusies, 2012. gadā tā ir 28 187 ha, 2011. gadā - 29 697 ha, 2010. gadā – 30136, bet 2009. gadā – 30 020 ha, taču Z/S „Briežkalni” kartupeļu kopplatība pa gadiem ir palielinājusies, izņemot 2012. gadu, kad tā kopējā kartupeļu stādījumu platība ir 125,5 ha, salīdzinot ar 2011. gadu samazinājums ir par 29,5 ha, jeb par 19 %, taču kartupeļu kopražā gan Latvijā, gan konkrēti Z/S „Briežkalni” palielinās. Procentuāli Z/S „Briežkalni” kopējā kartupeļu platība 2012. gadā sastāda 0,5 % no Latvijas kopējās platības, 2011. gadā - 0,5 %, 2010. gadā - 0,4 %, bet 2009. gadā - 0,3 % no kopplatības.

Kartupeļu ražība Latvijā 2012. gadā ir 191 centners no hektāra, 2011.gadā - 168, 2010. gadā – 161, bet 2009. gadā 175 centneri no hektāra, bet Z/S „Briežkalni” attiecīgi 207, 215 un 280 centneri no hektāra. Var seciāt, ka Z/S „Briežkalni” vidējā ražība ir augstāka nekā Latvijā kopumā.

Kartupeļu stādījuma platībām ik gadu ir vērojama tendence samazināties un, 2012. gadā salīdzinot ar 2011. gadu tās ir samazinājušās aptuveni par 5 %. Viens no iemesliem, kāpēc ik gadu kartupeļu stādījumu platības sarūk, ir tas, ka kartupeļi ir resursietilpīga kultūra, tās audzēšanai nepieciešams liels degvielas un darbaspēka patēriņš. Kopējās platības sarūk arī tādēļ, ka mazie un vidējie audzētāji samazina kartupeļu audzēšanas platības, jo nav garantēta stabila realizācija un tie nespēj konkurēt tirgū ar lielajiem kartupeļu ražotājiem. Kartupeļu audzēšanas vājā vieta ir modernu audzēšanas tehnoloģiju un specializēto glabātuvju trūkums. Kartupeļu audzēšanā vērojams arī liels nestandarta produkcijas iznākums, kuram praktiski vispār nav noieta. Kādreiz nestandarta kartupeļus plaši izmantoja gan lopkopībā, gan spirta ražošanā. Attīstoties modernajām lopkopības tehnoloģijām, nestandarta kartupeļus lopkopībā šodien izmanto reti.

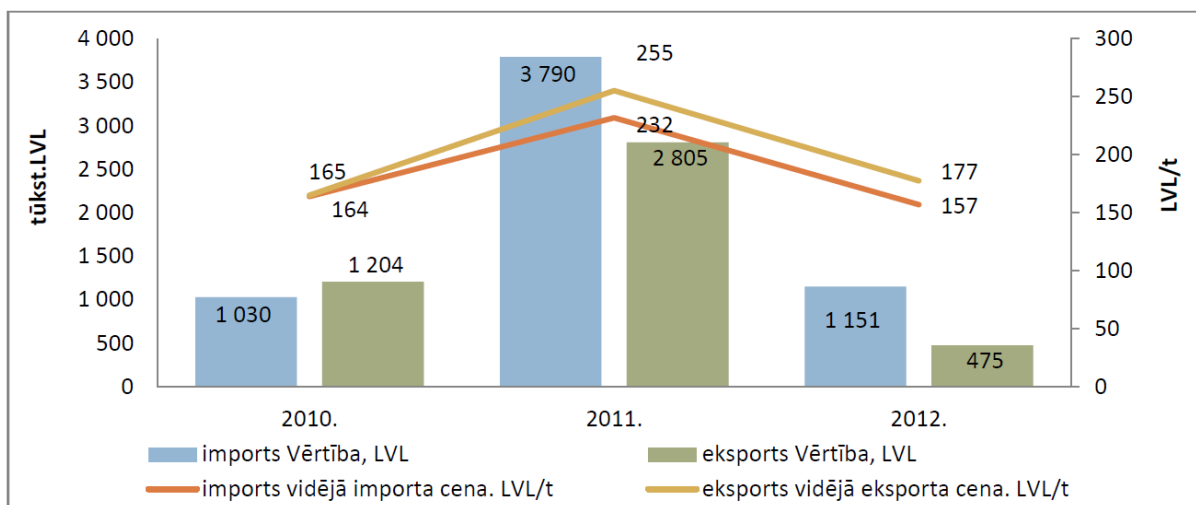
Kā jau zināms, kartupeļu raža, galvenokārt, ir atkarīga no laika apstākļiem. 2012. gadā meteoroloģiskie apstākļi bija ļoti mainīgi, laiks bieži bija lietains, kas veicināja augu slimību izplatību, kā arī bieži nokrišņi traucēja kartupeļu ražas novākšanu. Tāpat kā citus gadus, arī 2012. gadā bija vērojama kartupeļu lakstu puve, taču šī slimība kartupeļu audzētājiem būtiskus ražas zaudējumus neradīja.

2011. gadā laika apstākļi bija labvēlīgi, lai nodrošinātu kvalitatīvu kartupeļu ražošanu. Vidzemē un Latgalē kartupeļu novākšanas periodā bija apmierinoši laika apstākļi, taču sliktāka situācija bija Kurzemē un Zemgalē, kur biežo lietavu dēļ ražas novākšana bija apgrūtināta. Arī kartupeļu raksturīgās slimības kartupeļu audzētājiem ievērojamus ražas zaudējumus neradīja. Tā kā laika apstākļi šajā gadā bija apmierinoši, tad arī kartupeļu kopraža bija laba – 499 tūkst. tonnas, tajā skaitā Z/S „Briežkalni” – 3,2 tūkst. tonnas.

2010. gadā kartupeļu ražība, salīdzinot ar 2011. gadu, ir zemāka, kam par iemeslu ir karstums vasaras vidū, kas apturēja bumbuļu augšanu, vairākām šķirnēm zem zemes raisījās jauni asni, un kraupis bojāja kartupeļu vizuālo izskatu. Kartupeļu bumbuļos veidojās plaisas, jo pēc ilgstošā sausuma sekoja lietavas, kas pastāvīgi zemē saglabāja mitrumu. Kartupeļu kopraža 2010. gadā ir 484,3 tūkst. t., t.sk. Z/S „Briežkalni” 2,8 tūkst. t., kas ir par 8 % mazāk nekā 2009. gadā, tam par iemeslu varētu būt tas, ka ražas vākšanas periodā bija augsts nokrišņu daudzums, kuru rezultātā kartupeļu bumbuļi bija cietuši no pārlietu lielā mitruma un tos pastiprināti bojāja puve.

2009. gadā agroklimatiskie apstākļi bija labvēlīgi kartupeļu bumbuļu attīstībai, kopraža ir augsta - 525 tūkst. tonnas, tai skaitā Z/S „Briežkalni” 2,3 tūkst. tonnas, kas ir 0,4 % no kopražas Latvijā.

2011. gadā kartupeļu tirdzniecību būtiski ietekmēja kartupeļu rekordlielās ražas pasaulē, tādējādi pārprodukcijas dēļ grūtības ar šī produkta realizāciju bija visā Eiropā, kā arī Krievijā un Ukrainā. Pēc Zemkopības ministrijas pieejamajiem datiem var spriest, ka Latvijas tirgū pašaudzētos kartupeļus izmanto ap 50% un tikpat daudz tie tiek ievesti. Pēc Latvijā audzētiem kartupeļiem ir pieprasījums arī citās valstīs un, tāpēc tie tiek eksportēti, kas valstij dod papildus ieņēmumus. 1.7. attēlā ir apkopoti dati par kartupeļu importu un eksportu Latvijā.

1.7. att. Kartupeļu (izņemot sēklas kartupeļu) imports un eksports Latvijā, 2010. - 2012.g. *

*Autores veidots attēls

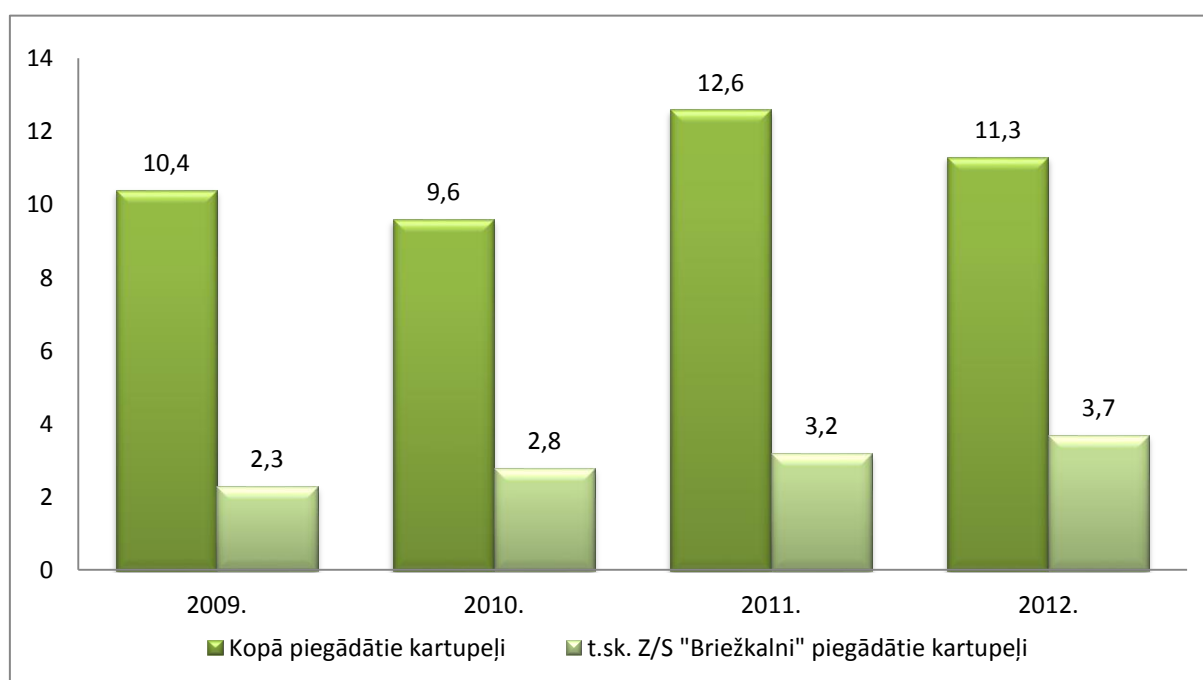
Avots: LR Zemkopības ministrijas Latvijas lauksaimniecības ziņojums 2013.

Pēc 2011. gada kartupeļu rekordaugstajiem importa vērtību apjomiem, 2012. gadā imports ir samazinājies gandrīz trīs reizes, sasniedzot 1,15 milj Ls, kas ir par 12 % vairāk nekā 2010. gadā. Kartupeļus Latvijā 2012. gadā importēja tikai no Eiropas Savienības valstīm – Itālijas (25 % no kopējās kartupeļu importa vērtības), Igaunijas (24 %) un Lietuvas (22 %). Arī eksporta vērtība 2012. gadā piedzīvoja kritumu vairāk nekā divas reizes, sasniedzot 0,48 milj. Ls. Nozīmīgākie eksporta galamērķi ir Igaunija (23 %), Krievija (22 %) un Lietuva (21 %).

Viens no svarīgiem iemesliem, kāpēc lauksaimnieki neizvēlās audzēt kartupeļus ir tas, ka tos bieži vien ir grūti realizēt un Latvijā ir tikai divi lieli kartupeļu pārstrādes uzņēmumi – SIA „Aloja Starkelsen”, kas ražo kartupeļu cieti, un A/S „Latfood”, kas ražo kartupeļu čipsus un sāļās uzkodas. Šie abi uzņēmumi atrodas Pierīgā un tāpēc kartupeļus šajos uzņēmumos ir izdevīgi realizēt tikai saimniecībām, kas atrodas netālu. Ar abiem šiem uzņēmumiem Z/S

„Briežkalni” ir noslēdzis sadarbības līgumus, kuros ir minēts, cik kartupeļu tonnu konkrētajam uzņēmumam ir jāpiegādā, taču lielāko daļu kartupeļu piegādā A/S „Latfood”, tāpēc Z/S „Briežkalni” nav tādu problēmu, ka nav kur realizēt izaudzētos kartupeļus.

Vidēji 20 zemnieku saimniecības piegādā savus kartupeļus A/S „Latfood”. Trīs lielākie piegādātāji ir Z/S „Briežkalni”, SIA „Īves grupa” un SIA „Latfood Agro”. Kartupeļi tiek speciāli audzēti „Ādažu čipsu” ražošanai. Kartupeļi tiek audzēti vidēji 460 ha lielā platībā. Zemnieki uzņēmumam piegādā labas kvalitātes „Saturna”, „Marlen”, „Lady Claire” un „Lady Rosetta” šķirnes kartupeļus, kas ir īpaši kartupeļu čipsu ražošanai piemērotas šķirnes. Attēlā 1.8. ir apkopota informācija par to, cik tonnu kartupeļu kopā tiek piegādāts A/S „Latfood” un kādu daļu no piegādātajiem kartupeļiem sastāda Z/S „Briežkalni” produkcija.

1.8. att. A/S „Latfood” pieņemto kartupeļu daudzums t.sk. Z/S „Briežkalni”, tūkst. tonnas, 2009.g. – 2012.g.*

*Autores veidots attēls

2012. gadā, sakarā ar mainīgajiem laika apstākļiem kopējais piegādātais kartupeļu skaits A/S „Latfood”, salīdzinot ar 2011. gadu samazinājās, taču Z/S „Briežkalni” piegādātais kartupeļu daudzums ir palielinājies, neraugoties uz to, ka apstrādājamā platība nedaudz samazinājās. Pateicoties kartupeļu audzēšanai labvēlīgajiem laika apstākļiem, 2011. gadā raža ir lielāka kā iepriekšējos gados, un kopējais A/S „Latfood” pieņemto kartupeļu daudzums ir 12 595 tonnas, no kurām Z/S „Briežkalni” piegādāja 3 229 tonnas, kas ir 25,6 %. 2010. gadā kopējais pieņemto kartupeļu daudzums samazinājās par 800 tonnām, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, taču Z/S „Briežkalni” piegādātais kartupeļu daudzums palielinājās par 538 tonnām,

salīdzinot ar 2009. gadu. Pēc attēlā apkopotajiem datiem var secināt, ka 2009. gadā A/S „Latfood” pieņēma 10 348 tonnas kartupeļu, no tiem 2 252 tonnas jeb 21,8 % piegādāja Z/S „Briežkalni”, taču šis daudzums varēja būt lielāks, bet sakarā ar to, ka kartupeļu rakšanas laikā bija ilgas lietavas, uzņēmumam neizdevās novākt 13 ha kartupeļu no kopējās platības. A/S „Latfood” mērķis ir pārstrādei pieņemamo kartupeļu apjoma palielināšana, un arī Z/S „Briežkalni” piegādājamo kartupeļu daudzumu iespēju robežās cenšas palielināt.

Lai pagatavotu 1 kg čipsus, vidēji ir nepieciešami 4 – 4,5 kg kartupeļu. Var aprēķināt, ka no Z/S „Briežkalni” vidējā piegādātā kartupeļu daudzuma var pagatavot apmēram 7 tonnas kartupeļu čipsu.

A/S „Latfood” savu produkciju eksportē uz dažādām valstīm, piemēram, Lietuvu, Igauniju, Krieviju, Baltkrieviju, Kazahstānu, Azerbaidžānu, Lielbritāniju, Īriju, Vāciju, Nīderlandi, Mongoliju, Argentīnu, Brazīliju, un uz Austrāliju. Latvijā A/S „Latfood” savu produkciju pārdod ar zīmolu „Ādažu īstie čipsi”, bet pasaulē – „The original Traffel snacks”.

A/S „Latfood” pats svarīgākais ir produkcijas augstā kvalitāte, tāpēc, lai čipsi sanāktu pēc iespējas labāki, katrai zemnieku piegādātajai kartupeļu kravai tiek veiktas analīzes, pēc kurām arī tiek noteikts, cik lielu samaksu saņems par konkrētu kravu. Analīzēs tiek vērtēts, cik daudz ir zemes un atbirumi, kartupeļu bumbuļu lielums, cik daudz kartupeļu ir ar sausās, slapjās puves esamību, cik daudz ir brūnā puve, mehāniskie bojājumi, drātstārpi, vārpata, tumšie plankumi, augšanas plaisas, izaugumi un dziļais kraupis. A/S „Latfood” pilnīgi kontrolē kartupeļu audzēšanu, to uzglabāšanu, pārstrādi un nonākšanu tirgū līdz pircējam.

Pētot kopējos Latvijas kartupeļu audzēšanas rādītājus, t.sk. Z/S „Briežkalni” rādītājus, var secināt, 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu kartupeļu audzēšanas apjoms ir samazinājies, taču ražība pieaugusi. Kā jau autore iepriekš minēja ir daudz nozīmīgu iemeslu, kāpēc lauksaimnieki bieži vien labāk izvēlas audzēt, piemēram, graudaugus, nevis kartupeļus.

Nākamajā apakšnodaļā autore pētīs kādu atbalstu Latvijas lauksaimniekiem sniedz Eiropas Savienība

1.2. Eiropas Savienības atbalsts Latvijas lauksaimniekiem

Šajā apakšnodaļā autore apkopos un pētīs cik liels atbalsts Latvijas lauksaimniekiem ir no Eiropas Savienības un kādas ir turpmākās prognozes šajā jomā.

Lauksaimniecības nozare joprojām ir viens no galvenajiem nodarbinātības avotiem Eiropas Savienībā. Saskaņā ar Eurostat datiem vairāk kā 26 miljoni cilvēki ir nodarbināti lauksaimniecībā.

Eiropas Savienības atbalsts ir Eiropas Savienības finansiāla palīdzība, kuras mērķis ir paaugstināt lauksaimniecībā un laukos nodarbināto fizisko un juridisko personu konkurētspēju.¹ Kārtību, kādā tiek piešķirts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai, un kārtību, kādā tiek piešķirts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauku attīstībai, nosaka Ministru kabinets.

Valsts un Eiropas Savienības atbalsts tiek piešķirts, lai sekmētu lauksaimniecības, lauku un zivsaimniecības attīstību, kā arī paaugstinātu lauku teritorijas iedzīvotāju dzīves līmeni un radītu Latvijas un pārējo Eiropas Savienības dalībvalstu lauksaimniecības produktu ražotājiem līdzvērtīgus konkurences priekšnoteikumus.²

2013. gadā tika pabeigts darbs pie vairākus gadus ilgušās kopējās lauksaimniecības politikas reformas, kas stājas spēkā plānošanas periodā no 2014. līdz 2020. gadam. 2013. gadā noslēgta vienošanās par Eiropas Savienības daudzgadu budžetu 2014. – 2020. gadam, kas būs par pamatu visām Eiropas Savienības politikām septiņus gadus un tajā skaitā nosakot finansējuma apmēru un sadalījumu starp valstīm kopējā lauksaimniecības politikā. Darbs pie Eiropas Savienības daudzgadu budžeta tika uzsākts jau 2011. gada 29. jūnijā, kad komisija nāca klajā ar priekšlikumu Eiropas Savienības daudzgadu budžetam. Attiecībā uz kopējo lauksaimniecības politiku, īpaši tiešajiem maksājumiem, komisija šajā priekšlikumā piedāvāja pakāpenisku tiešo maksājumu izlīdzināšanu – plānošanas perioda laikā visām Eiropas Savienības dalībvalstīm, kuru tiešie maksājumi ir zem 90 % no Eiropas Savienības vidējā līmeņa, tiktu par 1/3 samazināta starpība starp esošajiem tiešajiem maksājumiem un 90 % no Eiropas Savienības vidējā līmeņa. Šo starpību procentuāli finansētu tās Eiropas Savienības dalībvalstis, kuras saņem tiešos maksājumus virs Eiropas Savienības vidējā līmeņa. Saskaņā ar Eiropas Komisijas priekšlikumu tiešo maksājumu izlīdzināšanai nākamajā plānošanas periodā Latvija, sākot ar 2017. gadu saņemtu tikai 54 % no Eiropas Savienības vidējā līmeņa, jeb aptuveni 141 EUR/ha (jeb 99 Ls/ha), līdz ar to netiktu nodrošināts taisnīgs un godīgs atbalsts visiem Eiropas Savienības lauksaimniekiem, kā arī netiek atrisināta līdz šim pastāvošā nevienlīdzība.

¹ LR likums *Lauku atbalsta dienesta likums*. 28.04.2000. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=5152> (skatīts 25.02.2014.)

² LR likums *Lauksaimniecības un lauku attīstības likums*. 24.04.2004. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=87480> (skatīts 25.02.2014.)

Latvijai šāds komitejas priekšlikums Eiropas Savienības daudzgadu budžetam nebija pieņemams un Latvija pamatoti argumentēja nepieciešamību tiešos maksājumus izlīdzināt vēl straujākā tempā. Tiešo maksājumu sistēmas pārskatīšana, lai visām Eiropas Savienības dalībvalstīm tiktu nodrošināti vienlīdzīgi tiešo maksājumu atbalsta līmeņi, kā arī atbilstošs finansējums Lauku attīstības politikas pasākumiem, bija viena no galvenajām Latvijas prioritātēm saistībā ar komisijas priekšlikumu Eiropas Savienības daudzgadu budžetam. Sarežģītu diskusiju rezultātā Briselē, Eiropas Savienības dalībvalstu vadību vadītāji vienojās par Eiropas Savienības budžetu. Saskaņā ar vienošanos Latvijas tiešajos maksājumos saņemamais finansējums nākamajā plānošanas periodā no 2014. līdz 2020. gadam palielināsies no 731 miliona eiro līdz 1,717 miljardiem eiro vai par 135 % salīdzinājumā ar pašreizējo plānošanas periodu no 2007. līdz 2013. gadam. Savukārt lauksaimniecībā un lauku attīstībā kopumā nākamajā plānošanas periodā finansējums pieaugs par 50 %. Tiešo maksājumu izlīdzināšana notiks pakāpeniski un Latvijā 2019. gadā sasniegs vidēji 196 eiro par hektāru.¹ Šādus panākumus galvenokārt panāca Zemnieku saeima, kas ir ietekmīgākā un konstruktīvākā Latvijas lauksaimniecības produkcijas ražotāju organizācija. Šobrīd organizācijas biedri ir gandrīz 900 mērķtiecīgi Latvijas lauksaimniecības produkcijas ražotāji, kuri pārstāv visas lauksaimniecības nozares. Zemnieku saeimas biedri apsaimnieko vairāk kā 300 tūkst. hektāru lauksaimniecībā izmantojamās zemes un savās saimniecībās nodrošina darbu vairāk kā 4 000 darbiniekiem. Organizācijas mērķis ir Latvijas lauksaimniecības produkcijas ražotāju izaugsme, kas nākotnē nodrošinās Latvijas lauku ilgtspējīgu attīstību un ekonomisko stabilitāti.² Var secināt, ka Latvijas lauksaimniekiem turpmāk būs krietni lielāks atbalsts no Eiropas Savienības kā līdz šim, kas vieš cerību, ka lauksaimniecība Latvijā varēs straujāk attīstīties.

Pamatojoties uz nākamo plānošanas periodu ir panākta vienošanās, ka ar 2015. gadu Eiropas Savienības dalībvalstīs tiešo maksājumu struktūru veidos sekojoši tiešie maksājumi (un to finansējuma maksimālais apmērs):

- pamata maksājuma shēma – līdz 69 %;
- vienotais platību maksājums – līdz 69 %;
- pārejas posma valsts atbalsts – papildus Eiropas Savienības tiešajiem maksājumiem līdz 212 milj. Euro;
- pārdalošais maksājums (tas ir maksājums par pirmajiem saimniecības hektāriem) – līdz 30 %;

¹ LR Zemkopības ministrija *Lauksaimniecības gada ziņojumi*. Rīga. 2009., 2010., 2011., 2012.g. decembris.

² *Zemnieku saeimas mājas lapa*. Pieejams: <http://www.zemniekusaeima.lv/> (skatīts 15.03.2014.)

- zaļināšanas maksājums (piešķir, ja ievēro zaļināšanas prakses – kultūraugu dažādošanas ilggadīgo zālāju saglabāšanas un ekoloģiski nozīmīgu platību uzturēšanas prasību vai līdzvērtīgas prakses) – 30%;
- maksājums par platībām ar dabas apgrūtinājumiem – līdz 5 %;
- jauno lauksaimnieku atbalsts – līdz 2%;
- ar ražošanu saistītais atbalsts – līdz 13 % + 2 % proteīnaugiem;
- mazo lauksaimnieku atbalsts – līdz 10 %.¹

Lielākā daļa no Eiropas Savienības lauksaimniecības budžeta tiks sadalīts starp pamata maksājumu ienākumu atbalstam un vienoto platību maksājumu. Obligāti ieviešams ir maksājums par klimatam un videi labvēlīgu lauksaimniecības praksi jeb zaļināšanas maksājums lauksaimnieku ieguldījuma palielināšanai vides aizsardzībā un klimata pārmaiņu seku mazināšanā, kas pēc autores viedokļa mūsdienās ir ļoti aktuāli, jo aizvien vairāk tik domāts par klimata izmaiņām, tāpēc atbalsts tā samazināšanai ir ļoti svarīgs. Autore uzskata, ka ļoti nozīmīgs ir arī jauno lauksaimnieku atbalsts, lai stimulētu jaunu cilvēku iesaisti lauksaimnieciskajā uzņēmējdarbībā, jo, lai uzsāktu nodarboties ar lauksaimniecību ir nepieciešami lieli līdzekļi, lai nopirktu vai īrētu tehniku, kas ir ļoti dārga un tāpat ir ar zemi. Arī svarīgi ir atbalstīt mazos lauksaimniekus, lai tie varētu palielināt savus ražošanas apjomus.

Lauku attīstības politikā nākamajā plānošanas periodā (2014. – 2020. gadam), līdzīgi kā tiešo maksājumu sistēmā, ir veiktas nozīmīgas reformas. Tika veikta analīze par nākamo plānošanas periodu un balstoties uz to ir identificēti galvenie virzieni, kuri ņemti vērā, tie ir sekojoši:

- lielāks uzsvars uz mazo un vidējo saimniecību attīstību;
- ieguldījumi un investīcijas virzītas, lai palielinātu ekonomiski aktīvo un uz tirgu orientēto saimniecību skaitu;
- veicināt kooperācijas attīstību lauksaimniecībā un pārtikas ķēdes ietvaros;
- zinātņu atziņu veicināšana uzņēmējdarbībā;
- nodrošināt, ka neizmantotās lauksaimniecības zemes tiek atgrieztas lauksaimniecības aprītē.

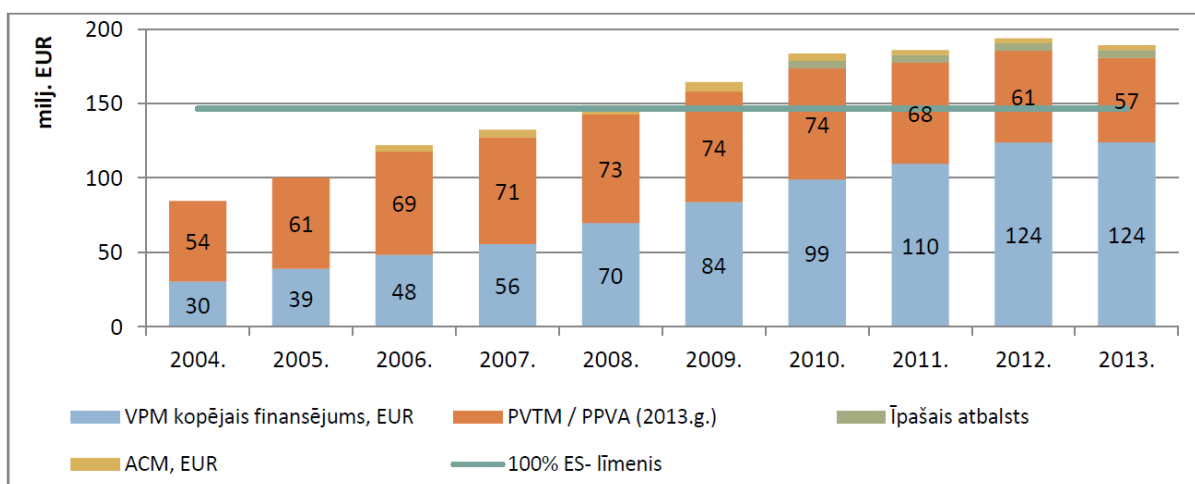
Latvijas zemniekiem līdz šim tiešie maksājumi ir viszemākajā līmenī Eiropas Savienībā, nepārsniedzot 90 eiro jeb 63 lati par hektāru, kamēr vidējais Eiropas Savienības rādītājs ir 266 eiro jeb 186 lati par hektāru. Eiropas Savienības tiešie maksājumi starp valstīm nav vienlīdzīgi. Eiropas lauksaimnieki uzsver, ka pēdējo 15 gadu laikā saimniecību izmaksu

¹ *Zemnieku saeimas mājas lapa*. Pieejams: <http://www.zemniekusaeima.lv/> (skatīts 26.02.2014.)

pieaugums ir tālu apsteidzis cenas, ko lauksaimnieki saņem par savu saražoto produkciju. Tā rezultātā lauksaimnieku ienākumi ir cietuši un ir vidēji uz pusi mazāki nekā izpeļņa citās nozarēs. Palielinot tiešo maksājumu summas Latvijas lauksaimniekiem, tas būtu liels atbalsts, lai paplašinātu savus ražošanas apjomus.

Tiešais maksājums ir maksājums, ko piešķir tieši lauksaimniekam ar noteiktu atbalsta shēmu, tai skaitā vienotā maksājuma un vienotā platību maksājuma ietvaros. Vienotais platības maksājums ir maksājums tieši lauksaimniekam, ko piešķir par lauksaimniecībā izmantojamo zemi, kas bija uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī.¹ Pēc autores viedokļa vienoto platību maksājumu daudzi izmanto kā peļņas avotu – saimniekiem atliek tikai nopļaut savu zemes platību un par to saņem naudu, taču zemnieki, kas apstrādā zemi un to izmanto lauksaimniecībā, iztērējot daudz vairāk līdzekļu, saņem tikpat lielus maksājumus.

Saskaņā ar pievienošanās Eiropas Savienības līgumu ir paredzēta pakāpeniska Eiropas Savienības tiešo maksājumu ieviešana, sasniedzot 100 % Eiropas Savienības finansējumu 2013. gadā. Līdz 2013. gadam ieskaitot, jaunajām dalībvalstīm bija iespēja paralēli veikt piemaksas papildu valsts tiešo maksājumu (PVTM) veidā no valsts budžeta. 1.9. attēlā pētīts tiešo maksājumu piešķirtais finansējums.

1.9. att. Tiešo maksājumu piešķirtais finansējums, milj. EUR, 2010.g. – 2013.g.*

*Autores veidots attēls

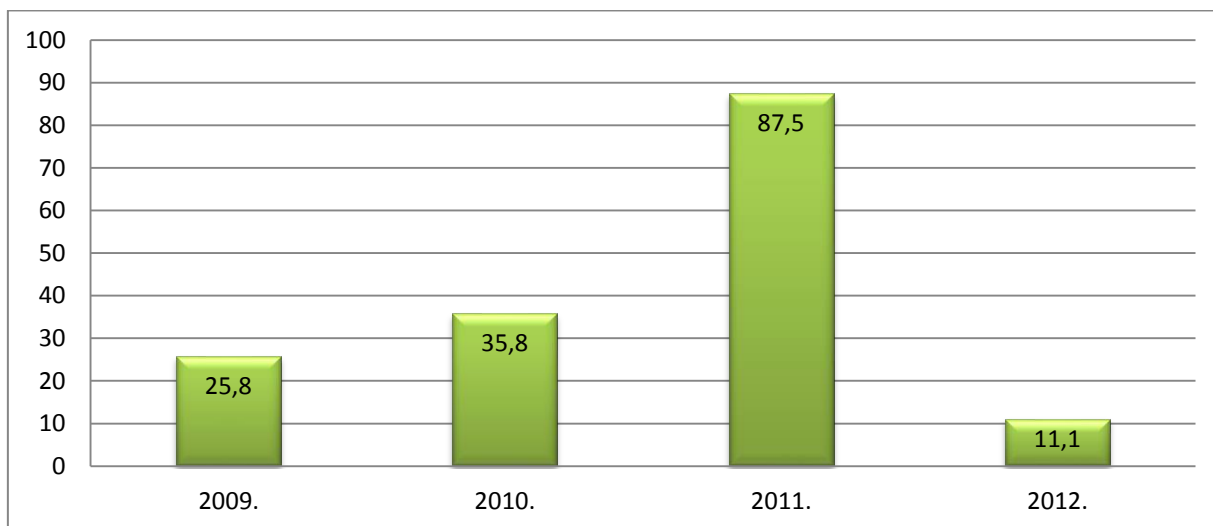
Avots: LR Zemkopības ministrijas Latvijas lauksaimniecības ziņojums 2013.

2012. gadā lielākais piešķirtais finansējums bija vienotajam platību maksājumam (VPM) 87,4 milj. Ls jeb 64,2 % no tiešo maksājumu un papildu valsts tiešo maksājumu

¹ LR likums *Lauku atbalsta dienesta likums*. 28.04.2000. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=5152> (skatīts 25.02.2014.)

kopējā finansējuma. Salīdzinot ar 2011. gadu vienotais platību maksājuma finansējums pieaudzis par 10 %. Papildu valsts tiešo maksājumu piešķirtais finansējums 2012. gadā bija 42,8 milj. Ls, kas ir par 11 % mazāk nekā 2011. gadā, kad papildu valsts tiešo maksājumu finansējums kopā bija 48,1 milj. Ls.

Arī Z/S „Briežkalni” saņem atbalstu no Eiropas Savienību struktūrfondiem un 1.10. attēlā ir apkopotas summas, ko saņēma uzņēmums.

*1.10. att. Z/S „Briežkalni” saņemtais atbalsts no Eiropas Savienības tūkst. Ls, 2009.g. - 2012.g. **

*Autores veidots attēls

Pēc attēlā apkopotās informācijas var secināt, ka atbalsts no Eiropas Savienības palielinājās, bet 2012. gadā tas krietni samazinājās. Šis atbalsts bija tiešie maksājumi, vienotie platību maksājumi, kā arī īpašais atbalsts cietes kartupeļu kvalitātes uzlabošanai. Taču 2011. gadā kopējais Eiropas Savienības atbalsts sastādīja 87 506 Ls. Šajā gadā uzņēmums iesniedza projektu par jauna kartupeļu novākšanas kombaina un mīgotāja iegādi uzņēmumā, kas palīdzētu zemnieku saimniecībai veiksmīgāk attīstīties un paplašināt savus ražošanas apjomus. Šis projekts tika apstiprināts, un uzņēmums, pateicoties Eiropas Savienības atbalstam, varēja iegādāties jaunu tehniku.

Lauksaimniecība ir otra lielākā Eiropas Savienības politikas joma budžeta ziņā, un tā ir vienīgā Eiropas Savienības līmenī pilnīgi integrētā politika. Tās uzdevums ir nodrošināt kvalitatīvu pārtiku un dabas resursu optimālu pārvaldību, turklāt tā sekmē bioloģiskās daudzveidības un ainavu saglabāšanu un tīru ūdeni, zemi un gaisu. 2012. gadā tiešajiem maksājumiem lauksaimnieku ienākumu atbalstam ir atvēlēti 40,5 miljardi eiro. No Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai ir pieejami 14,6 miljardi eiro, lai uzlabotu dzīves

kvalitāti un veicinātu darbības dažādošanu, radot jaunas darbavietas un sekmējot pakalpojumu pienācīgu nodrošinājumu laukos.

Var secināt, ka Eiropas Savienības atbalsts Latvijas zemniekiem, salīdzinot ar citām dalībvalstīm, ir mazs, bet turpmākajos gados ir paredzēts atbalstu palielināt un tuvināt Eiropas Savienības vidējiem rādītājiem, kas Latvijas zemniekiem ļauj cerēt uz ienākumu palielināšanos, kas varētu ļaut paplašināt un attīstīt savas saimniecības.

2. SAIMNIECISKĀS DARBĪBAS ANALĪZES IZVĒRTĒŠANAS INFORMATĪVAIS NODROŠINĀJUMS

2.1. Grāmatvedības uzskaites dati

Lai veiktu kvalitatīvu finansiālā stāvokļa analīzi un pētītu uzņēmumu, nepieciešams iegūt informāciju to kā notiek grāmatvedības kārtošana un uzskaitē saimniecībā. Autore šajā apakšnodaļā pētīs kā tiek kārtota Z/S „Briežkalni” grāmatvedība.

Grāmatvedība ir process, kura rezultātā tiek iegūta noteikta un būtiska informācija. Grāmatvedības informācija ir nepieciešama, lai novērtētu ikvienas komercsabiedrības, valsts un pašvaldības iestādes, biedrības un sabiedriskas organizācijas, un citu institūciju finansiālo darbību iepriekšējos periodos, un tā ir ļoti būtiska, lai pieņemtu kvalitatīvus turpmākos biznesa, pakalpojumu un sabiedriskās darbības lēmumus. Kā zināms, grāmatvedība tiek uzskatīta par biznesa valodu, un, to nesaprotot, nav iespējams sazināties.

Grāmatvedībai, kā vienai no ekonomikas nozarēm, ir ļoti liela nozīme tautsaimniecībā. Bez grāmatvedības nav iedomājama nevienas juridiskas un fiziskas personas veiksmīga saimnieciskā darbība un tās turpmākā attīstība. Latvijā nav akceptēta vienota grāmatvedības definīcija.¹

Grāmatvedība tiek izmantota finanšu pārskatu sniegšanā, nodokļu aprēķināšanā un plānošanā, auditā, datu apstrādē, informācijas sistēmās, izmaksu un vadības grāmatvedībā, nacionālā ienākumu uzskaitē un vadības konsultēšanā.²

Latvijas kā neatkarīgas, suverēnas valsts attīstība ir cieši saistīta ar integrāciju Eiropas Savienībā. Latvijai, esot Eiropas Savienībā, jābūt gatavai ne tikai teorētiski, bet arī praksē savu grāmatvedības politiku saskaņot ar Eiropas Savienības direktīvu prasībām. Šo prasību ieviešana grāmatvedības likumdošanas jomā Latvijā sekmē grāmatvedības uzskaites un pakalpojumu sniegšanas sistēmas sakārtošanu.

Grāmatvedības direktīvu mērķis ir harmonizēt Eiropas Savienību valstu grāmatvedības uzskaiti, lai finanšu pārskati būtu savstarpēji salīdzināmi, jo viens no Eiropas Savienības darbības uzdevumiem ir izveidot iekšējo tirgu, kurā visas dalībvalstis atceļ šķēršļus brīvai

¹ Millere I. *Grāmatvedības attīstība Latvijā*. LU Akadēmiskais apgāds, Rīga, 2011, 7.lpp.

² Belkaoui A. *Accounting Theory*. The Dryden, London, 1997, p. 23.

preču, personu, pakalpojumu un kapitāla kustībai, kā arī sasniegt dalībvalstu likumu tuvināšanu, ciktāl tā vajadzīga kopējā tirgus darbībai.¹

Grāmatvedības uzskaitē ir divas daļas:

- finanšu grāmatvedība;
- vadības grāmatvedība.

Grāmatvedības uzdevumi:

1. sniegt uzņēmuma vadībai informāciju saimnieciska rakstura lēmumu pieņemšanai;
2. nodrošināt kontroli par uzņēmuma materiālo, darbaspēka un finanšu resursu izmantošanu un īpašuma saglabāšanu;
3. sniegt finanšu pārskatu lietotājiem patiesu un pilnīgu informāciju par uzņēmuma saistībām, saimnieciskās darbības rezultātiem un finanšu stāvokli;
4. nodrošināt pareizu nodokļu aprēķināšanu;
5. dot informāciju produkcijas vai pakalpojumu cenas aprēķināšanā (kalkulācijai);
6. sniegt pierādījumus saimnieciskās tiesas procesos.

Finanšu grāmatvedība ir vērsta uz ārējo lietotāju, un tās mērķis ir sniegt informāciju par uzņēmuma, uzņēmējdarbības darbības rezultātiem pārskata periodā.²

Finanšu grāmatvedības galvenie uzdevumi:

1. reģistrēt izmaiņas, saimniecisko līdzekļu un uzņēmuma parādu apmēros;
2. sagatavot datus uzņēmuma iekšējai kontrolei;
3. veikt nodokļu aprēķinus;
4. sniegt pierādījumus saimnieciskās tiesas procesos;
5. sastādīt uzņēmuma gada pārskata finanšu pārskatu.

Vadības grāmatvedības uzdevumi:

1. uzņēmumu izmaksu uzskaitē un analīzē;
2. produkcijas pašizmaksas aprēķins, tās pārdošanas cenas noteikšana un analīzē;
3. informācijas sniegšana uzņēmuma vadībai par 1. un 2. punktā minēto.³

Finanšu grāmatvedībā sastādītais finanšu pārskats ir pieejams visplašākajai lietotāju auditorijai, jo, samaksājot valsts nodevu Uzņēmumu reģistrā, jebkurš var iepazīties ar interesējošā uzņēmuma gada pārskatiem, taču vadības grāmatvedības sagatavotajai

¹ Šneidere R. *Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātspējas prognozēšanā*. Lietišķās informācijas dienests, Rīga, 2009, 37.lpp.

² Dūdele A., Korsaka T. *Finansu vadības pamati*. Banku augstskola, Rīga, 2001., 6.lpp.

³ Šneidere R. *Finanšu analīze*. Npublicētie studiju materiāli. Pieejams: <http://www.ev.lu.lv/sneidere/FINANSU%20ANALIZE/> (skatīts 14.04.2013.)

informācijai ir komercinformācijas statuss - tā ir pieejama vienīgi uzņēmuma vadībai, vadošajām amatpersonām un valsts kontrolējošām institūcijām nodokļu aprēķinu pārbaudei.

Vadības grāmatvedība palīdz uzņēmējiem pieņemt lēmumus par sava uzņēmuma biznesa attīstību. Tā ietver sevī datu aprēķināšanu, uzkrāšanu, sagatavošanu, izpēti, kā arī izvērtēšanu. Vadības grāmatvedības metodes un principus katrs uzņēmējs var izvēlēties patstāvīgi, pielāgojot to savai darbības specifikai un vajadzībām, jo faktiski tā neattiecas uz ārējiem lietotājiem. Z/S „Briežkalni” detalizētu uzņēmumu izmaksu analīzi neveic, kā arī pašizmaksas aprēķini netiek veikti, taču pēc autores domām, uzņēmumam to vajadzētu veikt, lai varētu veiksmīgāk novērtēt, kontrolēt un plānot uzņēmuma darbību un saimniecības resursus spētu pareizi un lietderīgi izmantot.

Uzņēmuma pienākums ir kārtot grāmatvedību. Grāmatvedībā uzskatāmi atspoguļojami visi uzņēmuma saimnieciskie darījumi, kā arī katrs fakts vai notikums, kas rada pārmaiņas uzņēmuma mantas stāvoklī. Grāmatvedību kārtotā, lai grāmatvedības jautājumos kvalificēta trešā persona varētu gūt patiesu un skaidru priekšstatu par uzņēmuma finansiālo stāvokli bilances datumā, tā darbības rezultātiem, naudas plūsmu noteiktā laika posmā, kā arī konstatēt katra saimnieciskā darījuma sākumu un izsekot tā norisei.

Grāmatvedības sniegtajai informācijai jābūt patiesai, salīdzināmai, savlaicīgai, nozīmīgai, saprotamai un pilnīgai. Grāmatvedībai ir jānodrošina ieņēmumu un izdevumu norobežošana pa pārskata periodiem. Par grāmatvedības kārtošānu un visu saimnieciskos darījumus apliecinošo dokumentu oriģinālu, kopiju vai datu attēlu saglabāšanu ir atbildīgs uzņēmuma vadītājs.¹

Z/S „Briežkalni” visus ar grāmatvedību saistītos uzdevumus veic SIA „B.Mežales grāmatvedības konsultāciju birojs”, ar ko ir noslēgts sadarbības līgums. Šis grāmatvedības birojs ir izstrādājis grāmatvedības uzskaites kārtošānu un organizēšanas metodiku.

Uzņēmums grāmatvedības uzskaiti organizē atbilstoši likuma „Par grāmatvedību,” „Gada pārskata likumam” un citu spēkā esošo normatīvo dokumentu prasībām. Grāmatvedības uzskaites kārtošānu tiek izmantota datorprogramma „Zalktis”. Grāmatvedības uzskaites princips ir uzkrāšanas princips – darījumi tiek atdzīti un atspoguļoti grāmatvedības uzskaitē, tad, kad tie notiek, neatkarīgi no tā, kad saņemta vai samaksāta nauda par tiem.

Grāmatvedības cikls pārskata gada laikā ietver šādus posmus:

1. kontu atvēršana;
2. saimniecisko darījumu analīze un grāmatošana;
3. kontu atlikumu aprēķināšana;

¹ LR likums *Par grāmatvedību*. 01.01.1993. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=66460> (skatīts 15.02.2014.)

4. kontu apgrozījumu un atlikumu pārskata sastādīšana;
5. koriģējošo ierakstu grāmatošana;
6. slēguma ierakstu grāmatošana;
7. finanšu pārskatu sagatavošana.

Z/S „Briežkalni” gada pārskatu sagatavo saskaņā ar vispāratzītiem grāmatvedības principiem. Peļņas vai zaudējumu aprēķinus sagatavo atbilstoši perioda izmaksu shēmai. Naudas plūsmas pārskatu sagatavo, pamatdarbības naudas plūsmu nosakot pēc tiešās metodes.

Uzņēmumā finanšu pārskata posteņi ir novērtēti atbilstoši šādiem principiem:

1. pieņemot, ka uzņēmums darbosies arī turpmāk;
2. izmantojot tās pašas novērtēšanas metodes, kas izmantotas iepriekšējos pārskata gados;
3. novērtēšana veikta ar pienācīgu piesardzību, ievērojot šādus nosacījumus:
 - a. pārskatā iekļauta tikai līdz bilances datumam iegūtā peļņa;
 - b. ņemtas vērā visas paredzamās riska summas un zaudējumi, kas radušies pārskata gadā vai iepriekšējos gados, arī tad, ja tie kļuvuši zināmi laika posmā starp bilances datumu un gada pārskata sastādīšanas dienu;
 - c. aprēķinātas un ņemtas vērā visas vērtības samazināšanās un nolietojuma summas neatkarīgi no tā, vai pārskata gads tiek noslēgts ar peļņu vai zaudējumiem;
4. peļņas vai zaudējumu aprēķinā ietverti ar pārskata gadu saistītie ieņēmumi un izmaksas neatkarīgi no maksājuma datuma un rēķina saņemšanas vai izrakstīšanas datuma. Izmaksas ir saskaņotas ar ieņēmumiem attiecīgajos pārskata periodos
 - aktīva un pasīva posteņu sastāvdaļas novērtētas atsevišķi;
 - pārskata gada sākuma bilance saskan ar iepriekšējā gada slēguma bilanci;
 - norādīti visi posteņi, kuri būtiski ietekmē gada pārskata lietotāju novērtējumu vai lēmuma pieņemšanu;
 - uzņēmuma saimnieciskie darījumi iegrāmatoti un atspoguļoti gada pārskatā, ņemot vērā to ekonomisko saturu un būtību, nevis tikai juridisko formu.

Ieņēmumu atdzīšana un neto apgrozījums. Neto apgrozījums ir gada laikā pārdotās produkcijas vērtības kopsumma bez piešķirtajām atlaidēm un pievienotās vērtības nodokļa. Pārējie ieņēmumi tiek atdzīti to rašanās brīdī vai brīdī, kad rodas likumīgas tiesības uz tiem.

Z/S „Briežkalni” visi pamatlīdzekļi tiek uzrādīti iegādes vērtībā, atskaitot nolietojumu.

Tabulā 2.1. ir apkopoti dati par pamatlīdzekļu kustību Z/S „Briežkalni”.

Pamatlīdzekļu kustība Z/S „Briežkalni”, 2009.g. - 2012.g., Ls*

	Zemes gabali	Ēkas un būves	Tehnika	Pārējie pamatlīdzekļi	Kopā
Sākotnējā vērtība					
31.12.2009.	21 446	5 266	169 973	50 571	247 256
Iegādāts 2010.	0	0	10 492	45 542	56 034
Likvidēts 2010.			-656	-650	-1 306
31.12.2010.	21 446	5 266	179 809	95 463	301 984
Nolietojums					
31.12.2009.	0	2 272	141 026	14 036	149 434
Aprēķināts 2010.		153	12 920	8 107	21 180
Izslēgts 2010.			656	650	1 306
31.12.2010.	0	2 425	153 290	21 493	177 208
Bilances vērtība uz 31.12.2009.	21 446	2 994	28 947	36 535	89 922
Bilances vērtība uz 31.12.2010.	21 446	2 841	26 519	73 970	124 776
Sākotnējā vērtība					
31.12.2011	0	0	171 454	202 384	373 838
Iegādāts 2012.				12 685	12 685
31.12.2012.	0	0	171 454	215 069	386 523
Nolietojums					
31.12.2011.	0	0	152 251	28 865	181 116
Aprēķināts 2012.			4 880	24 406	29 286
31.12.2012.	0	0	157 131	53 271	181 116
Bilances vērtība uz 31.12.2011.			19 203	173 519	192 722
Bilances vērtība uz 31.12.2012.	0	0	14 323	161 798	176 121

*Autores veidota tabula

Pēc tabulā 2.1. apkopotajiem datiem var secināt, ka pamatlīdzekļu summa Z/S „Briežkalni” no 2009. gada ir palielinājusies, vienīgi 2012. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo

gadu ir nedaudz samazinājusies, par 16 601 Ls jeb 8,6 %. Pētot datus var secināt, ka 2011. un 2012. gadā tādi pamatlīdzekļi kā zemes gabali, kā arī ēkas un būves, netika iegādāti. Katru gadu uzņēmums iegādājas jaunu tehniku un citus pamatlīdzekļus, kas saimniecībai ļauj veiksmīgāk paplašināt savus ražošanas apjomus.

Nolietojums tiek aprēķināts pēc lineārās nolietojuma aprēķināšanas metodes attiecīgo pamatlīdzekļu lietderīgās izmantošanas laika periodā, lai norakstītu pamatlīdzekļu vērtību līdz tā aplēstajai atlikušajai vērtībai lietderīgās izmantošanas perioda beigās, izmantojot šādas vadības noteiktās likmes:

	(% gadā)
Ēkas un būves	5
Tehnoloģiskās iekārtas	20
Transportlīdzekļi	20
Dator tehnika	35
Pārējie pamatlīdzekļi	20

Z/S „Briežkalni” debitoru parādi bilancē tiek uzrādīti neto vērtībā, no sākotnējās vērtības atskaitot speciālos uzkrājumus šaubīgiem debitoru parādiem. Šaubīgo debitoru parādu apjomu nosaka, veicot katra debitora parāda termiņanalīzi un izmantojot citu atbilstošu informāciju par parāda atgūstamību. Identificētie bezcerīgie debitoru parādi tiek norakstīti pārskata gada zaudējumos vai, ja tiem iepriekš bija veidots uzkrājums, samazinot uzkrājumus. Tabulā 2.2. ir apkopota informācija par debitoriem Z/S „Briežkalni”.

2.2.tabula

Debitoru sastāvs Z/S „Briežkalni”, 2009.g. - 2012.g., Ls*

	Gadi			
	2009.	2010.	2011.	2012.
Pircēju un pasūtītāju parādu uzskaites vērtība	-	-	17 330	133 862
Uzkrātais samaksātais PVN	-	-	1 845	3 656
Nodokļi	-	-	7 952	315
Citu debitoru uzskaites vērtība	1 483	382	-	-
Kopā:	1 483	382	27 127	137 833

*Autores veidota tabula

Pētot tabulā apkopoto informācijas, var secināt, ka debitoru apjoms uzņēmumā ļoti strauji palielinās, kas nav vērtējams pozitīvi. 2012. gadā debitoru apjoms ir pieaudzis līdz

137 833 Ls, kas galvenokārt sastāv no pircēju un pasūtītāju parādiem. Uzņēmuma vadībai būtu neieciešams uzlabot debitoru pārvaldi un izskatīt debitoru atmaksas politiku.

Z/S „Briežkalni” izejvielu, materiālu un pirktu preču atlikumi ir uzrādīti iegādes pašizmaksā. Gatavā produkcijas atlikumi ir novērtēti ražošanas pašizmaksā, bet produkcijas veidiem, kuru ražošanas pašizmaksa pārsniedz neto pārdošanas vērtību – neto pārdošanas vērtībā, starpību uzrādot pārskata perioda peļņas vai zaudējumu aprēķinā. Tabulā 2.3. ir apkopoti krājumi zemnieku saimniecībā.

2.3.tabula

Krājumu sastāvs Z/S „Briežkalni”, 2009.g. - 2012.g., Ls*

	Gadi			
	2009.	2010.	2011.	2012.
Dīzeļdegviela	-	1 800	-	-
Nepabeigtie ražojumi (rudens arums, ziemāji)	1 200	1 200	3 500	10 000
Gatavie ražojumi (kartupeļi)	49 537	78 385	145 832	49 660
Kopā:	50 737	82 185	149 332	59 660

*Autores veidota tabula

Pēc apkopotās informācijas var secināt, ka katru gadu krājumu apjoms ir mainīgs. Lielāko daļu no krājuma apjoma sastāda gatavie ražojumi – 2012. gadā tie ir 49 660 Ls, kas ir par 96 172 mazāk kā iepriekšējā gadā. Krājumu sastāvā ietilpst arī nepabeigtie ražojumi, kas ir rudens arumi un ziemāji, to summa pa gadiem palielinās, 2012. gadā sasniedzot 10 000 Ls.

Pārskata gada uzņēmuma ienākuma nodokļa izmaksas (zaudējumi) vērtības ir aprēķinātas saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvo aktu prasībām.

Gada pārskatā un grāmatvedībā uzņēmums par naudas vienību un vērtības mēru lieto Latvijas Republikas naudas vienību – lats. Visi darījumi ārvalstu valūtās ir pārrēķināti pēc Latvijas Bankas oficiāli noteiktā valūtas kursa attiecīgā darījuma veikšanas dienā. Līdzekļi un saistības ārvalstu valūtā ir pārrēķināti latos pēc Latvijas Bankas noteiktā kursa pārskata perioda pēdējā dienā. Ārvalstu valūtas kursu svārstību rezultātā gūtā peļņa vai zaudējumi ir atspoguļoti attiecīgā pārskata perioda peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Subsīdijas un dotācijas tiek atdzītas pārskata peļņas vai zaudējumu aprēķina pārējo saimnieciskās darbības ieņēmumu sastāvā.

Z/S „Briežkalni” finanšu pārskatus sagatavo saskaņā ar Latvijas Republikas Gada pārskata likumu un citiem Latvijas Republikas grāmatvedību regulējošiem normatīviem aktiem, kuri piemērojami pārskata gadā.

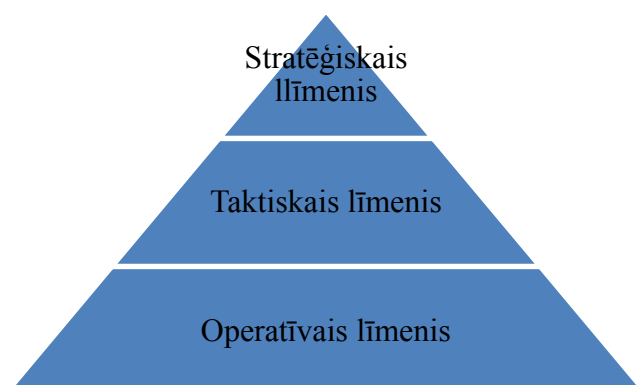
Nākamajā apakšnodaļā autore pētīs Z/S „Briežkalni” plānus turpmākajai saimnieciskajai darbībai, kas ir svarīgs posms uzņēmuma veiksmīgā darbībā.

2.2. Plānošanas process

Lai uzņēmums varētu veiksmīgāk virzīties uz saviem mērķiem un laicīgi apzinātos iespējas un šķēršļus uzņēmuma attīstībā ir nepieciešams plānošanas process, tāpēc autore šajā apakšnodaļā pētīs plānošanas teorētisko pusi, kā arī Z/S „Briežkalni” īstermiņa un ilgtermiņa mērķus.

Plānošana ir process, kurā tuvākam vai tālākam laika periodam tiek paredzētas un detalizētas uzņēmējdarbībā ietvertās darbības operācijas, procesi, ieņēmumi, izmaksas. Daudzi uzņēmumi savu darbošanos vispār neplāno vai šo procesu neveic ilgākam laika periodam, kas kavē uzņēmuma izaugsmi.

Investējot jaunās iekārtās un produktos, uzņēmumi piesaista kapitālu daudzus gadus uz priekšu. Tie nekad nevar būt pilnīgi pārliecināti, ka ieguldītās investīcijas atmaksāsies, tomēr, veicot pamatīgu plānošanas darbu, drošība paaugstinās. Pareizi plānojot, ir iespējams nepārtraukti novērtēt, vai uzņēmums attīstās pareizā virzienā, atklāt stiprās un vājās puses, apzināties tā iespējas un laikus pamanīt izmaiņas, kas varētu kavēt uzņēmuma normālu darbību. Nepārtraukts plānošanas process, kurā piedalās visa organizācija, ir svarīgs priekšnoteikums uzņēmuma ilgtermiņa ekonomisko mērķu sasniegšanai. Uzņēmuma plānošanas process noris trīs līmeņos, kā tas ir parādīts 2.1.attēlā.¹

2.1. att. Uzņēmuma plānošanas trīs līmeņi*²

*Autores veidots attēls

¹ Hofš K., G. *Biznesa ekonomika*. Jāņa Rozes apgāds, Rīga, 2011, 509.lpp.

² turpat, 510. lpp.

Uzņēmuma plānošanas operatīvais līmenis ir laika periods no 1 dienas līdz dažiem mēnešiem, taktiskais līmenis – laika periods - 1 gads un plānošanas stratēģiskais līmenis ietver laika periodu no 3 līdz 5 gadiem.

Ar stratēģisko, taktisko un operatīvo plānu palīdzību uzņēmuma vadība un darbinieki plāno uzņēmuma resursu izmantošanu atbilstoši nospraustajiem mērķiem. Pamatīgs plānošanas darbs palīdz darbiniekiem apzināt uzņēmuma mērķu, stiprās un vājās puses, kā arī tā iespējas un klupšanas akmeņus. Plānošanas process vieno uzņēmuma darbiniekus kopīgu mērķu sasniegšanai.

Z/S „Briežkalni” nav liels uzņēmums, un tajā visu gadu strādā vidēji 3 cilvēki, bet uz kartupeļu rakšanas laiku tiek pieņemti darbā papildus strādnieki, tādēļ tuvākos un tālākos plānus uzņēmuma vadītājs izlemj pats un tik nopietna plānošana, kā lielos uzņēmumos, nenotiek.

Plānojot uzņēmējdarbības attīstību īsam periodam (gadam), ir jāņem vērā:

- valdības fiskālā un monetārā nostādne (budžets, nodokļi, prioritātes, kredītu pieejamība, dotācijas u.c.);
- naudas un vērtspapīru tirgus stabilitāte;
- uzņēmuma apkalpojošās bankas stabilitāte;
- biznesa partneru juridiskās attiecības, rīcības prognozējamība (vairāki biznesa partneri, kopfirma);
- preču krājumu kustība;
- pakalpojumu tarifu izmaiņas nosacījumi;
- nodrošinājums ar atbilstošas kvalifikācijas strādājošajiem;
- iepriekšējā gada sasniegtie saimnieciski finansiālie rādītāji u.c. nosacījumi.¹

Protams, nopietni nodarbojoties ar biznesu, sastādot tikai regulāri tā attīstības plānu gada garumā, ir daudz par maz. Lai konsekventi attīstītos, pareizi izdarītu līdzekļu ieguldījumus, izmantotu visus iespējamus resursus, iekarotu un noturētos preču tirgū, tajā sekmīgi konkurētu, uzņēmuma attīstība, ir jāplāno ievērojami tālākā perspektīvā.

Z/S „Briežkalni” vadītājs ir izstrādājis gan īstermiņa, gan ilgtermiņa mērķus.

Uzņēmuma īstermiņa mērķi:

- palielināt apstrādājamo platību par 20 ha;
- jauna traktora iegāde;
- graudu kombaina iegāde;

¹ Kālis I. *CONTROLLING jeb Uzņēmējdarbības vadības lēmumu pieņemšana un kontrole*. LU Grāmatvedības institūts, Rīga, 2001, 60.lpp.

- frēzes iegāde.

Uzņēmuma ilgtermiņa mērķi:

- tā kā Līgatnes apkārtnē nav daudz lauksaimniecībā izmantojamo zemju platības, tad uzņēmumam ir iespēja ilgtermiņā palielināt apstrādājamo zemes platību par aptuveni 50 ha;
- iespēju robežās palielināt ieņēmumus;
- kartupeļu pagraba/noliktavas būvniecība;
- divu uzņēmumam piederošo kartupeļu kombainu nomaiņa pret jauniem un moderniem kombainiem;
- veco traktoru nomaiņa pret jauniem;
- dziļirdinātāja iegāde;
- kravas automašīnas iegāde.

Viss plānošanas process ir virzīts uz optimālu firmas iespēju izmantošanu. Firmas darbības uzdevums ir vispilnīgāk izmantot visus resursus, nepieļaut kļūdainu darbošanos, kas mazinātu firmas darbības efektivitāti.¹

Kā jau katra uzņēmuma, arī Z/S „Briežkalni” mērķis ir attīstīties un paplašināties, palielinot ražošanas apjomus un nodrošinot saimniecību ar modernu un jaudīgu tehniku, kas ir nepieciešama kvalitatīvākam un ražīgākam darbam, kā rezultātā uzņēmuma peļņa palielinātos. Taču ļoti liela loma peļņas radīšanā ir laika apstākļiem, jo, kā zināms, ja tie nav atbilstoši kartupeļu vajadzībām, tad ienākumi ievērojami samazinās. Šis apstāklis ir tas, kura dēļ uzņēmuma mērķi plānotajā laikā varētu neīstenoties. Lai īstenotu ilgtermiņa mērķi, kas saistīts ar jaunas tehnikas iegādi, Z/S „Briežkalni” izmantos iespēju aizņemties no kredītiestādes nepieciešamo naudas summu, ko uzņēmums ir darījis arī līdz šim.

Nākamajā nodaļā autore veiks Z/S „Briežkalni” saimnieciskās darbības novērtējumu pielietojot SVID analīzes un finanšu analīzes metodes, lai darba beigās varētu izteikt priekšlikumus uzņēmuma attīstībai.

¹ Kālis I. *CONTROLLING jeb Uzņēmējdarbības vadības lēmumu pieņemšana un kontrole*. LU Grāmatvedības institūts, Rīga, 2001, 61.lpp.

3. Z/S „BRIEŽKALNI” SAIMNIECISKĀS DARBĪBAS NOVĒRTĒJUMS

3.1. Saimnieciskās darbības analīzes teorētiskās nostādnes

Lai uzņēmums gūtu ekonomiskos panākumus, galvenais noteikums ir uzņēmuma saimnieciskās darbības vadīšana, tāpēc šajā darba apakšnodaļā autore aplūkos saimnieciskās darbības analīzes teorētiskās nostādnes.

Finansu un saimnieciskās darbības analīzes saturs ir dziļa un vispusīga ekonomiskās informācija izpēte par analizējamā saimnieciskā subjekta funkcionēšanu, un šīs izpētes mērķis ir optimālu vadības lēmumu pieņemšana, lai veicinātu uzņēmuma ražošanas programmu izpildi, kā arī nodrošinātu to izpildes kvalitātes novērtējumu un norādītu uz saimnieciskās darbības vājšajiem punktiem un saimniecisko rezervju esamību.¹

Analīze – tā ir ārējo un iekšējo, tirgus un ražošanas faktoru iedarbība uz uzņēmuma saražotās produkcijas kvantitāti un kvalitāti kompleksa izpēte, kā arī uzņēmuma darba finansu rādītāju kompleksa izpēte, pie tam analīzei ir jāparāda tālākās uzņēmuma ražošanas attīstības perspektīvas tā izvēlētajā saimnieciskās darbības sfērā. Analīze ir ļoti plašs jēdziens, kas atrodas visu praktisko un zinātnisko cilvēku darbības pamatā. Analītiskās metodes ir ļoti izplatītas zinātnē un bieži vārds „analīze” nozīmē jebkuru izpēti gan dabas un humanitārajās zinātnēs, gan praksē. Analīzes procedūras ir jebkuras zinātniski-praktiskās izpētes neatņemama sastāvdaļa, un parasti veido tās pirmo posmu, kad pētnieks no vienkāršas nediferencētas parādības apraksta pāriet pie parādības struktūras izpētes.²

Uzņēmuma saimnieciskās darbības vadīšana ir galvenais noteikums ekonomisko panākumu sasniegšanā. Piegādes ir jāapmaksā savlaicīgi, maksājumi par aizņēmumiem jāveic noteiktos termiņos, noteiktai līdzekļu daļai jāpaliek uzņēmuma rīcībā. Tādēļ pēc noteikta laika perioda ir jāizdara noteikti aprēķini ar nolūku noskaidrot, kādus ekonomiskus rezultātus ir guvis uzņēmums, veicot saimniecisko darbību. Citiem vārdiem, rodas nepieciešamība sastādīt pārskatus.

Pārskats ir uzņēmuma saimnieciskās darbības faktisko ekonomisko rādītāju apraksts par iepriekšējo laika periodu.

¹ Zelgalve E. *Finansu analīze un tās loma uzņēmuma vadībā*. LU, Rīga, 2002., 14.lpp.

² Ковалев В., Волкова О. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. ТК Велби. 2002. 4 стр.

Galvenās prasības informācijai, kuru sniedz pārskati, ir tās noderīgums pārskatu lietotājiem.¹

Uzņēmuma saimnieciskās darbības analīzi var iedalīt divās daļās: vadības jeb iekšējā saimnieciskās darbības analīze un finanšu analīze.

Jebkuras saimnieciskās darbības rezultāti atspoguļojas finanšu rādītājos. Finanšu analīze ir saimnieciskās darbības rezultātu analīze. Finanšu analīze ir process, kas balstīts uz uzņēmuma finansiālā stāvokļa un iepriekšējā perioda darbības datu izpēti ar mērķi novērtēt nosacījumus un darbības rezultātus nākotnē. Tādējādi finanšu analīzes galvenais uzdevums ir samazināt nenoteiktību, kas saistīta ar uzņēmuma saimnieciskai darbībai svarīgu, perspektīvu lēmumu pieņemšanu.

Finanšu pārskatu analīze ir veikta jau no pašiem pirmsākumiem, lai labāk spētu izprast uzņēmumā notiekošo un saskaitītu uzņēmuma virzību un tendences īsākā vai garākā laika periodā. Attīstoties datorizācijai, finanšu pārskatu analīzes metodes laika gaitā ir kļuvušas daudz izsmalcinātākas. Tradicionālā finanšu pārskatu analīze ir balstīta uz salīdzinājumu. Turklāt salīdzināt var, vai nu paša uzņēmuma darbību vairāku gadu ietvarā, vai arī, salīdzināt to ar savas nozares konkurentiem vai nozares vidējiem rādītājiem.²

Saimnieciskās darbības analīze dod iespējas vispusīgi novērtēt analizējamā objekta stāvokli un noteikt, kādā mērā tas atšķiras no nepieciešamā, ļauj atrast iespējas un ceļus, kā faktisko stāvokli tuvināt vēlamajam un sagatavot informāciju optimālā vadības lēmuma izstrādāšanai.³

No finanšu un saimnieciskās darbības analīzes tendenciozitātes viedokļa laika gaitā ir jāizceļ divi galvenie aspekti – retrospektīvais un perspektīvais. Retrospektīvā analīze tiek virzīta pagātnē, tai ir darīšana ar jau notikušiem faktiem un rezultātiem. Retrospektīvās analīzes veikšanas metodikas ir tradicionālas, tās ir labi izstrādātas un no analītiķa tās prasa akurātumu un uzmanību, nevis augstu kvalifikāciju un intuīciju. Tomēr ar retrospektīvo analīzi nevajadzētu aizrauties. Tā ir pietiekami darbietilpīga un prasa lielu informācijas daudzumu un cilvēkresursus, turklāt tās rezultātu nozīmība ir visai neliela.⁴

Nākamajā darba apakšnodaļā autore veiks Z/S „Briežkalni” SVID analīzi.

¹ Rurāne M. *Finanšu pārvaldība*. Latvijas izglītības fonds, Rīga, 2001., 193.lpp.

² Walton P., Aerts W. *Global Financial Accounting and Reporting: Principles and Analysis*, London, Thomson Learning, 2006, pp. 228-229

³ Krogzeme H. *Finanses un nodokļi*. RTU izdevniecība, 2010., 365.lpp.

⁴ Zelgalve E. *Finanšu analīze un tās loma uzņēmuma vadībā*. LU, Rīga, 2002., 17.lpp.

3.2. Z/S „Briežkalni” SVID analīze

Z/S „Briežkalni” tika dibināta 1992. gada 1. septembrī, un savu darbību sāka ar 6,3 ha zemes platību, taču pašreiz uzņēmums apstrādā vidēji 200 ha lielu zemes platību, bet pašu īpašumā ir 120 ha zemes. Uzņēmuma reģistrācijas numurs ir 59501013991. Zemnieku saimniecība atrodas Līgatnes novadā, un pamatnozare, ar ko nodarbojas šis uzņēmums, ir kartupeļu un kartupeļu sēklas audzēšana, taču tiek arī audzēti mieži un rapši, lai gan no 2009. līdz 2012. gadam mieži netika audzēti. Kā jau autore minēja, kartupeļi tiek realizēti A/S „Latfood”, kartupeļu sēkla – SIA „Latfood Agro”, kartupeļi cietes pagatavošanai tiek piegādāti SIA „Agro Starkelsen”, rapsis tiek piegādāts „Priekuļu rapsim”, bet mieži – „Vidzemes agroekonomiskajai apvienībai”. Z/S „Briežkalni” ir lielākais kartupeļu piegādes uzņēmums A/S Latfood”. Z/S „Briežkalni” ir ģimenes uzņēmums, kurā pastāvīgi strādā trīs darbinieki.

Analizējot Z/S „Briežkalni” saimniecisko darbību, ir svarīgi apzināt tās darbības stiprās un vājās puses, kā arī iespējas un draudus, tāpēc autore izstrādāja Z/S „Briežkalni” SVID analīzi.

SVID analīze ir veids, kā analizēt iekšējos un ārējos faktoros, kas ietekmē uzņēmuma darbību. SVID analīzē vērtē četrus apakšvirzienus – iekšējos faktoros jeb uzņēmuma stiprās un vājās pusēs, un ārējos faktoros jeb iespējās un draudos, kas rodas ārpus uzņēmuma. SVID analīzes galvenais uzdevums ir sadalīt pieejamo informāciju iekšējos (stiprās un vājās puses) un ārējos (iespējas un draudi) faktoros. SVID analīzes rezultāti parāda, kuri faktori var palīdzēt uzņēmumam stratēģisko mērķu sasniegšanā un kuri faktori ir šķēršļi.¹

Stiprās puses. Šajā daļā tiek norādītas visas labākās īpašības, kas nāk no kompānijas iekšienes. Tās var būt ideju potenciāls, cilvēkresursu potenciāls, produkta priekšrocības, finanšu un mārketinga priekšrocības, kā arī sociālie aspekti, piemēram, komandas saliedētība un attieksme.

Vājās puses. Šajā nodaļā tiek norādītas visas vājās īpašības, kuras ir iespējamas kompānijas iekšienē. Šajā daļā var apskatīt tos pašus aspektus, ko stipro pušu uzskaitījumā, ja tie ir nepietiekami nodrošināti. Tā var būt, piemēram, nepietiekamas finanšu rezerves, slikta reputācija, vāji kvalificēti darbinieki utt.

¹ Wood M. B. *The Marketing Plan A Handbook*, William, 2006. p. 84.

Iespējas. Šajā daļā tiek norādītas tās ārējās vides iespējas, kuras uzņēmums var izmantot savā labā, piemēram, tirgus lielums, pieejamā infrastruktūra (tehnoloģiju attīstība u.tml.), kas varētu uzlabot kādu no uzņēmuma procesiem u.tml.

Draudi. Šajā nodaļā tiek norādītas potenciālās problēmas – riski, ar kuriem uzņēmums varētu saskarties ārējās vides ietekmes rezultātā. Par riskiem var uzskatīt nepārvaramo varu, spēcīgu konkurenci, politiskos riskus, sezonalitāti u.tml.¹

Tabulā 3.1. ir apkopotas Z/S "Briežkalni" stiprās un vājās puses, kā arī iespējas un draudi.

3.1.tabula

Z/S „Briežkalni” SVID analīze*

Iekšējie faktori	
Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> - Neliela konkurence tuvākajā apkārtnē - Pieredze, zināšanas, informācija - Produkcijas augstā kvalitāte - Moderna tehnika - Uzticami un pastāvīgi klienti - Ražošanas apjoms pieaug 	<ul style="list-style-type: none"> - Nepietiekamas apstrādājamo zemju platības - Produkcijas glabātuves trūkums - Valsts un Eiropas Savienības atbalsta trūkums - Atrašanās vieta - Nav savas smagās automašīnas
Ārējie faktori	
Iespējas	Draudi
<ul style="list-style-type: none"> - Tirgus notikumi - Tehnoloģiju attīstība un jauninājumi - Iespēja piedalīties projektos, strukturālo ES un garantijas fonda izmantošana - Uzņēmējdarbības vides sakārtošana valstī - Lauksaimniecība kā valsts prioritāte - Ekonomiskās situācijas uzlabošanās 	<ul style="list-style-type: none"> - Politikas ietekme - Ekonomika - iekšzemes, ārzemes - Nelabvēlīga nodokļu likumdošana - Izejvielu un produkcijas cenu svārstības - Ģeogrāfiski klimatiskie faktori - Demogrāfiskās situācijas pasliktināšanās

*Autores veidota tabula

Avots: Z/S „Briežkalni” nepublicētie materiāli

¹ Rīgas Ekonomikas augstskola. *Ceļvedis jaunajiem uzņēmējiem*. Rīga, 2011, 67.lpp.

Stiprās puses.

Neliela konkurence tuvākajā apkārtnē. Cēsu rajonā ir neliels skaits zemnieku saimniecību, kas tāpat kā Z/S „Briežkalni” nodarbojas ar kartupeļu audzēšanu, un tikai divas no tām piegādāja savu produkciju A/S „Latfood”, bet nu jau kādu laiku šie uzņēmumi savus izaudzētos kartupeļus izvēlas pārdot paši nevis realizēt tos Ādažu čipsiem.

Pieredze, zināšanas, informācija. Z/S „Briežkalni” ir ģimenes uzņēmums, un gadiem krātā pieredze kartupeļu audzēšanā tiek nodota nākamajai paaudzei. Lai iegūtu papildus zināšanas un informāciju, uzņēmuma vadība apmeklē dažādus seminārus un nepieciešamības gadījumā konsultējas ar citām zemnieku saimniecībām.

Produkcijas augstā kvalitāte. Daudzu gadu garumā Z/S „Briežkalni” izaudzētie kartupeļi Ādažos tiek atdzīti par vieniem no kvalitatīvākajiem, un augstā produkcijas kvalitāte ir ļoti būtiska priekšrocība. Jo augstāka ir kartupeļu kvalitāte, jo vairāk ir iespējams saņemt par katru nodoto kilogramu. Lai kartupeļi būtu augstas kvalitātes, bieži uz kartupeļu laukiem brauc dažādas kontroles gan no Latvijas, gan arī no ārzemēm, kas veic gan zemes, gan kartupeļu analīzes, lai sasniegtu vislabākos rezultātus.

Moderna tehnika. Lai uzņēmums varētu attīstīties un paplašināties, ļoti svarīga ir moderna tehnika. Katru gadu uzņēmums cenšas iegādāties jaunu tehniku, lai aizstātu jau nokalpojušo. Izmantojot iespēju aizņemties naudu no kredītiestādēm kā arī pateicoties Eiropas Savienības atbalstam, Z/S „Briežkalni” ir iegādājusies ļoti modernu kartupeļu novākšanas kombainu, kas ļauj ātrāk un kvalitatīvāk novākt ražu. Uzņēmums nesēn ir iegādājies arī jaunu stādāmo mašīnu, miglotāju, traktorus un citu tehniku, kas ievērojami uzlabo uzņēmuma darbību.

Uzticami un pastāvīgi klienti. Jau no uzņēmuma dibināšanas gada lielākā daļa no izaudzētajiem kartupeļiem tiek realizēta A/S „Latfood”. Maza izmēra kartupeļi jau sešus gadus tiek vesti uz SIA „Agro Starkelsen”, kur no bumbuļiem tiek taisīta kartupeļu ciete. Jau ceturto gadu uzņēmums arī audzē kartupeļus sēklai, un tie tiek realizēti SIA „Latfood Agro”.

Ražošanas apjoma pieaugums. Katru gadu Z/S „Briežkalni” cenšas saražoto kartupeļu apjomu palielināt iespēju robežās.

Vājās puses.

Nepietiekamas apstrādājamo zemju platības. Lai uzņēmums gūtu lielākus ienākumus, ir nepieciešams paplašināt ražošanas apjomus, taču problēmas sagādā atrast jaunas apsaimniekošanas platības Līgatnes apkārtnē, bieži vien lauki nav piemēroti kartupeļu audzēšanai vai arī saimnieki nav ieinteresēti par samērīgu naudas summu laukus izīrēt.

Produkcijas glabātuves trūkums. Ja uzņēmumam būtu sava telpa, kur glabāt kartupeļus, tad saimniecībai būtu iespēja daļu no produkcijas pārdot privātpersonām par augstāku cenu nekā tos var realizēt A/S „Latfood”.

Valsts un Eiropas Savienības atbalsta trūkums. Kā jau iepriekš tika minēts, Latvijas lauksaimnieki saņem vismazākos platību maksājumus, salīdzinot ar citām Eiropas Savienības valstīm, un arī valsts sniegtais atbalsts ir nepietiekošs, kas kavē lauksaimniecības attīstību.

Atrašanās vieta. Ļoti lieli izdevumi ir saistīti tieši ar sēklas atvešanu un pēc tam ar kartupeļu nogādāšanu uz Ādažiem. Z/S „Briežkalni” nav sava autotransporta, tāpēc tiek izmantoti citu firmu transportu pakalpojumi, kas ir ļoti dārgi. Lai aizvestu kartupeļus no lauka līdz Ādažiem, ir jābrauc apmēram 50 kilometri.

Nav savas smagās automašīnas. Kā jau autore iepriekš minēja, Z/S „Briežkalni” izmanto transporta pakalpojumus no citas firmas, kas krietni sadārdzina kartupeļu pašizmaksu, jo par šo pakalpojumu ir lieli izdevumi.

Iespējas.

Tirgus notikumi. Aizvien vairāk Latvijas iedzīvotāji sāk novērtēt un dot priekšroku savas valsts produkcijai. Cilvēki sāk apzināties vietējās produkcijas vērtību, tādējādi atbalstot vietējos zemniekus, kas paver plašākas iespējas valsts lauksaimniekiem.

Tehnoloģiju attīstība un jauninājumi. Visā pasaulē strauji attīstās tehnoloģija. Arī lauksaimniecības tehnika progresē. Ar kvalitatīvas un modernas tehnikas palīdzību iespējams ievērojami uzlabot ražotās produkcijas kvalitāti, kā arī darbu var paveikt ātrāk. Z/S „Briežkalni” cenšas visu veco tehniku nomainīt pret jaunu, lai saimniecība varētu veiksmīgāk attīstīties un paplašināties.

Iespēja piedalīties projektos, strukturālo Eiropas Savienības un garantijas fonda izmantošana. Tāpat kā citi uzņēmēji, arī lauksaimnieki var izstrādāt savus projektus un tādējādi piesaistīt Eiropas Savienības finansējumu savu saimniecību attīstībai, kas ir liels atbalsts zemniekiem.

Uzņēmējdarbības vides sakārtošana valstī. Lai uzlabotu ekonomisko situāciju valstī, ir jāsakārto uzņēmējdarbības vide, kā rezultātā valsts situācija uzlabotos. Sakārtojot uzņēmējdarbības vidi valstī, noteikti būtu jāpievēršas arī zemkopības nozarei.

Lauksaimniecība, kā valsts prioritāte. Visur pasaulē liela nozīme ir lauksaimniecībai un tās produkcijai, arī Latvijā to aizvien vairāk sāk novērtēt, un tādējādi tiek pievērsta lielāka uzmanība šīs nozares atbalstam.

Ekonomiskās situācijas uzlabošanās. Kā jau iepriekš tika minēts, valsts ekonomiskā situācija sāk atgūties no finanšu krīzes, kas labvēlīgi ietekmē arī lauksaimniecības nozari.

Draudi.

Politikas ietekme. Politiskie faktori sevī ietver dažādu likumu izdošanu, kas var būt nelabvēlīgi lauksaimniecības nozarei.

Ekonomika - iekšzemes, ārzemes. Ekonomiskais stāvoklis gan Latvijā, gan ārzemēs var būt ļoti mainīgs. Konkrēts piemērs ir 2008. gada finanšu krīze, kad pasaules ekonomikā situācija pasliktinājās - tas viss ietekmē jebkuru nozari.

Nelabvēlīga nodokļu likumdošana. „Zemnieku saeima” un Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas (LLKA) pārstāvji norāda, ka Finanšu ministrijas neizpratne par lauksaimniecības nozarei svarīgiem nodokļiem apdraud tās izdzīvošanu. Ir nepieciešamība veikt būtiskas izmaiņas nodokļu politikā, lai paaugstinātu lauksaimniecības produkcijas ražotāju konkurētspēju.

Izejvielu un produkcijas cenu svārstības. Ļoti strauji turpina augt izejvielu cenas, kas krietni sadārdzina produkta pašizmaksu. Piemēram, Z/S „Briežkalni” ļoti lielas izmaksas ir minerālmēsliem un ķīmijai, kā arī degvielai un citai produkcijai, kurai nemitīgi paaugstinās cenas.

Ģeogrāfiski klimatiskie faktori. Lauksaimniecība ir sezonāls darbs, un tajā laikā, kad notiek ražas stādīšana un sēšana, ražas augšana un novākšana – ir ļoti svarīgi, lai laika apstākļi būtu piemēroti. Piemēram, laikā, kad raža aug, ir noteikta lietus norma katru mēnesi, kurai vajadzētu nolīst, taču, ja lietus ir par daudz vai tieši otrādi – par maz, tas ļoti ietekmē ražas kvalitāti.

Demogrāfiskās situācijas pasliktināšanās. Dzimstība Latvijā ir ļoti zema, un vidējais vecums palielinās – tas ir nopietns drauds Latvijas ekonomikai. Cilvēku skaits turpina samazināties valstī. Vēl joprojām ļoti aktuāla ir valsts iedzīvotāju izbraukšana uz ārzemēm darba meklējumos, liela daļa aizbraukušo ir no lauku reģioniem. Ja tas viss turpināsies, būs nopietns darbaspēka trūkums gan lauksaimniecībā, gan arī citās nozarēs.

3.3. Peļņas vai zaudējumu aprēķina analīze

Lai analizētu uzņēmuma saimniecisko darbību, ir svarīgi izvērtēt peļņas vai zaudējumu aprēķina rādītājus.

Uzņēmuma peļņas vai zaudējumu aprēķins rāda uzņēmuma darbības ekonomiskos rezultātus konkrētā periodā. Konkrēts periods var būt viens mēnesis, ceturksnis, pusgads vai

gads. Visiem uzņēmumiem ir jāiesniedz peļņas vai zaudējumu aprēķins par gadu (biržā reģistrētajiem uzņēmumiem – vismaz reizi pusgadā).¹

Peļņas vai zaudējumu aprēķins parasti tiek veidots kā ziņojums, un tam ir jāsniedz apmierinoša informācija par to, kā veidojies uzņēmējdarbības ekonomiskais rezultāts konkrētajā gadā.

Latvijā uzņēmumi peļņas vai zaudējumu pārskatu sastādīšanai var izmantot vienu no divām metodēm: apgrozījuma izmaksu metodi vai perioda izmaksu metodi. Visbiežāk uzņēmumi Latvijā izvēlas apgrozījuma izmaksu metodi.² Z/S „Briežkalni” peļņas vai zaudējumu pārskata sastādīšanā izmanto apgrozījuma izmaksu metodi. Tabulā 3.2. ir apkopoti Z/S „Briežkalni” ieņēmumi no dažādiem darbības virzieniem.

3.2.tabula

Neto apgrozījuma sadalījums pa darbības veidiem Z/S „Briežkalni”

2009.g. – 2012.g., tūkst. Ls*

Darbības veidi	Gadi			
	2009.	2010.	2011.	2012.
lauksaimniecība (kartupeļu audzēšana)	235.4	202.3	321.9	354.7
rapša audzēšana	11.3	0	0	12.8
rezerves daļu pārdošana	0	0	1.0	0
sniegtie pakalpojumi	0	0	0	1.1
neto apgrozījums kopā:	246.7	202.3	322.9	368.6
tīrā peļņa	86.6	71.7	193.7	25.4

*Autores veidota tabula

Kā jau tika minēts, neto apgrozījums ir ieņēmumi no sabiedrības pamatdarbības, produkcijas pārdošanas un pakalpojumu sniegšanas, no kuriem atskaitīta tirdzniecības atlaide un citas piešķirtās atlaides, kā arī pievienotās vērtības nodoklis un citi nodokļi, kas tieši saistīti ar pārdošanu.³

Pēc tabulā apkopotajiem datiem var secināt, ka 2009. gadā neto apgrozījumu veidoja kartupeļu audzēšanas un rapšu audzēšana, 2010. gadā to veidoja tikai kartupeļu audzēšana, 2011. gadā neto apgrozījumu veidoja arī rezerves daļu pārdošana, bet 2012. gadā neto

¹ Hofš K., G. *Biznesa ekonomika*. Jāņa Rozes apgāds, Rīga, 2011, 166.lpp.

² turpat, 167.lpp.

³ LR likums *Gada pārskatu likums*. 01.01.1993. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=66461> (skatīts 05.03.2014.)

apgrozījumu veidoja kartupeļu un rapšu audzēšana kā arī tika sniegti pakalpojumi citiem uzņēmumiem. Uzņēmumā kopumā ir vērojams neto apgrozījuma pieaugums – salīdzinot 2009. ar 2012. gadu, pieaugums ir par 121.9 tūkstošiem latu jeb par 33 %, bet salīdzinot ar iepriekšējo pārskata gadu pieaugums ir par 45.7 tūkstošiem latu jeb par 12 %.

Pētot tīro peļņu 2012. gadā salīdzinot ar iepriekšējo gadu ir vērojams liels samazinājums – par 168.3 tūkstošiem latu jeb par 87 %, kas galvenokārt saistīts ar krājuma vērtību izmaiņām un ar to, kad 2012. gadā bija krietni mazāks pārējās saimnieciskās darbības ieņēmumi, salīdzinot ar 2011. gadu, jo kā jau autore minēja, 2011. gadā Z/S „Briežkalni” saņēma Eiropas Savienības atbalstu jauna kartupeļu novākšanas kombaina iegādei. Peļņa kā ekonomiska kategorija raksturo ražošanas efektivitāti, ražojamās produkcijas apjomu un kvalitāti, darba ražīgumu un pašizmaksas līmeni uzņēmumā. Peļņa ir viens no uzņēmuma darbības novērtējošiem rādītājiem. Peļņa kā uzņēmuma darbības finansiālais rezultāts ir starpība starp ieņēmumu summu un kopējām izmaksām, tas ir, resursu patēriņa vērtību. No vienas puses, peļņa ir atkarīga no pārdotās produkcijas apjoma un cenu līmeņa, bet no otras puses peļņas apjoms ir atkarīgs no tā, cik lielā mērā produkcijas ražošanas pašizmaksas līmenis atbilst kopējo izmaksu līmenim uzņēmumā.¹ No izmaksu apjoma un līmeņa visbiežāk ir atkarīga uzņēmuma peļņa.

Izmaksas ir naudas izteiksmē izteikts darbaspēka, materiālo un finanšu resursu patēriņš uzņēmumu darbības veikšanai. Novērtējot izmaksu pārvaldības efektivitāti, ir svarīgi tās analizēt.² Tabulā 3.3. ir apkopotas Z/S „Briežkalni” saimnieciskās darbības izmaksas.

3.3.tabula

Izmaksu analīze Z/S „Briežkalni” 2009.g.-2012.g., tūkst. Ls*

Izmaksu veids	Gads			
	2009.	2010.	2011.	2012.
Materiālu izmaksas	140.8	162.2	155.7	305.7
Personāla izmaksas	5.5	8.0	14.7	14.1
Ilgtermiņa ieguldījumu nolietojums un norakstījumi	16.3	21.2	25.2	29.3
Citas ražošanas izmaksas	4.5	3.7	0	0
pārējās saimnieciskās darbības izmaksas (transporta, sakaru izdevumi, grāmatvedības u.c.)	3.3	3.7	8.5	3.6
Kopā:	170.4	198.8	204.1	352.7

*Autores veidota tabula

¹ Rurāne M. *Finanšu menedžments*. RSEBAA, Rīga, 2006., 281.lpp.

² turpat, 278.lpp.

Pēc tabulā apkopotajiem datiem var secināt, ka kopumā Z/S „Briežkalni” izmaksas pieaug. Lielākās ir materiālu izmaksas, kas galvenokārt sastāv no kartupeļu sēklu izmaksām, minerālmēsliem un dažādām ķīmikālijām. 2012. gadu salīdzinot ar 2009. gadu materiālās izmaksas ir palielinājušās par 164.9 tūkstošiem latu jeb par 54 %, bet salīdzinot ar 2010. un 2011. gadu attiecīgi palielinājums ir par 143.5 un 150.0 tūkstošiem latu jeb 47 un 49 %. Kā jau autore iepriekš minēja, uzņēmumā ļoti strauji palielinās izmaksas, taču ienākumi palielinās pamazām, kas daudziem uzņēmumiem rada lielas problēmas.

Peļņas vai zaudējumu aprēķins par gadu rāda gada ieņēmumus un izmaksas. To starpība ir darbības rezultāts (peļņa vai zaudējums) par konkrēto gadu.¹

Bruto peļņa ir ieņēmumi no realizācija (neto apgrozījums) mīnus pārdotās produkcijas pašizmaksa.²

Tabulā 3.4. ir apkopota Z/S „Briežkalni” peļņas veidi un to apjoms.

3.4.tabula

Izmaksu analīze Z/S „Briežkalni” 2009.g.-2012.g., tūkst. Ls*

	Gads			
	2009.	2010.	2011.	2012.
Bruto peļņa	79.7	7.4	51.6	106.4
Neto peļņa	86.6	71.6	193.7	25.4

*Autores veidota tabula

Pēc tabulā apkopotajiem datiem var secināt, ka bruto peļņa salīdzinot 2012. gadu ar 2009. gadu ir palielinājusies par 26.7 tūkst. Ls, jeb par 25 %, bet salīdzinot 2012. gadu ar iepriekšējo pārskata gadu pieaugums ir par 54.8 tūkst. Ls, jeb par 52 %. Lai gan bruto peļņa 2012. gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem ir krietni palielinājusies, taču uzņēmuma neto peļņa ir krietni samazinājusies, kas saistīts ar to, kad 2012. gadā gatavās produkcijas un nepabeigto ražojumu krājumu izmaiņas ir ļoti kritušies un pārējie saimnieciskās darbības ieņēmumi, ir krietni samazinājušies, kam par iemeslu ir nelabvēlīgie laika apstākļi pavasarī, kas ļoti kaitēja ražai.

¹ Hofs K., G. *Biznesa ekonomika*. Jāņa Rozes apgāds, Rīga, 2011, 166.lpp.

² Saksonova S. *Finanšu informācijas un pārskatu praktiskā izmantošana uzņēmuma finanšu lēmumu pieņemšanā*. Rīga, 2011., 69.lpp

3.4. Pašizmaksas aprēķins

Pašizmaksas kalkulācijas mērķis ir saņemt pēc iespējas ticamāku informāciju par preces vienības pašizmaksu.

Ražošanas pašizmaksa ir naudas izteiksmē izteiktas ražošanas izmaksas produkcijas ražošanai vai pakalpojumu sniegšanai.¹

Jebkurai uzņēmuma vadībai, uzņēmējam iepriekšējā preču, pakalpojuma pašizmaksas noteikšana ir svarīga, tāpēc, ka:

1. izstrādājuma, pakalpojuma ražošanas izmaksas ir viens no noteicošiem faktoriem, lai īstenotu tā ienesīgumu, rentablu saimniekošanu;
2. var noteikt atsevišķu struktūrvienību vai veiktās operācijas atmaksāšanās laiku, darba efektivitātes pakāpi;
3. konstatēt uzņēmuma kopējo un atsevišķo izmaksu grupu novirzes laikā un dinamikā, nodrošinot precīzus plānoto rādītāju aprēķinus;
4. sniedz informāciju par novirzēm starp plānotajām un faktiskajām izmaksām, norādot noviržu iemeslus;
5. ražošanas izmaksas ir viens no noteicošiem faktoriem firmā, objektīvas, konkurētspējīgas preces, pakalpojuma cenas noteikšanai;
6. ir iespējams pieņemt reālāku lēmumu par tās vai citas preces izlaides, pakalpojumu paplašināšanu vai samazināšanu atkarībā no izdevīguma.²

Tā kā produkta pašizmaksas aprēķins ir ļoti būtisks uzņēmumā, tad autore izstrādāja Z/S „Briežkalni” audzētās kartupeļu šķirnes „Saturna” pašizmaksas aprēķinu pēc saimniecībā noteiktiem normatīviem. Pašizmaksas kalkulācija tiek veikta, lai novērtētu 1 kg kartupeļu pašizmaksu un salīdzinātu ar cenu par kādu var tos realizēt tirgū.

Tabulā 3.5. ir apkopotas tiešās materiālu izmaksas uz vienu hektāru kartupeļu.

¹ Rurāne R. *Uzņēmuma finansu vadība*. Turības mācību centrs, Rīga, 1997, 155.lpp.

² Kālis I. *Uzņēmējdarbības vadības lēmumu pieņemšana un kontrole*. Rīga, 2001., 60.lpp.

1. Tiešās materiālu izmaksas (A) kartupeļu šķirnei „Saturna”, Ls/ha*

Materiāli	Aprēķini	Summa, Ls/ha
a) sēkla	2.2 t/ha x 229.90 Ls/t	505.78
Mēslojums:		
b) pamatmēslojums (NPK 11-11-21)	650 kg/ha x 525 Ls/t	341.25
c) Kālija sulfāts	0.1 t/ha x 530 Ls/t	53.00
d) Amonija nitrāts	0.1 t/ha x 268 Ls/t	26.80
Augu aizsardzība:		
e) Kruizers OSR	uz 1 t sēklas kartupeļu vajag 150 g, uz 1 ha stāda 2.2 t, tātad nepieciešams 330 g/ha x 96.59 Ls/l	31.84
f) Maxim 025	uz 1 t sēklas vajag 200 g, uz 1 ha stāda 2.2 t, tātad nepieciešams 440 g/ha x 14.16 Ls/l	6.23
Herbicīdi (pret nezālēm):		
g) Titus	0.05 kg/ha x 795.80 Ls/kg	39.79
h) Agil	1 l/ha x 18.05 Ls/l	18.05
Fungicīdi (pret slimībām):		
i) Ridomil gold	2.5 kg/ha x 12.04 Ls/kg	30.10
j) Acrobat plus	2.0 kg/ha x 15.00 Ls/kg=30 Ls/ha – miglo 2 reizes	60.00
k) Gloria	2 l/ha x 12.43 Ls/l	24.86
l) Shirlan	250 g/ha x 42.73 Ls/l	10.68
m) Reglone Super	2.5 l/ha x 11.75 Ls/l	29.37
Insekticīdi:		
n) Decia Mega	100 g/ha x 17.20 Ls/l	1.71
Kopā tiešās materiālu izmaksas (A) :		1 179.46 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Z/S „Briežkalni” kartupeļu audzēšanā tiešās materiālu izmaksas sastāv no kartupeļu sēklas, mēslojuma, augu aizsardzības līdzekļiem, herbicīdiem, fungicīdiem, kā arī insekticīdiem. Lielākās izmaksas – 505.78 Ls/ha sastāda tieši izmaksas par kartupeļu sēklu. Lielas izmaksas ir arī par kartupeļu pamatmēslojumu, kas ir 341.25 Ls/ha. Kopējās tiešās materiālu izmaksas uz 1 hektāru kartupeļu ir 1179.46 Ls/ha.

Tabulā 3.6. ir pētītas tiešās darba izmaksas uz vienu hektāru kartupeļiem.

2. Tiešās darba izmaksas (B) kartupeļu šķirnei „Saturna”, Ls/ha*

Darbs	Aprēķini	Summa, Ls/ha
a) Aršana	Lai uzartu 1 ha, nepieciešamas 2 h, traktorista alga 2.70 Ls/h, 2 h x 2.70 Ls/h	5.40
b) Kultivēšana	1.5 h x 2.70 Ls/h	4.05
c) Kartupeļu stādīšana	1.8 h x 2.70 Ls/h	4.86
d) Vagu veidošana	1.6 h x 2.70 Ls/h	4.32
e) Miglošana	0.2 h x 2.70 Ls/h=0.54 Ls, sezonā jāmiglo 6 reizes: 0.54 Ls x 6	3.24
f) Rakšana (traktoristiem)	3.4 h x 2.70 Ls/h	9.10
g) Rakšana (uz kombaina)	12 cilvēki x 1.80 Ls/ha	21.60
Kopā tiešās darba izmaksas (B):		52.57 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pēc tabulā apkopotās informācijas var secināt, ka tiešās darba izmaksas Z/S „Briežkalni” 1 kg kartupeļu pašizmaksas aprēķinā sastāda aršana, kultivēšana, kartupeļu stādīšana, vagu veidošana, miglošana un kartupeļu rakšana. Kopējās tiešās darba izmaksas ir 30.97 Ls/ha, no kā lielāko daļu sastāda kartupeļu rakšana, kā arī zemes aršana.

Tabulā 3.7. ir apkopotas citas tiešās izmaksas 1 kg kartupeļu pašizmaksas aprēķinam.

3. Citas tiešās izmaksas (C) kartupeļu šķirnei „Saturna”, Ls/ha*

Izmaksas	Aprēķini	Summa, Ls/ha
1.	2.	3.
Degviela. Lauksaimniecības degvielas cena bez akcīzes nodokļa 0.633 Ls/l:		
a) Aršana	18 l/ha x 0.633 Ls/l	11.39
b) Kultivēšana	2 kārtas – 37 l/ha x 0.633 Ls/l	23.42
c) Stādīšana	12 l/ha x 0.633 Ls/l	7.60
d) Vagu veidošana	11.5 l/ha x 0.633 Ls/l	7.28
e) Miglošana	2 l/ha x 0.633 Ls/l=1.27 Ls, miglo 6 reizes – 1.27 Ls x 6	7.62

1.	2.	3.
f) Rakšana	36 l/ha x 0.633 Ls/l	22.79
Kopā citas tiešās izmaksas (C):		80.10 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Citas tiešās izmaksas 1 kg kartupeļu pašizmaksas aprēķinā veido degvielas izdevumi. Lauksaimniekiem ir iespēja noteiktu daudzumu degvielas iegādāties bez akcīzes nodokļa, taču, lai apstrādātu visu platību Z/S „Briežkalni” ar šo daudzumu nepietiek, tāpēc nākas pirkt degvielu arī par pilnu pārdošanas cenu, kas sadārdzina kartupeļu pašizmaksu. Ja tiek izmantota lauksaimnieku degviela – bez akcīzes nodokļa, tad, lai apstrādātu vienu hektāru zemes nepieciešami 80.10 Ls. Lielākās degvielas izmaksas ir zemes kultivēšanai un rakšanai.

Tabulā 3.8. ir apkopotas visas pamatizmaksas Z/S „Briežkalni”.

3.8.tabula

4. Pamatizmaksas (A+B+C) kartupeļu šķirnei „Saturna”, Ls/ha*

Izmaksas	Summa, Ls/ha
Tiešās materiālu izmaksas (A)	1 179.46
Tiešās darba izmaksas (B)	52.57
Citas tiešās izmaksas (C)	80.10
Pamatizmaksas (A+B+C) kopā:	1 312.13 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pamatizmaksas veido tiešo materiālo izmaksu, tiešo darba izmaksu un citu tiešo izmaksu summa. Kopējās pamatizmaksas ir 1290.53 Ls/ha, no kurām vislielāko daļu sastāda tiešās materiālu izmaksas – 1179.46 Ls/ha.

Tabulā 3.9. ir apkopotas ražošanas vispārējās izmaksas.

3.9.tabula

5. Ražošanas vispārējās izmaksas (D) kartupeļu šķirnei „Saturna”, Ls/ha*

Izmaksas	Aprēķini	Summa, Ls/ha
a) Pamatlīdzekļu remonts	Kopā gadā vidēji 12 000 Ls par tehnikas remontu, kopā vidēji ik gadu apstrādā 200 ha.	60.00
b) PL nolietojums	Vidēji nolietojums par pēdējiem gadiem ir 134 261 Ls	671.31
Kopā ražošanas vispārējās izmaksas (D):		731.31 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Ražošanas vispārējās izmaksas autore iekļāva pamatlīdzekļu remontu, kā arī pamatlīdzekļu nolietojumu. Šie ir ļoti mainīgi lielumi, taču autore aprēķināja vidējos lielumus, lai varētu iegūt rezultātu uz vienu hektāru.

Tabulā 3.10. ir apkopota pilna ražošanas pašizmaksa

3.10.tabula

6. Pilna ražošanas pašizmaksa (E) kartupeļu šķirnei „Saturna”, Ls/ha*

Izmaksas	Summa, Ls/ha
Tiešās materiālu izmaksas (A)	1 179.46
Tiešās darba izmaksas (B)	52.57
Citas tiešās izmaksas (C)	80.10
Ražošanas vispārējās izmaksas (D)	731.31
Pilna ražošanas pašizmaksa (E):	2 043.44 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pilnajā ražošanas pašizmaksā tiek iekļautas tiešās materiālu izmaksas, tiešās darba izmaksas, citas tiešās izmaksas, kā arī ražošanas vispārējās izmaksas. Pilnā ražošanas pašizmaksa ir 2043.44 Ls/ha, no kā lielākā daļa ir tiešās materiālu izmaksas un ražošanas vispārējās izmaksas.

Tabulā 3.11. ir apkopotas administrācijas vispārējās izmaksas.

3.11.tabula

7. Administrācijas vispārējās izmaksas (F) kartupeļu šķirnei „Saturna”, Ls/ha*

Izmaksas	Aprēķini	Summa, Ls/ha
a) Grāmatvedības pakalpojumi	Mēnesī par grāmatvedības pakalpojumiem maksā 110 Ls. Gadā: 110 x 12 = 1 320 Ls. Sadalojot uz hektāriem: 1 320 Ls / 200 ha	6.60
Kopā administrācijas vispārējās izmaksas (F):		6.60 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pēc tabulas datiem var secināt, ka Z/S „Briežkalni” kartupeļu pašizmaksas aprēķinā pie administrācijas vispārējām izmaksām var pieskaitīt izdevumus par grāmatvedības pakalpojumiem.

Tabulā 3.12. ir apkopoti pārdošana, uzglabāšanas un piegādes izmaksas.

8. Pārdošanas, uzglabāšanas, piegādes izmaksas (G) kartupeļu šķirnei „Saturna”, Ls/ha*

Izmaksu veids	Aprēķini	Summa, Ls/ha
a) Sēklas kartupeļu piegādāšana	Vienā kravā piegādā 20 tonnas sēklas kartupeļus, cena 0.968 Ls/km, kopā jāved 95 km. Lai atvestu 20 tonnas – 95 km x 0.968 Ls/km=91.96 Ls/20 tonnas. Atvest 1 tonnu sēklas kartupeļu izmaksā – 91.96 Ls/20 t / 20 t =4.60 Ls/t, tā kā uz 1 ha nepieciešams 2.2 t sēklas kartupeļu, tad piegāde izmaksā- 2.2 t x 4.60 Ls/t	10.12
b) Kartupeļu aizvešana	Vienā kravā var aizvest 17.8 tonnas kartupeļu, cena 0.96 Ls/km. Kartupeļu šķirnes „Saturna” raža 2012.gadā bija 34.7 t/ha. Izmaksas, lai aizvestu vienu kravu: 85 km x 0.96 Ls/km=81.60 Ls, izmaksas, lai aizvestu vienu tonnu: 81.60 Ls / 17.8 t=4.58 Ls/t Izmaksas, lai aizvestu 1 ha kartupeļu ražu: 34.7 t/ha x 4.58 Ls/t	158.96
Kopā pārdošanas, uzglabāšanas, piegādes izmaksas (G):		169.08 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pēc tabulā apkopotās informācijas var secināt, ka lielākās izmaksas sastāda kartupeļu nogādāšana no lauka līdz Ādažiem. Lai aizvestu no hektāra iegūto kartupeļu ražu līdz Ādažiem, tas izmaksā 158.96 Ls, taču, lai atvestu sēklas kartupeļus vienam hektāram no Ādažiem uz lauku, tas izmaksā krietni mazāk – 10.12 Ls.

Tabulā 3.13. ir apkopota pilnā ražošanas pašizmaksa.

9. Kopējās izmaksas (pilnā pašizmaksa) (A+B+C+D+F+G)
kartupeļu šķirnei Santa, Ls/ha*

Izmaksas	Summa, Ls/ha
1.	2.
Tiešās materiālu izmaksas (A)	1 179.46
Tiešās darba izmaksas (B)	52.57
Citas tiešās izmaksas (C)	80.10
Ražošanas vispārējās izmaksas (D)	731.31

1.	2.
Administrācijas vispārējās izmaksas (F)	6.60
Pārdošanas, uzglabāšanas, piegādes izmaksas (G)	169.08
Pilna ražošanas pašizmaksa (E):	2 219.12 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pēc apkopotās informācijas var secināt, ka Z/S „Briežkalni”, lai izaudzētu vienu hektāru ar „Saturna” šķirnes kartupeļiem ir nepieciešami 2219.12 Ls. Kā jau autore iepriekš minēja, lielākās izmaksas – pusi no kopējām izmaksām sastāda tiešās materiālu izmaksas, lielas ir arī ražošanas vispārējās izmaksas, kā arī, salīdzinoši augsti ir piegādes izdevumi.

Kartupeļu šķirnes „Saturna” 1 kg pašizmaksa: raža – 34.7 t/ha jeb 34 700 kg/ha, izdevumi – 2219.12 Ls/ha;

$$2219.12 \text{ Ls/ha} / 34\,700 \text{ kg/ha} = \mathbf{0.064 \text{ Ls/kg}}$$

Pēc veiktā pētījuma var secināt, ka Z/S „Briežkalni” kartupeļu šķirnes „Saturna” viena kilograma pašizmaksa ir 0.064 Ls. Vidēji realizējot vienu kilogramu „Saturna” kartupeļu, var saņemt apmēram 0.08 Ls. Tātad, var aprēķināt, ka vidēji no viena kilograma kartupeļu Z/S „Briežkalni” nopelna ap 0.02 Ls, taču šie skaitļi ir ļoti aptuveni, un tie ir ļoti mainīgi. Šo cenu nosaka A/S „Latfood”, ņemot vērā dažādus kritērijus, par kuriem jau iepriekš tika minēts. Nosakot cenu, tiek ņemta vērā arī kartupeļu kvalitāte – no katras kravas ņemot kartupeļu analīzes.

Kā jau iepriekš autore minēja Z/S „Briežkalni” nesen sāka audzēt arī sēklas kartupeļus. Turpinājumā autore veiks aprēķinus sēklas kartupeļu šķirnei „Marlen”, lai noslēgumā varētu salīdzināt iegūtos rādītājus un izdarītu secinājumus.

Tabulā 3.14. ir apkopotas tiešās materiālu izmaksas.

3.14.tabula

1. Tiešās materiālu izmaksas (A) sēklas kartupeļiem „Marlen”, Ls/ha*

Materiāli	Aprēķini	Summa, Ls/ha
1.	2.	3.
a) sēkla	3 t/ha x 538.45 Ls/t	1 615.35
Mēslojums:		
b) pamatmēslojums	500 kg/ha x 300 Ls/t	175.00

1.	2.	3.
Augu aizsardzība: c) Kruizers OSR	450 g x 96.59 Ls/l	43.46
d) Maxim 025	600 g/ha x 14.16 Ls/l	8.50
Herbicīdi (pret nezālēm): e) Titus	0.05 kg/ha x 795.80 Ls/kg	39.79
Fungicīdi (pret slimībām): f) Ridomil gold	2.5 kg/ha x 12.04 Ls/kg, jāmiglo 2 reizes; 12.04 Ls/kg x 2	60.20
g) Acrobat plus	2.0 kg/ha x 15.00 Ls/kg=30 Ls/ha – miglo 2 reizes	60.00
h) Shirlan	250 g/ha x 42.73 Ls/l	10.68
i) Reglone Super	2.5 l/ha x 11.75 Ls/l	29.37
Insekticīdi: j) Decia Mega	100 g/ha x 17.20 Ls/l=1.71 Ls/ha, jāmiglo 2 reizes	3.42
Kopā tiešās materiālu izmaksas (A) :		2 045.77 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pēc tabulā apkopotās informācijas var secināt, ka salīdzinot ar kartupeļiem „Saturna”, šiem kartupeļiem ir mazāk jālieto ķīmija, taču neraugoties uz to, kopējās materiālu izmaksas ir krietni lielākas tieši kartupeļu sēklai „Marlen”. Tam par iemeslu ir tas, ka, lai audzētu sēklas kartupeļus, ir jāiegādājas ļoti augstas kvalitātes kartupeļi – tie ir ļoti laba ataudzējuma, iegādāti Holandē – speciāli sēklas pavairošanai. Kopējās tiešās materiālu izmaksas ir 2 045.77 Ls/ha, taču „Saturna” kartupeļiem tā ir 1 179.46 Ls/ha, tātad var secināt, ka pavairojot kartupeļu sēklu, tiešās materiālu izmaksas ir gandrīz uz pusi lielākas, kā audzējot kartupeļus čipsu ražošanai.

Tabulā 3.15. ir apkopotas tiešās darba izmaksas.

3.15.tabula

2. Tiešās darba izmaksas (B) kartupeļu šķirnei „Marlen”, Ls/ha*

Darbs	Aprēķini	Summa, Ls/ha
1.	2.	3.
a) Aršana	Lai uzartu 1 ha, nepieciešamas 2 h, traktorista alga 2.70 Ls/h, 2 h x 2.70 Ls/h	5.40
b) Kultivēšana	1.5 h x 2.70 Ls/h	4.05

1.	2.	3.
c) Kartupeļu stādīšana	1.8 h x 2.70 Ls/h	4.86
d) Vagu veidošana	1.6 h x 2.70 Ls/h	4.32
e) Miglošana	0.2 h x 2.70 Ls/h=0.54 Ls, sezonā jāmiglo 6 reizes: 0.54 Ls x 6	3.24
f) Rakšana (traktoristiem)	3.4 h x 2.70 Ls/h	9.10
g) Rakšana (uz kombaina)	12 cilvēki x 1.80 Ls/ha	21.60
Kopā tiešās darba izmaksas (B):		52.57 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pēc tabulā apkopotiem datiem var secināt, ka tiešās darba izmaksas ir tādas pašas, kā audzējot kartupeļus čipsu ražošanai. Darba algas likme, apstrādājot šos kartupeļus, nemainās un arī darāmie darbi neatšķiras. Tiešās darba izmaksas veido zemes aršana, kultivēšana, kartupeļu stādīšana, vagu veidošana, miglošana un kartupeļu rakšana un kopā uz vienu hektāru kartupeļu tas sanāk 52.57 Ls.

Tabulā 3.16. ir uzskaitītas citas tiešās izmaksas.

3.16.tabula

3. Citas tiešās izmaksas (C) kartupeļu šķirnei „Marlen”, Ls/ha*

Izmaksas	Aprēķini	Summa, Ls/ha
Degviela. Lauksaimniecības degvielas cena bez akcīzes nodokļa 0.633 Ls/l:		
a) Aršana	18 l/ha x 0.633 Ls/l	11.39
b) Kultivēšana	2 kārtas – 37 l/ha x 0.633 Ls/l	23.42
c) Stādīšana	12 l/ha x 0.633 Ls/l	7.60
d) Vagu veidošana	11.5 l/ha x 0.633 Ls/l	7.28
e) Miglošana	2 l/ha x 0.633 Ls/l=1.27 Ls, miglo 6 reizes – 1.27 Ls x 6	7.62
f) Rakšana	36 l/ha x 0.633 Ls/l	22.79
Kopā citas tiešās izmaksas (C):		80.10 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Arī citas tiešās izmaksas, audzējot sēklas kartupeļus „Marlen”, nemainās, jo kā jau autore minēja, veicamie darbi nemainās. Kopā citas tiešās izmaksas ir 80.10 Ls, lielāko daļu veido kartupeļu kultivēšana, kā arī rakšana.

Tabulā 3.17. autore ir apkopojusi visas pamatizmaksas.

3.17.tabula

4. Pamatizmaksas (A+B+C) kartupeļu šķirnei „Marlen”, Ls/ha*

Izmaksas	Summa, Ls/ha
Tiešās materiālu izmaksas (A)	2 045.77
Tiešās darba izmaksas (B)	52.57
Citas tiešās izmaksas (C)	80.10
Pamatizmaksas (A+B+C) kopā:	2 178.44 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pamatizmaksas ietver tiešo materiālo izmaksu, tiešo darba izmaksu un citu tiešo izmaksu kopsumma, kas sēklas kartupeļiem „Marlen” ir 2178.44 Ls/ha, kas galvenokārt ir tiešās materiālu izmaksas.

Tabulā 3.18. ir aprēķinātas ražošanas vispārējās izmaksas.

3.18.tabula

5. Ražošanas vispārējās izmaksas (D) kartupeļu šķirnei „Marlen”, Ls/ha*

Izmaksas	Aprēķini	Summa, Ls/ha
a) Pamatlīdzekļu remonts	Kopā gadā vidēji 12 000 Ls par tehnikas remontu, kopā vidēji ik gadu apstrādā 200 ha.	60.00
b) Pamatlīdzekļu nolietojums	Vidēji nolietojums par pēdējiem gadiem ir 134 261 Ls	671.31
Kopā ražošanas vispārējās izmaksas (D):		731.31 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Aprēķinot ražošanas vispārējās izmaksas sēklas kartupeļiem „Marlen” var secināt, ka tās neatšķiras no ražošanas vispārējām izmaksām kartupeļu šķirnei „Saturna” un tās ir 731.31 Ls/ha. Lielākā daļa ražošanas vispārējās izmaksas sastāda pamatlīdzekļu nolietojums, mazāku daļu – pamatlīdzekļu remonts.

Tabulā 3.19. ir attēlota pilna ražošanas pašizmaksa.

6. Pilna ražošanas pašizmaksa (E) kartupeļu šķirnei „Marlen”, Ls/ha*

Izmaksas	Summa, Ls/ha
Tiešās materiālu izmaksas (A)	2 045.77
Tiešās darba izmaksas (B)	52.57
Citas tiešās izmaksas (C)	80.10
Ražošanas vispārējās izmaksas (D)	731.31
Pilna ražošanas pašizmaksa (E):	2 909.75 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pilna ražošanas pašizmaksa sēklas kartupeļiem „Marlen” ir 2 909.75 Ls/ha, kas ir par 866.31 Ls vairāk kā kartupeļiem „Saturna”. Kā jau iepriekš autore minēja, iemesls, tam ir ievērojami dārgākas tiešās materiālu izmaksas.

Tabulā 3.20. ir aprēķinātas administrācijas vispārējās izmaksas.

7. Administrācijas vispārējās izmaksas (F) kartupeļu šķirnei „Marlen”, Ls/ha*

Izmaksas	Aprēķini	Summa, Ls/ha
a) Grāmatvedības pakalpojumi	Mēnesī par grāmatvedības pakalpojumiem maksā 110 Ls. Gadā: $110 \times 12 = 1\,320$ Ls. Sadalot uz hektāriem: $1\,320$ Ls / 200 ha	6.60
Kopā administrācijas vispārējās izmaksas (F):		6.60 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pētot administrācijas izmaksas audzējot sēklas kartupeļus „Marlen” var secināt, ka tie ir tieši tādi paši kā kartupeļu šķirnei „Saturna”. Pie administrācijas izmaksām var uzskaitīt tikai izdevumus grāmatvedības pakalpojumiem, kas ir 6.6 Ls/ha.

Tabulā 3.21. ir pētīti pārdošanas, glabāšanas un piegādes izdevumi.

8. Pārdošanas, uzglabāšanas, piegādes izmaksas (G) kartupeļu šķirnei „Marlen”, Ls/ha*

Izmaksu veids	Aprēķini	Summa, Ls/ha
a) Sēklas kartupeļu piegādāšana	Vienā kravā piegādā 20 tonnas sēklas kartupeļus, cena 0.968 Ls/km, kopā jāved 95 km. Lai atvestu 20 tonnas – 95 km x 0.968 Ls/km=91.96 Ls/20 tonnas. Atvest 1 tonnu sēklas kartupeļu izmaksā – 91.96 Ls/20 t / 20 t =4.60 Ls/t, tā kā uz 1 ha nepieciešams 3 t sēklas kartupeļu, tad piegāde izmaksā- 3 t x 4.60 Ls/t	12.80
b) Kartupeļu aizvešana	Vienā kravā var aizvest 17.8 tonnas kartupeļu, cena 0.96 Ls/km. Kartupeļu šķirnes „Marlen” raža 2012. gadā bija 37.1 t/ha. Izmaksas, lai aizvestu vienu kravu: 85 km x 0.96 Ls/km=81.60 Ls, izmaksas, lai aizvestu vienu tonnu: 81.60 Ls / 17.8 t=4.58 Ls/t Izmaksas, lai aizvestu 1 ha kartupeļu ražu: 37.1 t/ha x 4.58 Ls/t	169.91
Kopā pārdošanas, uzglabāšanas, piegādes izmaksas (G):		182.71 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pārdošanas, uzglabāšanas un piegādes izmaksas kartupeļu sēklai „Marlen” ir 182.7 Ls/ha, kas ir nedaudz vairāk kā kartupeļiem „Saturna”, tāpēc, ka „Marlen” uz vienu hektāru vajag vairāk sēklu un arī ir lielāka raža, kas nozīmē, ka izmaksas ir lielākas. Lielākās izmaksas ir saistītas tieši ar kartupeļu aizvešanu no lauka uz Ādažiem.

Tabulā 3.22. ir apkopotas kopējās izmaksas jeb pilnā pašizmaksa.

9. Kopējās izmaksas (pilnā pašizmaksa) (A+B+C+D+F+G)
kartupeļu šķirnei Marlen, Ls/ha*

Izmaksas	Summa, Ls/ha
1.	2.
Tiešās materiālu izmaksas (A)	2 045.77
Tiešās darba izmaksas (B)	52.57
Citas tiešās izmaksas (C)	80.10
Ražošanas vispārējās izmaksas (D)	731.31

1.	2.
Administrācijas vispārējās izmaksas (F)	6.60
Pārdošanas, uzglabāšanas, piegādes izmaksas (G)	182.71
Pilna ražošanas pašizmaksa (E):	3 099.06 Ls/ha

*Autores veidota tabula

Pilna ražošanas pašizmaksa sēklas kartupeļiem „Marlen” ir 3 099.06 Ls/ha, kas ir par 879.94 Ls jeb par 28 % lielāka kā kartupeļiem „Saturna”. Vislielākā atšķirība ir tiešajās materiālajās izmaksās, jo kā jau autore minēja, pavairojot sēklas kartupeļus, ir jāiegādājas ļoti dārgi sēklas kartupeļi.

Kartupeļu šķirnes „Marlen” 1 kg pašizmaksa: raža – 37.1 t/ha jeb 37 100 kg/ha, izdevumi – 3 099.06 Ls/ha;

$$3\,099.06\text{ Ls/ha} / 37\,100\text{ kg/ha} = \mathbf{0.084\text{ Ls/kg}}$$

Pēc veiktajiem aprēķiniem var secināt, ka viena kilograma pašizmaksa sēklas kartupeļiem „Marlen” ir vidēji 0.084 Ls/kg, kas ir aptuveni par 0.02 Ls/kg vairāk kā kartupeļiem „Saturna”. Par sēklas kartupeļiem, to īpašās audzēšanas un dārgo izmaksu dēļ, ir krietni lielāka samaksa kā par pārstrādes kartupeļiem. A/S „Latfood” savā sadarbības līgumā ir norādījusi, ka ražai no viena hektāra vajadzētu būt 18 tonnas, un ja bumbuļi atbilst vajadzīgajām prasībām, tad par tiem maksā 0.14 Ls/kg, taču raža vienmēr ir krietni lielāka, par kuriem maksā mazāk, kā arī par nestandarta kartupeļiem maksā tikai 0.04 Ls/kg, kas ir vairāk nekā uz pusi mazāk par ražošanas pašizmaksu. Sēklas kartupeļu pašizmaksa ir lielāka nekā pārstrādes kartupeļiem, jo sēklas kartupeļiem nepieciešama krietni rūpīgāku audzēšanu, ir ļoti stingras kontroles, pārbaudes. Lai audzētu sēklas kartupeļus ir nepieciešams īpašs sertifikāts. Sēklas kartupeļu audzēšanu ļoti apgrūtina tas, kad tos var stādīt tikai tādos laukos, kur 4 gadus pēc kārtas nav audzēti kartupeļi.

Salīdzinot kartupeļu sēklas audzēšanu ar pārstrādes kartupeļu audzēšanu var secināt, ka izdevīgāk ir audzēt kartupeļu sēklas pavairošanai, ja kartupeļi atbilst visiem standartiem, tad par vienu kilogramu pārstrādes kartupeļu „Saturna” var nopelnīt ap 0.02 Ls, bet par tādu pašu daudzumu kartupeļu sēklas „Marlen” standarta bumbuļiem var nopelnīt vidēji 0.06 Ls, kas ir trīs reizes vairāk kā par pārstrādes kartupeļiem. Z/S „Briežklani” līgumā tiek norādīts, cik lielā platībā drīkst audzēt sēklas kartupeļus un pārsniegt šo daudzumu nevar, tāpēc šie sēklas kartupeļi tiek audzēti ierobežotā daudzumā, jo A/S „Latfood” audzēšanu neuztic vienam uzņēmumam, bet gan sadala līdzvērtīgi pa saimniecībām. Pārējā zemes platībā audzē

pārstrādes kartupeļus. Arī pārējo šķirņu pārstrādes kartupeļu izmaksas ir ļoti līdzīgas un arī samaksa ir identiska.

Nākamajā apakšnodaļā autore analizēs Z/S „Briežkalni” finanšu stabilitāti un novērtēs maksātspēju, pamatojoties uz teorētiskām atdziņām.

3.5. Finanšu stabilitāte un maksātspēja

Lai novērtētu uzņēmuma finansiālo stāvokli un analizētu uzņēmuma turpmākās attīstības iespējas ir nepieciešams veikt finanšu stabilitātes un maksātspējas, likviditātes, aprites rādītāju un rentabilitātes rādītāju analīzi. Darba turpmākajās apakšnodaļās autore veiks šo rādītāju aprēķinus un analīzi, lai darba noslēgumā varētu izdarīt secinājumus par Z/S „Briežkalni” finansiālo stāvokli un sniegtu priekšlikumus uzņēmuma turpmākajai attīstībai.

Lai uzņēmums varētu pastāvēt un attīstīties, tam jābūt finansiāli stabilam. Finanšu stabilitāti iesaka izvērtēt ar absolūto skaitlisko rādītāju palīdzību, izmantojot bilances posteņos atspoguļotos lielumus. Tas dod iespēju finanšu vadītājam labāk pārredzēt un kontrolēt ieguldīto kapitālu, tā izmantošanu, un pieņemt objektīvākus finanšu vadības lēmumus. Veicot šādu analīzi, ir pārredzamāks, ar kādu kapitālu tiek finansēti aktīvi.¹

Finansiālo stabilitāti uzņēmumā raksturo arī bilances aktīva un pasīva atsevišķu posteņu atbilstības un sabalansētības līmenis. Ir svarīgi, lai būtu saglabāta maksātspēja, tāpēc ir jānodrošina zināma proporcionalitāte aktīvu un pasīvu posteņos. Aktīvu posteņos nevajadzētu atrasties uz nenoteiktu laiku iesaldētiem, no aprites izslēgtiem vai ļoti mazkustīgiem finanšu ieguldījumiem, kas varētu ievērojami pasliktināt uzņēmuma finanšu situāciju.

Ikvienu uzņēmuma maksātspējas saglabāšanai un tās paaugstināšanai ir jānodrošina rentabla saimniekošana, kas savukārt ir atkarīga no kapitāla ieguldījumu struktūras.²

Tabulā 3.23. tiek veikta finanšu stabilitātes analīze Z/S „Briežkalni”. Dati aprēķiniem tiek ņemti no Z/S „Briežkalni” bilances, kura ir pielikumā Nr. 1 un no peļņas vai zaudējumu aprēķina, kurš apkopots pielikumā Nr. 2.

¹ Kālis I. *Finanšu vadība*. LU, Rīga, 2002., 34.lpp.

² turpat, 36.lpp.

Z/S „Briežkalni” finanšu stabilitātes analīze par 2009.g. – 2012.g. tūkst. Ls*

Nr.	Rādītājs	Gads			
		2009.	2010.	2011.	2012.
1	pašu kapitāls	88.8	119.7	227.4	221.6
2	ilgtermiņa ieguldījumi	89.9	124.8	192.7	176.1
3	AL finansēšanas avoti (1.-2.rinda)	-1.1	-5.1	34.7	45.5
4	ilgtermiņa un vidēja termiņa kredīti	31.6	45.8	121.6	48.7
5	pašu, ilgtermiņa un vidēja termiņa aizņemto līdzekļu daudzums krājumu un izmaksu finansēšanai (3.+4.rinda)	30.5	40.7	156.3	94.2
6	īstermiņa kredīti un aizņemtie līdzekļi	93.1	74.6	46.3	150.2
7	kopā krājumu un izmaksu veidošanas avoti (5.+6.rinda)	123.6	115.3	202.6	244.4
8	kopējais krājumu un izmaksu apjoms	124.4	116.1	203.7	244.4
9	pašu AL pārpalikums (+) vai iztrūkums (-) (3.-8.rinda)	-125.5	-121.2	-169.0	-198.9
10	pašu finansēšanas avotu un ilgtermiņa aizņemto līdzekļu pārpalikums vai iztrūkums (5.-8.rinda)	-93.9	-75.4	-47.4	-150.2
11	ražošanas krājumu veidošanas avotu pārpalikums vai iztrūkums (7.-8.rinda)	-0.8	-0.8	-1.1	0

*Autores veidota tabula

Izvērtējot 3.4.tabulas datus, salīdzinot 2012.gadu ar 2009.gadu, 2010. un 2011. gadu, var secināt:

- no 2009. gada palielinājies pašu kapitāls par 132.8 tūkst. latu, bet no 2010. gada par 101.9 tūkst. latu, tas vērtējams ļoti pozitīvi, taču no 2011. gada pašu kapitāls samazinājies par 5.8 tūkst. latu;
- ilgtermiņa ieguldījumi no 2009. gada palielinājušies par 86.2 tūkst. latu, no 2010. gada par 51.3 tūkst. latu, bet no 2011. gada ilgtermiņa ieguldījumi samazinājušies par 16.6 tūkst. latu;
- uzņēmumā ar pašu kapitālu 2009. un 2010. gadā netika finansēti apgrozāmie līdzekļi, taču 2011. gadā apgrozāmie līdzekļi tika finansēti 34.7 tūkst. latu apmērā, bet 2012. gadā – 45.5 tūkst. latu apmērā;

- īstermiņa kredīti uzņēmumā pieaug – 2009.gadā tie ir 31.6 tūkst. latu, 2010.gadā – 45.8 tūkst. latu, bet 2011.gadā īstermiņa kredīti sasniedza 121.6 tūkst. latu, taču 2012. gadā tie samazinājās līdz 48.7 tūkst. latu;
- pašu, ilgtermiņa un vidēja termiņa aizņemto līdzekļu daudzums krājumu un izmaksu finansēšanai ir pietiekošs, no 2009. gada tas ir pieaudzis par 125.8 tūkst. latu, bet no 2010. gada par 115.6 tūkst. latu, taču no 2011. gada tas ir samazinājies par 62.1 tūkst. latu salīdzinot ar 2012. gadu. Šādu naudas līdzekļu apsaimniekošana uzņēmumam ir izdevīgāka un lētāka, nekā izmantojot īstermiņa kredītus. Par pašu kapitālu nav jāmaksā aizņēmumu procenti, arī ilgtermiņa kredīti ir lētāki un ar izdevīgākiem aizdevuma nosacījumiem, salīdzinot ar īstermiņa kredītiem;
- 2009., 2010. un 2012. gadā, kā galvenais apgrozāmo līdzekļu avots uzņēmumā ir īstermiņa kredīti, kas 2009. gadā ir 93.1 tūkst. latu, 2010. gadā 74.6 tūkst. latu, bet 2012. gadā – 150.2 tūkst. latu.

Viens no rādītājiem, kas raksturo uzņēmuma finansiālo stāvokli, ir tā maksātspēja, t.i., spēja ar saviem naudas līdzekļu resursiem savlaicīgi dzēst savas saistības. Maksātspējas novērtējums pēc bilances rādītājiem tiek veikts, balstoties uz apgrozāmo līdzekļu likviditāti. Apgrozāmo līdzekļu likviditāti raksturo laika periods, kurā apgrozāmie līdzekļi var pārvērsties naudas līdzekļos. Jo mazāks šis periods, jo augstāka apgrozāmo līdzekļu likviditāte.¹

Uzņēmuma maksātspēja ir viena no centrālajām problēmām, kuru risina uzņēmuma vadība visā uzņēmuma pastāvēšanas laikā. Pētot ekonomiskajā literatūrā maksātspējas termina definīcijas, var secināt, ka jēdziens „maksātspēja” tiek aplūkots kopā ar jēdzieniem „likviditāte”, „kredīspēja” un „finanšu stabilitāte”. Katrs no šiem jēdzieniem raksturo noteiktu finansiālo situāciju uzņēmuma finanšu darbībā. Termins „maksātspēja” apzīmē tādu uzņēmuma finansiālo stāvokli, kad uzņēmums tuvākajā nākotnē spēs nodrošināt pietiekami sekmīgu finanšu darbību, lai varētu segt visas savas parādsaistības. Lai raksturotu pretēju situāciju uzņēmuma maksātspējai, tiek lietots jēdziens „maksātspēja”. Aplūkojot literatūrā un normatīvajos aktos sastopamās šā termina definīcijas, izpratne par maksātspējas jēdzienu nav nepārprotami precīza.²

¹ Rurāne M. *Finanšu menedžments*. RSEBAA, Rīga, 2006., 301.lpp.

² Šneidere R. *Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātspējas prognozēšanā*. SIA „Lietišķās informācijas dienests”, Rīga, 2009, 10.lpp.

Maksāspējas rādītāji raksturo uzņēmuma kapitāla struktūru un finansiālās stabilitātes pakāpi. Uzņēmuma maksātnespējas iestāšanās draud ar uzņēmējdarbības pārtraukšanu.¹

Visu saistību rādītājs jeb finansiālās atkarības koeficients raksturo aizņemtā kapitāla līdzdalības pakāpi aktīvu finansēšanā. To aprēķina pēc formulas:

$$\text{Visu saistību rādītājs} = \frac{\text{Saistības}}{\text{Balances kopsumma}} \quad [3.1.]$$

Jo rādītājs ir augstāks, jo lielāka aktīvu daļa tiek finansēta ar aizņemto kapitālu. Koeficienta lielums nebūtu vēlams lielāks par 0.5. Saistību rādītāja lielums ir atkarīgs no nozares, kā arī no valsts, kurā uzņēmums darbojas.

Pašu kapitāla līdzdalības koeficients jeb uzņēmuma finansiālās neatkarības koeficients kreditoriem un naudas ieguldītājiem raksturo to interešu aizsardzības pakāpi – kādu daļu no kopkapitāla veido pašu kapitāls. Jo koeficients ir lielāks, jo uzņēmums ir neatkarīgāks no ārējiem kreditoriem un ir augstāks uzņēmuma finansiālās drošības līmenis. Pašu kapitāla līdzdalības koeficientu aprēķina šādi:

$$\text{Pašu kapitāla līdzdalības koeficients} = \frac{\text{Pašu kapitāls}}{\text{Balances kopsumma}} \quad [3.2.]$$

Saistību attiecība pret pašu kapitālu raksturo finansiālo līdzsvaru starp aizņemto kapitālu un pašu kapitālu. Rādītāja kritiskā robeža ir 1, ja koeficients ir >1, tas nozīmē, ka uzņēmuma finansēšanā vairāk tiek izmantoti aizņemtie līdzekļi, nevis pašu līdzekļi.²

$$\text{Saistību attiecība pret pašu kapitālu} = \frac{\text{Saistības}}{\text{Pašu kapitāls}} \quad [3.3.]$$

Maksājamo procentu seguma koeficients atspoguļo uzņēmuma spēju samaksāt par aizņēmumu procentus ar iegūto peļņu, neskarot pašu kapitālu. Šo rādītāju aprēķina pēc formulas:

$$\text{Maksājamo \% seguma koeficients} = \frac{\text{Peļņa pirms \% un nodokļiem}}{\text{Procentu maksājumi}} \quad [3.4.]$$

¹ Kālis I. *Finanšu vadība*. LU, Rīga, 2002., 156.lpp.

² Šneidere R. *Finanšu analīze*. Npublicētie studiju materiāli. Pieejams: <http://www.ev.lu.lv/sneidere/FINANSU%20ANALIZE/> (skatīts 14.04.2013.)

Ja šis koeficients ir vienāds ar 1, tas nozīmē, ka visa peļņa tiek novirzīta procentu samaksai par saņemto kredītu. Ja koeficients pārsniedz 3, uzņēmuma izdevumi procentu maksājumiem tiek uzskatīti par normāliem.¹

Investīciju seguma koeficients raksturo uzņēmuma finansiālo stabilitāti. To aprēķina pēc sekojošas formulas:

$$\text{Investīciju seguma koeficients} = \frac{\text{Pašu kapitāls} + \text{Ilgtermiņa saistības}}{\text{Aktīvi}} \quad [3.5.]$$

Rādītāja optimālā robeža ir 75 – 90 %. Racionālos aktīvu finansēšanas apstākļos ilgtermiņa finansēšanas avotus izmanto vismaz 75 % apmērā.

Tabulā 3.24. ir veikti visi maksātspējas rādītāju aprēķini.

3.24.tabula

Maksātspējas rādītāji Z/S „Briežkalni” 2009.g.-2012.g.*

Rādītāji	Gads			
	2009.	2010.	2011.	2012.
Visu saistību rādītājs, koef.	0.58	0.50	0.42	0.47
Pašu kapitāla līdzdalības koeficients	0.41	0.50	0.57	0.53
Saistību attiecība pret pašu kapitālu, koef.	1.40	1.01	0.74	0.90
Maksājamo % seguma koeficients	21.00	15.70	21.47	3.78
Investīciju seguma koeficients	0.56	0.69	0.88	0.64

*Autores veidota tabula

No 3.24. tabulas datiem autore secina:

- 2012. gadā visu saistību rādītājs Z/S „Briežkalni” salīdzinājumā ar 2011. gadu pieaudzis par 0.05 %, salīdzinājumā ar 2010. gadu rādītājs samazinājies par 0.03, bet salīdzinot ar 2009. gadu visu saistību rādītājs ir samazinājies par 0.11 %. Var secināt, ka situācija uzņēmumā uzlabojas, jo rādītāja optimālā robeža ir <0.5, kas liecina, ka aizņemtā kapitāla daļa uzņēmumā ir normas robežās.
- Pašu kapitāla līdzdalības koeficients no 2009. gada līdz 2011. gadam samazinās, kas vērtējams pozitīvi, taču 2012. gadā vērojams neliels rādītāja samazinājums, taču šis koeficients Z/S „Briežkalni” ir normas robežās.

¹ Kālis I. *Finanšu vadība*. LU, Rīga, 2002., 160.lpp

- Z/S „Briežkalni” 2009. un 2010. gadā saistības pārsniedz pašu kapitālu, taču 2011. gadā un 2012. gadā pašu kapitāla īpatsvars ir lielāks par saistībām, kas vērtējams pozitīvi. Var secināt, ka uzņēmuma finansiālā stabilitāte pieaug. 2011. un 2012. gadā koeficients atbilst optimālajām robežām.
- Z/S „Briežklani” maksājamo procentu seguma koeficients pētāmajos pārskata periodos ir krietni virs optimālās robežas, kas ir 3, kas vērtējams ļoti pozitīvi.
- Investīciju seguma koeficienta optimālā robeža ir 75 – 90 %, taču Z/S „Briežkalni” šis koeficients iekļaujas šajās robežās tikai 2011. gadā, kas vērtējams negatīvi, taču kopumā šim koeficientam ir tendence palielināties, ja šī tendence saglabāsies, tad rādītājs iekļausies optimālajās robežās turpmākajos gados.

Pētot maksāspējas rādītājus Z/S „Briežkalni”, autore secina, ka visi, izņemot investīciju seguma koeficientu, iekļaujas rādītāja optimālajās robežās. No veiktajiem aprēķiniem var secināt, ka uzņēmuma finansiālais stāvoklis ir stabils.

Nākamajā apakšnodaļā autore analizēs Z/S „Briežkalni” likviditātes rādītājus.

3.6. Uzņēmuma likviditāte un tās izvērtēšana

Šajā darba apakšnodaļā autore pētīs un analizēs likviditātes rādītājus Z/S „Briežkalni”, lai varētu novērtēt uzņēmuma finansiālo stāvokli.

Likviditāte ir uzņēmuma spēja segt savas īstermiņa saistības ar apgrozāmajiem līdzekļiem.¹

Uzņēmuma likviditātes analīze nozīmē finansiālas stabilitātes noteikšanu. Ar šīs analīzes palīdzību vērtē uzņēmuma maksāspēju, dod slēdzienu par finansiālā līdzsvara un maksāspējas saglabāšanu nākotnē. Uzņēmuma maksāspēja raksturo tā finansiālo stabilitāti, tātad tā ir finansiālas stabilitātes ārējā izpausme.²

Likviditāte un maksāspēja nav identiski lielumi. Piemēram, likviditātes koeficienti var raksturot uzņēmuma finansiālo stāvokli kā apmierinošu, tomēr patiesībā šis novērtējums var būt kļūdainš, ja uzņēmuma aktīvos ievērojams īpatsvars ir nelikvīdiem un debitoru parādu

¹ Philip O'Regan. *Financial Information Analysis*. UK, 2006., p.245.

² Kālis I. *Finanšu vadība*. LU, Rīga, 2002., 42.lpp.

dzēšanas termiņi ir nokavēti. Vislikvidākie apgrozāmo līdzekļu posteņi ir naudas līdzekļi uzņēmuma kasē un norēķinu kontā bankā.¹

Ar likviditātes analīzes palīdzību nosaka uzņēmuma spēju segt savas regulārās maksājumu saistības un izvērtē iespējamus pasākumus uzņēmuma likviditātes uzlabošanai. Uzņēmuma galvenais uzdevums ir sekot, lai uzņēmumam jebkurā brīdī būtu apmierinoša likviditāte. Problēmas ar maksājumiem aizēno pārējos uzņēmuma labvēlīgos rādītājus, un tas var uzņēmumu novest līdz bankrotam. Ir vērts uzsvērt, ka laba rentabilitāte ne vienmēr nozīmē to, ka uzņēmumam ir laba likviditāte. Starp rentabilitāti un likviditāti nepastāv nekāda pašsaprotama sakarība.²

Uzņēmumos parasti ir atšķirīgas finanšu situācijas un tātad arī likviditātes pakāpes.

Ja uzņēmuma likviditāte ir zema, uzņēmumam nav pieejamas dažādas saimniekošanas priekšrocības. Piemēram, netiek dota iespēja saņemt dažādas cenu atlaides, iegādājoties ražošanas resursus, liegti izdevīgāki komercdarījumi u.c. Zemas likviditātes gadījumā uzņēmumam ir grūtības ar tekošo saistību maksājumiem, tā rezultātā ir jāpārdod aktīvi. Maksātnespējas vai tuva bankrota apstākļos pārdodot aktīvus, to pārdošanas cena parasti ir ievērojami zemāka par bilances vērtību.

Informācija par uzņēmuma likviditāti ir ļoti nozīmīga, jo maksātnespējas iestāšanās draud ar uzņēmējdarbības pārtraukšanu.

Par uzņēmuma likviditāti interesējas visi finanšu pārskatu lietotāju grupu pārstāvji.

Kreditoriem nepietiekama kreditējamā uzņēmuma likviditāte norāda uz varbūtību, ka tiks aizkavēta pamataizdevuma summas atgūšana daļēji vai pat pilnīgi, kā arī procentu saņemšana par aizdoto kapitālu.

Likviditātes līmenis ietekmē arī uzņēmuma attiecības ar klientiem, preču darījuma partneriem. Zema likviditāte viņiem nozīmē, ka var rasties problēmas līgumattiecību pildīšanā. Uzņēmums var pazaudēt esošos darījuma partnerus, un jaunu darījuma partneru piesaiste tam būs apgrūtināta.

Tātad, ja uzņēmums nav spējīgs savlaicīgi kārtot savas pamatsaistības, var būt problemātiska tā tālāka pastāvēšana.

Uzņēmuma likviditātes vērtēšanai izmanto vairākus relatīvos (koeficientu) rādītājus. Viens no otra tie atšķiras ar to aprēķināšanai izmantoto apgrozāmo līdzekļu sastāvu, kas pieņemti par īstermiņa saistību sedzējiem.

¹ Rurāne M. *Uzņēmuma finanšu darbība*. Turības mācību centrs, Rīga, 1997., 195.lpp.

² Hofs K., G. *Biznesa ekonomika*. Jāņa Rozes apgāds, Rīga, 2011, 205.lpp.

Praksē finansu situācijas vērtēšanai visbiežāk izmanto *kopējās likviditātes koeficientu* (L_1).¹ Šis rādītājs raksturo uzņēmuma spēju segt īstermiņa saistības jeb rāda, cik apgrozāmo līdzekļu naudas vienību ir uz vienu īstermiņa saistību vienību, un to aprēķina šādi:²

$$L_1 = \frac{\text{Apgrozāmie līdzekļi}}{\text{Īstermiņa saistības}} \quad [3.6.]$$

Šī rādītāja pielietošanas priekšrocības finansu situācijas raksturošanā uzņēmumā balstās uz to, ka:

- tas nosaka pakāpi, kādā apgrozāmie līdzekļi sedz īstermiņa saistības. Jo augstāka ir apgrozāmo līdzekļu vērtības attiecībā pret īstermiņa saistībām, jo drošāka ir pārlicība, ka saistības varēs dzēst ar esošiem apgrozāmiem līdzekļiem;
- apgrozāmo līdzekļu pārsniegums pār īstermiņa saistībām nodrošina līdzekļu rezerves iespējamu zaudējumu kompensācijai, kas var rasties, izvietojot vai likvidējot tekošos aktīvus, izņemot skaidru naudu. Jo lielākas ir šīs rezerves, jo drošāk ieguldīt naudu kreditoriem. Tādējādi likviditātes koeficients nosaka drošības robežu apgrozāmo līdzekļu tirgus vērtības samazinājuma segšanai;
- tas raksturo likvīdo apgrozāmo līdzekļu daudzumu, kas ir uzņēmuma rīcībā virs īstermiņa saistībām. Tas arī norāda drošības robežu nenoteiktības un nejaušu pārtraukumu kompensācijai, kas attiecas uz naudas plūsmas plānotajām izmaiņām.³

Kopējās likviditātes koeficients dod tikai vispārēju priekšstatu par uzņēmuma likviditāti, jo netiek ņemts vērā apgrozāmo līdzekļu sastāvs un apgrozāmo līdzekļu struktūra.

Precīzāk par kopējās likviditātes koeficientu uzņēmuma finansu situāciju raksturo *likviditātes starp-seguma koeficients* (L_2). Šis koeficients raksturo tekošo saistību daļu, kas var tikt dzēsta ne tikai ar naudas līdzekļiem, bet arī ar sagaidāmajiem ienākumiem no izpildītiem darbiem, nosūtītās produkcijas un sniegtiem pakalpojumiem. Likviditātes starp-seguma koeficienta noteikšanā vērā tiek ņemts apgrozāmo līdzekļu sastāvs. Koeficients ir saistīts ar uzņēmuma saimnieciskajā darbībā iesaistīto kapitālu.

Likviditātes starp-seguma koeficientu aprēķina pēc formulas:

$$L_2 = \frac{\text{Naudas līdzekļi} + \text{Īstermiņa vērtspapīri} + \text{Debitori}}{\text{Īstermiņa saistības}} \quad [3.7.]$$

¹ Kālis I. *Finanšu vadība*. LU, Rīga, 2002., 47.lpp.

² Melville A. *International Financial Reporting*. Prentice Hall, England, 2008, p. 353.

³ Kālis I. *Finanšu vadība*. LU, Rīga, 2002., 47.lpp.

Debitoru saistību iekasēšanu ietekmē debitoru parādu aprites ātrums, to noformēšana, pircējam komerc kredīta ilgums, maksātspēja u.c. nosacījumi.

Likviditātes vērtēšanai izmanto arī *absolūtās likviditātes koeficientu* (L_3), un to aprēķina šādi:¹

$$L_3 = \frac{\text{Naudas līdzekļi} + \text{Īstermiņa vērtspapīri}}{\text{Īstermiņa saistības}} \quad [3.8.]$$

Absolūtās likviditātes koeficients rāda, kādu īstermiņa saistību daļu uzņēmums var dzēst vistuvākajā laikā.

Tā kā īstermiņa vērtspapīri ir visvieglāk pārvēršami naudā, naudas līdzekļu un īstermiņa vērtspapīru attiecību pret īstermiņa saistībām sauc par absolūtās likviditātes koeficientu. Jo šis koeficients ir augstāks, jo uzņēmums ir stabilāks, taču dažreiz tas var norādīt nevis uzņēmuma stabilitāti, bet gan uzņēmuma rīcībā esošo naudas līdzekļu neefektīvu izmantošanu.

Kā liecina autores izpētītā literatūra, likviditātes rādītājiem piemīt vairāki trūkumi:

- aktīvu klasifikācija atkarīga no ekonomisko apstākļu izmaiņām;
- statistiskums – rādītāji tiek aprēķināti uz konkrēto datumu;
- trūkst informācijas par naudas plūsmas prognozēm;
- uzņēmuma saistību nepilnīga uzskaitē;
- uzņēmuma darbības sfēru un apgrozāmā kapitāla īpatnības.

Analizējot uzņēmuma likviditāti, jāņem vērā tās ietekmējošie faktori:

- apgrozāmo aktīvu un īstermiņa saistību sastāvs;
- apgrozāmo aktīvu un īstermiņa saistību aprites ātrumu atbilstība;
- ekonomisko apstākļu izmaiņas;
- nozares specifika;
- izmaiņas uzņēmuma uzskaites politikā.²

Par likviditātes rādītājiem var izdarīt sekojošu secinājumu – ikviens novērtējums, pamatojoties tikai uz likviditātes rādītāju pieņemtām normām, var būt apšaubāms divu iemeslu dēļ:

¹ Kālis I. *Finanšu vadība*. LU, Rīga, 2002., 50.lpp.

² Ковалев В., Волкова О. *Анализ хозяйственной деятельности предприятия*. ТК Велби. 2002. 424 с.

- apgrozāmo līdzekļu struktūrai ir būtiska nozīme likviditātes novērtēšanā kā īstermiņa saistību sastāvam, piemēram, 2 kompānijām ar vienādu likviditātes rādītāju tomēr būtiski var atšķirties tekošā maksātspēja;
- darba kapitāla apjoms atkarīgs no nozares un saimnieciskās darbības cikla ilguma.

Darba turpinājumā autore veiks dažādu rādītāju aprēķinus un visi aprēķinātie finanšu rādītāji tiks salīdzināti ar konkurējošu uzņēmumu – SIA „Īves grupa”. Šis uzņēmums darbojas no 2006. gada, un tas nodarbojas ar kartupeļu audzēšanu un tiek audzēti arī graudaugi un rapsis. SIA „Īves grupa” no 2009. līdz 2012. gadam kartupeļus audzē 150 ha lielā zemes platībā. Šajā uzņēmumā kartupeļu audzēšanā paredzēti trīs galvenie virzieni: pārtikai, čipsu un cietes ražošanai. Garantētas produkcijas realizācijas nodrošināšanai savlaicīgi tiek slēgti līgumi par saražotās produkcijas iepirkšanu ar A/S „Latfood” un SIA „Aloja Starkelsen”. Lai veiktu savu saimniecisko darbību, uzņēmums ir paņēmis ilgtermiņa kredītu jaunas tehnikas iegādei. Visi aprēķini tiks salīdzināti, beigās izdarīti secinājumi par rezultātiem.

Z/S „Briežkalni” un SIA „Īves grupa” likviditātes rādītāju aprēķins par 2009., 2010., 2011. un 2012. gadu ir atspoguļots 3.25. tabulā. SIA „Īves grupa” bilance ir apkopota pielikumā Nr. 3, bet peļņas vai zaudējumu aprēķins ir attēlots pielikumā Nr. 4.

3.25.tabula

**Z/S „Briežkalni” un SIA „Īves grupa” likviditātes
rādītāju analīze, 2009.g. – 2012.g.***

Rādītājs	Firma	Gads			
		2009.	2010.	2011.	2012.
Kopējās likviditātes koeficients	Z/S „Briežkalni”	1.34	1.56	4.40	1.63
	SIA „Īves grupa”	0.84	0.55	0.63	0.51
Likviditātes starpseguma koeficients	Z/S „Briežkalni”	0.79	0.46	1.17	1.23
	SIA „Īves grupa”	0.62	0.26	0.10	0.07
Absolūtās likviditātes koeficients	Z/S „Briežkalni”	0.12	0.30	0.19	0.11
	SIA „Īves grupa”	0.01	0.03	0.002	0.02

*Autores veidota tabula

No 3.25.tabulas datiem var secināt, ka:

- Kā jau autore minēja, kopējā likviditāte parāda uzņēmuma spēju dzēst savas īstermiņa saistības ar tā rīcībā esošajiem apgrozāmajiem līdzekļiem. Saskaņā ar vispārpieņemtajiem starptautiskajiem standartiem tiek uzskatīts, ka šim rādītājam jāatrodas robežās starp 1 un 2 (dažreiz 3). Z/S „Briežkalni” 2012. gadā šis rādītājs iekļaujas optimālajās robežās, taču 2011. gadā kopējās likviditātes koeficients sasniedza 4.40, 2010. gadā – 1.56, bet 2009. gadā koeficients ir 1.34. Tātad var secināt, ka visos, izņemot 2011. gadu, kopējās likviditātes koeficients Z/S „Briežkalni” iekļaujas normas robežās.
SIA „Īves grupa” kopējās likviditātes koeficienti ir 2012. gadā – 0.51 2011. gadā – 0.63, 2010. gadā – 0.55, bet 2009. gadā – 0.84. Tātad var secināt, ka šajos pētāmajos pārskata gados SIA „Īves grupa” kopējais likviditātes rādītājs neiekļaujas optimālajās robežās. Īstermiņa saistības pārsniedz apgrozāmo līdzekļu apjomu, kas norāda uz to, ka uzņēmumam ir problēmas ar īstermiņa saistību kārtošānu, jo apgrozāmo līdzekļu daudzums nav pietiekošs. Tas norāda uz augstu finansiālo risku, taču jau iepriekš autore minēja, ka kopējās likviditātes koeficients dod tikai vispārēju priekšstatu par uzņēmuma likviditāti, jo netiek ņemts vērā apgrozāmo līdzekļu sastāvs un struktūra.
- Likviditātes starp-seguma koeficientu ietekmē krājumos ieguldītie naudas līdzekļi. Arī debitoru saistību pārvēršana skaidrā naudā prasa ievērojami ilgu laiku. Debitoru saistību iekasēšanu ietekmē debitoru parādu aprites ātrums, to noformēšana, maksātspēja un citi nosacījumi. Pēc starptautiskajiem standartiem šiem rādītājam jābūt robežās starp 0.8 un 1, jo tikai tādā gadījumā uzņēmums reāli spēj segt īstermiņa saistības. Z/S „Briežkalni” 2012. gadā šis rādītājs ir 1.23, kas ir augstāk par optimālo robežu, tāpat kā 2011. gadā rādītājs ir nedaudz virs optimālās robežas – 1.17, 2010. gadā tas ir zems - 0.49, bet 2009. gadā koeficients ir optimālajā robežā un ir 0.79, taču konkurējošajam uzņēmumam šis koeficients nevienā no pārskata gadiem neietilpst likviditātes optimālajās robežās, tas liecina par to, ka abiem pētāmajiem uzņēmumiem ir liels aizņemtā kapitāla īpatsvars.
- Kā jau autore minēja, absolūtās likviditātes koeficients parāda, kādu daļu no īstermiņa saistībām var dzēst ar uzņēmuma rīcībā esošajiem maksāšanas līdzekļiem nekavējoties, uzreiz. Tā kā īstermiņa vērtspapīri ir visvieglāk pārvēršami naudā, naudas līdzekļu un īstermiņa attiecību pret īstermiņa saistībām sauc par absolūtās likviditātes koeficientu. Normālos saimniekošanas

apstākļos šis koeficients svārstās 0.1 – 0.7 robežās, bet rādītāja teorētiskā pietiekamība ir 0.2 – 0.25. Z/S „Briežkalni” absolūtās likviditātes koeficients 2012. gadā ir 0.11, 2011. gadā - 0.19, 2010. gadā – 0.3, 2009.gadā – 0.12. Tātad absolūtās likviditātes rādītājs ietilpst optimālajās robežās, kas liecina par uzņēmuma finansiālo stabilitāti, taču SIA „Īves grupa” šie rādītāji neietilpst optimālajās robežās, un tie ir 2012. gadā 0.02 2011. gadā – 0.002, 2010. gadā – 0.03, bet 2009. gadā tas ir 0.01. Uzņēmums ļoti mazu īstermiņa saistību daļu var dzēst tuvākajā laikā. Tas liecina par to ka SIA „Īves grupa” nav finansiāli stabils uzņēmums.

Izanalizējot un novērtējot likviditātes rādītājus autore secina, ka Z/S „Briežkalni” ir finansiāli stabils uzņēmums, taču SIA „Īves grupa” neviens no likviditātes rādītājiem neietilpst optimālajās robežās, kas liecina par to, ka uzņēmums ir nav finansiāli stabils un tam pastāv augsts finansiālais risks. Zemas likviditātes gadījumā, uzņēmumam ir grūtības ar pašreizējo saistību maksājumiem.

3.7. Līdzekļu aprites rādītāji

Šajā apakšnodaļā autore analizēs līdzekļu aprites rādītājus, kas dos iespēju izvērtēt ieguldīto līdzekļu lietderību un to izmantošanas intensitāti. Analīzes procesā svarīgi noskaidrot, cik efektīvi neto apgrozījuma veidošanā tiek izmantoti uzņēmuma aktīvi.

Kapitāla aprites rādītāji raksturo līdzekļu izmantošanas intensitāti:

- aprites ilgums – dienu skaits, kas nepieciešams, lai līdzekļi veiktu vienu aprites ciklu;
- aprites ātrums – cik reižu notikusi resursu apgrozība konkrētā periodā.

Aktīvu lielumu ietekmē šādi faktori:

- minimāli nepieciešamais avansētā kapitāla lielums un ar to saistītās naudas līdzekļu izmaksas (procentu samaksa par bankas kredītu izmantošanu, dividendes par akcijām);
- vajadzība pēc papildus finansēšanas līdzekļiem un maksa par tiem;
- izmaksas, kas saistītas ar materiālo vērtību iegādi un to uzglabāšanu;
- maksājamo nodokļu lielums.

Praksē visbiežāk aprēķina šādus aprites rādītājus:

- visu aktīvu aprite;
- krājumu aprite;
- debitoru parādu aprite;
- kreditoru aprite;
- ilgtermiņa ieguldījumu aprite.

Visu aktīvu aprite (AAk) raksturo uzņēmuma saimnieciskās darbības un aktīvu pārvaldīšanas efektivitāti. Aprēķini parāda, cik reizes noteiktā laika periodā notiek pilns apgrozījuma (ražošanas) cikls, kas uzņēmumam dod zināmu peļņu vai rada zaudējumus. To aprēķina pēc formulas:

$$AAk = \frac{\text{Neto apgrozījums}}{\text{Aktīvu kopsumma}} \quad [3.9.]$$

Krājumu aprites rādītāji (KrAk) rāda, cik reizes analizējamā periodā ir apritējis krājumos ieguldītais kapitāls. Krājumu apriti aprēķina, lai noteiktu krājumu likviditāti jeb vidējo ātrumu, ar kuru tie pārvēršas prasībās pret debitoriem produkcijas realizācijas rezultātā.¹ To aprēķina pēc formulas:

$$KrAk = \frac{\text{Neto apgrozījums}}{\text{Krājumi bilancē}} \quad [3.10.]$$

Krājumu aprites periodu dienās (KrAD) aprēķina:

$$KrAD = \frac{\text{Krājumi} \cdot 365}{\text{Neto apgrozījums}} \quad [3.11.]$$

Rādītāja lielums ir atkarīgs no nozares. Atšķirīgi rādītāji būs ražošanas uzņēmumam un vairumtirdzniecības uzņēmumam.

Zems krājumu aprites rādītājs liecina, ka krājumos ieguldīts par daudz līdzekļu, taču pārāk augsts krājumu aprites koeficients - preču krājumi noliktavā mazi, tas var draudēt ar pārdošanas vai ražošanas apjoma samazināšanos.

Krājumu līmenis jāsaprot ar uzņēmuma realizācijas apjomu, lai varētu nodrošināt ražošanu un tirdzniecību. Krājumu aprite būtiski ietekmē uzņēmuma likviditāti un maksātspēju.

¹ Kālis I. *Finanšu vadība*. LU, Rīga, 2002., 54.lpp.

Kopumā – jo augstāks krājumu aprites koeficients, jo mazāk līdzekļu iesaldēts krājumos, jo stabilāks ir uzņēmuma finansiālais stāvoklis. Krājumu aprites palielināšana svarīga gadījumos, kad uzņēmumam ir liela aizņemtā kapitāla daļa.

Katrs uzņēmums veido savu krājumu vadības politiku.

Liela krājuma apjoma priekšrocības:

- netiek traucēts ražošanas vai tirdzniecības process;
- var izmantot straujas realizācijas pieauguma iespējas;
- mazākas krājumu piegādes izmaksas.

Liela krājuma apjoma trūkumi:

- lielākas uzglabāšanas izmaksas;
- palielinās krājumu iegādei nepieciešamā finansējuma apjoms;
- zaudējumi, mainoties tirgus cenām;
- morālā un fiziskā novecošanās, bojāšanās.

Maza krājumu apjoma priekšrocības:

- netiek izņemti naudas līdzekļi no aprites;
- zemas uzglabāšanas izmaksas;
- samazinās krājumu iegādei nepieciešamā finansējuma apjoms;

Maza krājumu apjoma trūkumi:

- lielākas krājumu piegādes izmaksas;
- var zaudēt pircējus;
- ražošanā paaugstinās dīkstāves izmaksas.¹

Debitoru parādu aprites rādītāji (pircēju parādu aprite) (DaK).

Debitoru parādi ir naudas summas, kas piedzenamas no juridiskām vai fiziskām personām.

Debitoru parādu veidošanās:

- produkcijas realizācija ir notikusi, kad pircējs saņem precis vai darījumu apliecinošu dokumentu – rēķinu, preču pavadzīmi, neatkarīgi no samaksas termiņa;
- realizācijas summa tiek uzrādīta peļņas vai zaudējumu aprēķina neto apgrozījumā un, ja realizācijas brīdī nav veikta apmaksa, bilances postenī pircēju un pasūtītāju parādi.

¹ Šneidere R. *Finanšu analīze*. Npublicētie studiju materiāli. Pieejams: <http://www.ev.lu.lv/sneidere/FINANSU%20ANALIZE/> (skatīts 14.04.2013.)

Debitoru parādu aprite rāda, cik reizes vidēji gadā debitoru parādi pārvērtušies naudas līdzekļos. To aprēķina:

$$DaK = \frac{\text{Neto apgrozījums}}{\text{Debitoru parādi bilancē}} \quad [3.12.]$$

Debitoru aprites periods dienās (Dad) jeb pircēju parādu vidējais dzēšanas ilgums raksturo naudas cikla ilgumu no preču realizācijas brīža līdz naudas saņemšanai uzņēmumā par pārdoto produkciju – cik dienās tiek dzēsts debitoru parāds. Debitoru aprites periodu dienās aprēķina:

$$Dad = \frac{\text{Debitoru parādi} \cdot 365}{\text{Neto apgrozījums}} \quad [3.13.]$$

Kreditoru (saistību) aprite (SAk) rāda, cik aprites uzņēmumam nepieciešams, lai nomaksātu savus rēķinus. To aprēķina:

$$SAk = \frac{\text{Realizētās produkcijas pašizmaksa}}{\text{Parādi piegādātājiem}} \quad [3.14.]$$

Kreditoru (saistību) apriti dienās (SAD) aprēķina:

$$SAD = \frac{365}{SAk} \quad [3.15.]$$

Debitoru – kreditoru aprites rādītāju interpretācija:

- $Dak > SAk$;
- rādītāju optimālais lielums – lai pircēju būtu ar mieru iegādāties preces uz parāda, bet uzņēmums spētu savlaicīgi norēķināties ar piegādātājiem;
- lai paātrinātu debitoru apriti – piedāvā skonto atlaides. Skonto atlaides dod tiem pircējiem, kuri maksā par precēm laikus. Skonto atlaides rezultāts ir cenu samazinājums pircējiem;
- debitoru iekasēšanas periods < kreditoru aprite dienās;
- pārāk garš debitoru iekasēšanas periods palielina uzņēmuma izmaksas maksājamo procentu veidā – samazinās uzņēmuma peļņa;
- ja parādu iekasēšanas periods tiek noteikts pārāk īss, var zaudēt klientus, tad samazināsies neto apgrozījums un līdz ar to arī peļņa.

Ilgtermiņa ieguldījumu aprīte (IIA) raksturo ilgtermiņa ieguldījumu intensitāti neto apgrozījuma veidošanā. To aprēķina:

$$IIA = \frac{\text{Neto apgrozījums}}{\text{Ilgtermiņa ieguldījumi}} \quad [3.16.]$$

Tabulā 3.26. ir apkopoti līdzekļu aprītes rādītāji Z/S „Briežkalni” un SIA „Īves grupa”.

3.26.tabula

Z/S „Briežkalni” un SIA „Īves grupa” līdzekļu aprītes rādītāji 2009.g.-2012.g.*

Rādītājs	Firma	Gads			
		2009.	2010.	2011.	2012.
Visu aktīvu aprītes koeficients	Z/S „Briežkalni”	1.15	0.84	0.82	0.88
	SIA „Īves grupa”	0.41	0.28	0.23	0.33
Krājumu aprītes koeficients	Z/S „Briežkalni”	4.86	2.46	2.16	6.17
	SIA „Īves grupa”	7.93	3.86	1.36	2.05
Krājumu aprīte dienās	Z/S „Briežkalni”	75.10	148.37	168.98	59.16
	SIA „Īves grupa”	46.03	94.56	268.38	178.05
Debitoru parādu aprītes koeficients	Z/S „Briežkalni”	3.93	17.94	7.11	2.18
	SIA „Īves grupa”	2.87	4.87	7.88	16.69
Debitoru parādu aprīte dienās	Z/S „Briežkalni”	92.88	20.35	51.34	167.43
	SIA „Īves grupa”	127.18	74.95	46.32	21.87
Kreditoru aprītes koeficients	Z/S „Briežkalni”	3.77	2.01	1.68	1.43
	SIA „Īves grupa”	3.11	1.20	1.02	0.83
Kreditoru aprīte dienās	Z/S „Briežkalni”	96.82	181.59	217.26	255.24
	SIA „Īves grupa”	117.36	304.17	357.84	439.86
Ilgtermiņa ieguld. aprīte	Z/S „Briežkalni”	2.74	1.62	1.68	2.09
	SIA „Īves grupa”	0.52	0.32	0.28	0.40

*Autores veidota tabula

No 3.26.tabulas datiem var secināt, ka:

- Aktīvu aprīte norāda, cik reizes noteiktā laika periodā notiek pilns apgrozījuma (ražošanas) cikls, kas uzņēmumam dod zināmu peļņu vai rada zaudējumus, kā arī raksturo visu aktīvu izmantošanas efektivitāti. Z/S „Briežkalni” visu aktīvu

aprite 2012. gadā ir 0.88, 2011. gadā - 0.82, 2010. gadā – 0.84, bet 2009. gadā – 1.15, tātad var secināt, ka situācija uzņēmumā sāk uzlaboties, un var secināt, ka uzņēmuma aktīvu aprite līdz 2011. gadam notika nedaudz lēnāk un uzņēmuma saimnieciskās darbības un aktīvu pārvaldīšanas efektivitāte nedaudz samazinās, taču 2012. gadā efektivitāte ir palielinājusies.

SIA „Īves grupa” aktīvu aprites koeficients samazinās, salīdzinot 2009. gadu un 2010. gadu ar 2011. gadu samazinājums ir attiecīgi par 0.18 un 0.05, taču 2012. gadā, tāpat kā Z/S „Briežkalni” šis koeficients palielinās, kas vērtējams pozitīvi. Var secināt, ka Z/S „Briežkalni” aktīvu aprite ir intensīvāka nekā SIA „Īves grupa”.

- Krājumu aprite Z/S „Briežkalni” līdz 2011. gadam samazinās, salīdzinot 2011. gadu ar 2009. gadu un 2010. gadu, samazinājums ir attiecīgi par 2.70 un 0.30, taču 2012. gadā šis koeficients ir palielinājies, kas vērtējams pozitīvi. Jo šis rādītājs ir augstāks, jo efektīvāk notiek krājumu vadīšanas process. Z/S „Briežkalni” 2012. gadā krājumu aprite palielinās, tā rezultātā krājumu apjomi palielinās, kas nav vērtējams pārāk labi, lai gan arī šis rādītājs ir atkarīgs no nozares, un ražošanas uzņēmumam rādītāji var būt atšķirīgi, arī krājumu aprite dienās palielinās, kas vērtējams pozitīvi.

SIA „Īves grupa” šie koeficienti ir zemāki nekā Z/S „Briežkalni”, 2012. gadā tas ir 2.05, 2011. gadā - 1.36, 2010. gadā – 3.86, bet 2009. gadā – 7.93. Jo augstāks ir krājumu aprites koeficients, jo mazāk līdzekļu iesaldēts krājumos, jo stabilāks ir uzņēmuma finansiālais stāvoklis. Var secināt, ka Z/S „Briežkalni” ir labāki krājumu aprites rādītāji kā SIA „Īves grupa”.

Abos pētāmajos uzņēmumos 2012. gadā ir samazinājusies krājumu aprite dienās, kas vērtējams pozitīvi, jo krājumu aprite notiek ātrāk, kā pārējos pārskata gados.

- Kā jau autore minēja, debitoru parādu aprite rāda, cik reizes vidēji gadā debitoru parādi pārvērtušies naudas līdzekļos, un var secināt, ka Z/S „Briežkalni” šī situācija ir ļoti mainīga. 2012. gadā šis rādītājs ir 2.18, 2011. gadā - 7.11, 2010. gadā sasniedza 17.94, bet 2009. gadā ir tikai 3.93. Ja šis koeficients palielinās, tad paātrinājusies norēķinos iesaistīto līdzekļu (debitoru parādu) aprite, kas ir vērtējama pozitīvi, kā arī, palielinoties šim koeficientam, debitoru parādu atmaksas termiņš kļūst efektīvāks un nauda uzņēmumā atgriežas ātrāk. Taču 2012. gadā šis koeficients, salīdzinot ar iepriekšējiem, pārskata gadiem ir samazinājies sakarā ar debitoru palielināšanos. Var secināt, ka Z/S „Briežkalni” ir

problēmas ar debitoru parādu apmaksu, to apmaksas termiņš dienās palielinās, taču SIA „Īves grupa” situācija ar debitoru parādu apmaksu uzlabojas.

SIA „Īves grupa” debitoru parādu aprite palielinās, kas ir vērtējams pozitīvi. 2012. gadā – 16.69, 2011. gadā koeficients ir 7.88, 2010. gadā – 4.87, bet 2009. gadā tas ir 2.87.

- Novērtējot kreditoru aprites koeficientu var secināt, ka Z/S „Briežkalni” 2012. gadā kreditoru aprites līmenis ir 1.43, 2011. gadā – 1.68, 2010. gadā 2.01, bet 2009. gadā aprites līmenis ir 3.77, SIA „Īves grupa” attiecīgi 0.83, 1.02, 1.20 un 3.11. Var secināt, ka uzņēmumos kreditoru aprite ir intensīvāka nekā debitoru aprite.

2012. gadā Z/S „Briežkalni” parādus dzēš 225 dienās, 2011. gadā – 217 dienās, 2010. gadā – 182 dienās, bet 2009. gadā parādi tiek dzēsti 97 dienās, SIA „Īves grupa” attiecīgi 440, 358, 304 un 117 dienās. Var secināt, ka abos uzņēmumos parādu apmaksas termiņš palielinās, taču Z/S „Briežkalni” tas ir krietni īsāks kā SIA „Īves grupa”.

- Ilgtermiņa ieguldījumu aprites rādītājs raksturo ilgtermiņa ieguldījumu izmantošanas intensitāti. Z/S „Briežkalni” 2012. gadā šis rādītājs ir 2.09, 2011. gadā tas ir 1.68, 2010. gadā – 1.62, bet 2009. gadā – 2.74. Ilgtermiņa ieguldījumi ir lieli, salīdzinot ar apgrozījuma apjomu. Tā kā šis koeficients ir zems, var secināt, ka pārāk daudz līdzekļu investēts ilgtermiņa ieguldījumos, salīdzinot ar ražošanas un realizācijas apjomu, būtu nepieciešams apmaksāt saistības vai paplašināt ražošanas apjomu.

SIA „Īves grupa” šis koeficients ir zemāks nekā Z/S „Briežkalni” un, lai to palielinātu, arī vajadzētu apmaksāt saistības vai arī paplašināt ražošanas apjomu.

SIA „Īves grupa” ilgtermiņa ieguldījumu aprites rādītājs 2012. gadā ir 0.40 2011. gadā - 0.28, 2010. gadā – 0.32, bet 2009. gadā – 0.52. Var secināt, ka Z/S „Briežkalni” ilgtermiņa ieguldījumu aprite ir intensīvāka nekā SIA „Īves grupa”. SIA „Īves grupa” pārāk daudz līdzekļus iegulda ilgtermiņa ieguldījumos, salīdzinot ar ražošanas un realizācijas apjomu.

Izanalizējot un novērtējot uzņēmumu līdzekļu aprites rādītājus autore secina, ka līdzekļu aprite kopumā notiek samērā lēni, taču 2012. gadā aprite ir uzlabojusies. Kopumā salīdzinot uzņēmumus savā starpā var secināt, ka Z/S „Briežkalni” līdzekļu aprite ir intensīvāka nekā SIA „Īves grupa”.

3.8. Rentabilitātes rādītāju analīze

Šajā darba apakšnodaļā autore aprēķinās un novērtēs Z/S „Briežklani” rentabilitātes rādītājus, kā arī rādītāji tiks aprēķināti konkurējošam uzņēmumam, kuri nodaļas noslēgumā tiks salīdzināti.

Parasti finanšu situāciju uzņēmumā raksturo četru grupu rādītāji:

- likviditāte;
- aprite;
- saistības;
- rentabilitāte.

Uzņēmējdarbības sekmīgai darbībai ir divi galvenie mērķi:

1. rentabilitātes paaugstināšana;
2. likviditātes saglabāšana.

Rentabilitāte ir peļņas relatīvā izpausme. Ar rentabilitāti saprot attiecību starp peļņu un kādu citu rādītāju, kurš saistīts ar attiecīgās peļņas lielumu.

Rentabilitāti raksturo un vērtē trīs aspektos:

- komerciālā;
- investīciju (ekonomiskā);
- finansiālā jeb kapitāla.

Komerciālā aspektā redzams, cik daudz peļņas uzņēmums ieguvīš, rēķinot uz neto apgrozījuma vienību.

Ekonomiskais aspekts raksturo, cik peļņas uzņēmums ieguvīš, rēķinot uz uzņēmuma aktīvu vienību.

Finansiālais aspekts rāda peļņas daudzums, ko uzņēmuma īpašnieki ieguvīši, rēķinot uz ieguldītā kapitāla vienību.

Rentabilitātes līmeņa vērtēšanai nav absolūta kritērija. Tās augstums ir atkarīgs no uzņēmuma darbības veida, apgrozījuma struktūras un citiem faktoriem.

Tā kā peļņa ir svarīgākais uzņēmuma darbības rezultāts, ilgstoši zems rentabilitātes līmenis vai arī rentabilitāte ar „-” zīmi atspoguļo uzņēmējdarbības neveiksmi. Ja šo neveiksmi laikus nenovērš, gaidāms uzņēmuma bankrots.

Rentabilitātes līmeņa paaugstināšanās vienmēr tiek vērtēta pozitīvi. Rentabilitāti izsaka procentos.

Komerčiālā rentabilitāte rāda, cik daudz peļņas uzņēmums ieguvis uz neto apgrozījuma vienību.

Komerčiālo rentabilitāti iedala:

- realizācijas;
- operatīvās darbības;
- bruto peļņas rentabilitātē.

Komerčiālās rentabilitātes līmeņa raksturošanai visbiežāk izmanto realizācijas rentabilitātes rādītājus.

Realizācijas rentabilitāte (R_r) sniedz vispārēju informāciju par uzņēmuma saimnieciskās darbības ienesīgumu. Tā parāda, cik liels ir ienesīgums no katra apgrozītā lata.¹

Aprēķinā tiek iekļauti visi uzņēmuma ieņēmumi un visas izmaksas, kaut daļa no ieņēmumiem un izmaksām nav saistītas ar uzņēmuma pamatdarbību. Realizācijas rentabilitāti aprēķina pēc formulas:

$$R_r = \frac{\text{Neto peļņa (zaudējumi)} \times 100}{\text{Neto apgrozījums}} \quad [3.17.]$$

Šis rādītājs vienlaikus atspoguļo gan produkcijas un pakalpojumu pārdošanas rezultātā iegūto peļņu, gan arī ar ražošanu un pakalpojumu sniegšanu tieši nesaistītās izmaksas un ieņēmumus, piemēram, samaksātos un saņemtos procentus, aprēķinātos nodokļus, operāciju rezultātu ar vērtspapīriem, dažādus ārkārtas ieņēmumus un izmaksas u.c.

Lai paaugstinātu realizācijas rentabilitāti, ir jāpēta:

- pārdošanas cenas paaugstināšanas, samazināšanas iespējas;
- iekļūšanas iespējas izdevīgākā tirgū;
- jaunu, rentablāku produkcijas veidu ražošana, pārdošana;
- jaunu iespēju meklēšana izmaksu samazināšanai.

Operatīvās darbības rentabilitāte (R_o) raksturo uzņēmuma pamatdarbības efektivitāti – nosaka uzņēmuma produkcijas ražošanas un realizācijas efektivitāti peļņas veidošanā. Neatkarīgi no neto apgrozījuma lieluma, uzņēmums vienmēr ieinteresēts, lai operatīvās darbības rentabilitātes līmenis būtu augstāks. To aprēķina:

$$R_o = \frac{\text{Peļņa pirms procentu maksājumiem un nodokļiem} \times 100}{\text{Neto apgrozījums}} \quad [3.18.]$$

¹ Hofs K., G. *Biznesa ekonomika*. Jāņa Rozes apgāds, Rīga, 2011, 199.lpp.

Bruto peļņas rentabilitāte (R_b). Bruto peļņu bieži uzskata par peļņas un zaudējumu aprēķina svarīgāko starprezultātu. Bruto peļņa = neto apgrozījums – pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas. Bruto peļņas rentabilitāti aprēķina:

$$R_b = \frac{\text{Bruto peļņa} \times 100}{\text{Neto apgrozījums}} \quad [3.19.]$$

Bruto peļņas apjoma izmaiņas izraisa:

- neto apgrozījuma pieaugums vai samazinājums;
- pārdotās produkcijas ražošanas pieaugums vai samazinājums.

Savukārt šo elementu pārmaiņas ir atkarīgas no šādu faktoru pārmaiņām:

- pārdoto produkcijas vienību skaita maiņa;
- vienības novērtējuma (cena, pašizmaksa) maiņa.

Bruto peļņas rentabilitātes rādītāji dod iespēju aprēķināt, kādā mērā neto apgrozījuma pārmaiņas ietekmē bruto peļņas lielumu. Bruto peļņas koeficientu var izmantot, plānojot uzņēmējdarbības politiku.

Investīciju (ekonomiskā) rentabilitāte (R_i) raksturo, cik efektīvi uzņēmumā izmanto aktīvus, lai gūtu peļņu.¹ To aprēķina:

$$R_i = \frac{\text{Peļņa pirms procentu maksājumiem un nodokļiem} \times 100}{\text{Aktīvu vidējais atlikums}} \quad [3.20.]$$

Šis rādītāja līmenis dažādās ražošanas nozarēs un uzņēmumos var būt krasi atšķirīgs. Ekonomiskā rentabilitāte ir ievērojami augstāka tajos uzņēmumos, kur tiek izmantots daudz dzīvā darbaspēka, bet zemāka nozarēs, kuras ir kapitālietilpīgas.

Ietekmējošie faktori:

- realizācijas rentabilitāte – jo augstāka realizācijas rentabilitāte, jo augstāka būs arī investīciju rentabilitāte;
- visu aktīvu aprīte – jo ātrāka visu aktīvu aprīte, jo mazāk kapitāla nepieciešams, lai iegūtu noteiktu peļņas lielumu.

Finansiālā jeb kapitāla rentabilitāte raksturo kapitāla izmantošanas efektivitāti, rāda, cik peļņas ieguvuši uzņēmuma īpašnieki uz ieguldītā kapitāla vienību.

Kopkapitāls sastāv no divām daļām:

- pašu kapitāls;

¹ Jones, Charles P. *Introduction to financial management*. Homewood, Boston, 1992., p.69.

– aizņemtais kapitāls.

Kopkapitāla rentabilitāti (R_k) aprēķina šādi:

$$R_k = \frac{\text{Gada tirā peļņa} + \text{maksājāmie procenti}}{\text{Pašu kapitāls} + \text{Aizņemtais kapitāls}} \times 100 \quad [3.21.]$$

Kopkapitāla rentabilitāte rāda, kāda būtu bijusi peļņa, ja viss iesaistītais kapitāls būtu pašu. Bet šeit nav redzams, kāda peļņas daļa gūta, izmantojot svešo kapitālu. Ir redzami tikai maksājāmie procenti par svešā kapitāla izmantošanu.¹

Pašu kapitāla rentabilitāte (R_{pk}) rāda, cik daudz peļņas uzņēmumā iegūts uz katru īpašnieka ieguldīto latu. Īpašnieku skatījumā šis ir pats svarīgākais rentabilitātes rādītājs.

Pašu kapitāla rentabilitāti aprēķina:

$$R_{pk} = \frac{\text{Tirā peļņa}}{\text{Pašu kapitāla vidējā summa}} \times 100 \quad [3.22.]$$

Tabulā 3.27. veikts Z/S „Briežkalni” un SIA „Īves grupa” rentabilitātes rādītāju aprēķins.

3.27.tabula

Z/S „Briežkalni” un SIA „Īves grupa” rentabilitātes rādītāji 2009.g. – 2012.g. (%)*

Vērtēšanas aspekts	Rentabilitātes veids	Firma	Gads			
			2009.	2010.	2011.	2012.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
komerciālais	realizācijas	Z/S „Briežkalni”	35.08	35.40	59.99	6.89
		SIA „Īves grupa”	4.32	0.52	16.28	5.29
	operatīvās darbības	Z/S „Briežkalni”	34.89	35.70	62.52	7.08
		SIA „Īves grupa”	8.86	10.64	-1.37	7.10
	bruto peļņas	Z/S „Briežkalni”	38.93	14.11	23.80	14.00
		SIA „Īves grupa”	20.45	17.74	-8.04	1.49
ekonomiskais	investīciju	Z/S „Briežkalni”	2.71	2.27	6.35	0.82
		SIA „Īves grupa”	3.47	2.82	-0.32	2.5

¹ Kālis I. *Finanšu vadība*. LU, Rīga, 2002., 67.lpp.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
finansiālais	kop- kapitāla	Z/S „Briežkalni”	42.48	31.78	51.39	7.68
		SIA „Īves grupa”	4.70	3.09	6.54	-1.01
	pašu kapitāla	Z/S „Briežkalni”	52.68	43.61	117.82	15.45
		SIA „Īves grupa”	12.32	0.99	27.44	13.58

*Autores veidota tabula

No 3.27.tabulas datiem var secināt, ka:

- Z/S „Briežkalni”, realizācijas rentabilitāte 2012. gadā ir 6.89, 2011. gadā – 59.99, 2010. gadā – 35.40, bet 2009. gadā tā ir 35.08 %. Kā jau autore minēja, šī rentabilitāte rāda, cik uzņēmums ieguvis uz vienu neto vienību. Tā raksturo preču pārdošanas ienesīgumu. Šis rentabilitātes rādītājs vienlaikus atspoguļo gan produkcijas un pakalpojumu pārdošanas rezultātā iegūto peļņu, gan ar ražošanu un pakalpojumu sniegšanu tieši saistītās izmaksas un ieņēmumus. Līdz 2011. gadam uzņēmumā rentabilitāte palielinās, taču 2012. gadā strauji samazinās, tas saistīts ar tīrās peļņas samazināšanos. Šis rentabilitātes pieaugums vērtējams ļoti pozitīvi. Rentabilitātes palielināšanās rezultāts ir saistīts ar uzņēmuma vadības politikas uzlabošanu.
- Arī SIA „Īves grupa” realizācijas rentabilitātes koeficients ir krietni pieaudzis līdz 2011. gadam, kas vērtējams pozitīvi, taču arī šajā uzņēmumā 2012. gadā šis rādītājs ir samazinājies. Salīdzinot ar Z/S „Briežkalni”, SIA „Īves grupa” šie rādītāji ir ievērojami zemāki, kas nozīmē, ka Z/S „Briežkalni” uz vienu neto vienību iegūst vairāk un preču pārdošana šim uzņēmumam ir ienesīgāka..
- Kā jau iepriekš tika minēts, ar operatīvās darbības rentabilitātes palīdzību mēra uzņēmuma produkcijas, ražošanas, realizācijas efektivitāti ienākumu radīšanā. Šo rādītāju ietekmē tikai operatīvās darbības rezultāti, uzņēmuma cenu politika un operatīvās darbības izmaksu apjomi. Pēc aprēķinātajiem datiem var secināt, ka Z/S „Briežkalni” līdz 2011. gadam šī rentabilitāte ļoti strauji aug, bet 2012. gadā tā ir ļoti samazinājusies, kas vērtējams negatīvi. Šis samazinājums ir saistīts ar peļņas samazināšanos 2012. gadā. Neatkarīgi no neto apgrozījuma līmeņa uzņēmums vienmēr ir ieinteresēts, lai operatīvās darbības rentabilitātes līmenis būtu augstāks. Kopumā var secināt, ka operatīvās darbības rentabilitātes līmenis Z/S „Briežkalni” ir labs.
- SIA „Īves grupa” operatīvās darbības rentabilitāte strauji pasliktinājās, taču 2012. gadā ir vērojams uzlabojums. 2012. gadā SIA „Īves grupa” operatīvās

darbības rentabilitāte ir 7.10, 2011. gadā tā ir negatīva - -1.37, 2010. gadā – 10.64, bet 2009. gadā – 8.86 %. Salīdzinot abus uzņēmumus var secināt, ka Z/S „Briežklani” operatīvās darbības rentabilitāte ir krietni labāka un stabilāka kā SIA „Īves grupa”.

- Z/S „Briežkalni” bruto peļņas rentabilitāte, salīdzinot 2012. gadu ar iepriekšējo pārskata gadu tā ir samazinājusies par 9.8 %. Šī rentabilitāte dod iespēju noteikt, kādā mērā neto apgrozījuma pārmaiņas ietekmē bruto peļņas lielumu. Bruto peļņas rentabilitātes pieaugums, kas bija vērojams uz 2011. gadu vērtējams ļoti pozitīvi. Taču kopumā var secināt, ka bruto peļņas rentabilitāte ir vērtējama kā laba.

SIA „Īves grupa” bruto peļņas rādītāji ir ļoti pasliktinājušies kopš 2009. gada. Bruto peļņas rentabilitātes rādītāji šajā uzņēmumā ir ļoti mainīgi un nestabili, salīdzinot ar Z/S „Briežkalni”, šim uzņēmumam rādītāji ir krietni sliktāki.

- Ekonomiskā, t.i., investīciju rentabilitāte, parāda, cik efektīvi peļņas radīšanā tiek izmantoti aktīvi. Tāpat kā iepriekšējās rentabilitātes, arī investīciju rentabilitāte līdz 2011. gadam pieauga, bet 2012. gadā samazinājās, taču kopumā var secināt, ka visos šajos pārskata gados aktīvu izmantošana šajā uzņēmumā ir rentabla.

SIA „Īves grupa” investīciju rentabilitāte 2012. gadā ir pieaugusi, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, kad rādītājs ir sasniedzis negatīvu līmeni - -0.32, 2010. gadā tas ir 2.82, bet 2009. gadā – 3.47 %. Arī investīciju rentabilitāte Z/S „Briežkalni” ir krietni labāka kā SIA „Īves grupa”.

- Kopkapitāla rentabilitāte rāda, kāda būtu bijusi peļņa, ja viss iesaistītais kapitāls būtu pašu. Arī šis koeficients līdz 2011. gadam pieauga, taču 2012. gadā samazinājās līdz 7.68 %. Kopkapitāla rentabilitātes pieaugums saistīts ar tīrās peļņas palielināšanos, kā arī ar kopkapitāla vidējās summas palielināšanos. Pašu kapitāla rentabilitātes līmeņa paaugstināšanās galvenokārt saistīta ar tīrās peļņas palielināšanos.

SIA „Īves grupa” kopkapitāla rentabilitāte ir krietni zemāka kā Z/S „Briežkalni” un 2012. gadā ir sasniegusi negatīvu koeficientu.

- Pašu kapitāla rentabilitāte rāda, cik peļņas iegūst īpašnieks uz vienu pašu kapitāla vienību. Pašu kapitāla rentabilitāti ietekmē tādi faktori kā uzņēmuma peļņa, aizņemtā kapitāla apjoms, aizņemtā kapitāla procentu likme un pašu kapitāls. Z/S „Briežklani” pašu kapitāla rentabilitāte 2012. gadā ir 15.45, 2011. gadā – 117.82, 2010. gadā tā ir 43.61, bet 2009. gadā – 52.68 %, taču SIA „Īves

grupa” šajos pārskata gados pašu kapitāla rentabilitāte attiecīgi ir 13.58, 27.44, 0.99 un 12.32 %. Var secināt, ka abiem analizētajiem uzņēmumiem pašu kapitāla rentabilitāte ir normas robežās.

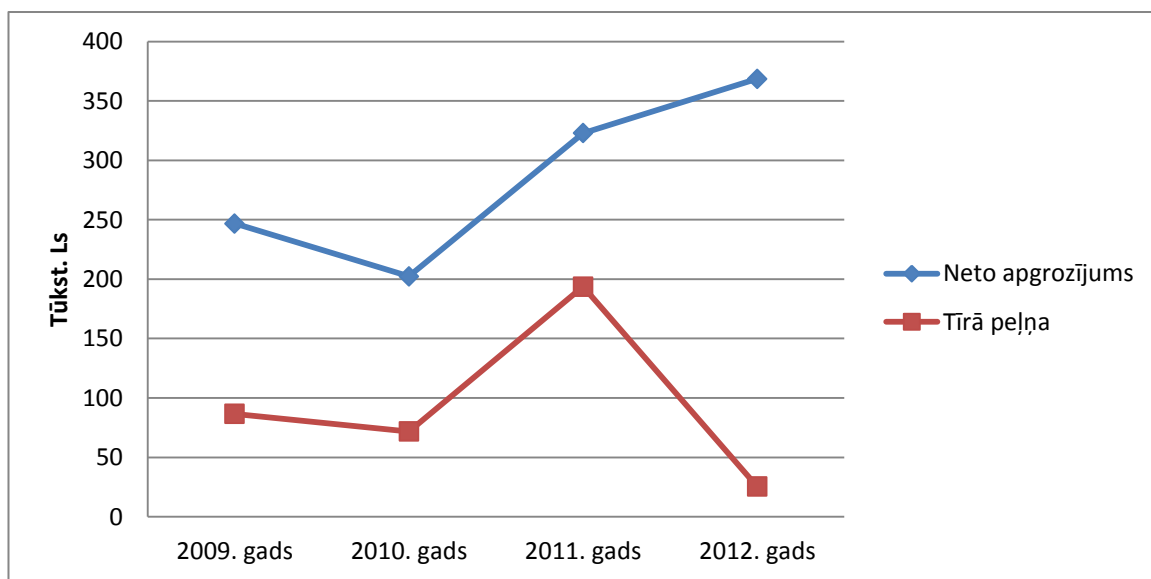
Analizējot Z/S „Briežkalni” rentabilitātes rādītājus, autore secina, ka tie 2012. gadā ir samazinājušies, taču neraugoties uz to, rādītāji ir normas robežās. Rādītāji ir krietni augstāki kā konkurējošajam uzņēmumam SIA „Īves grupa”. Rentabilitātes pasliktināšanās 2012. gadā galvenokārt saistīta ar to, ka bija nepiemēroti laika apstākļi kartupeļu audzēšanai un tādēļ peļņa ir krietni zemāka kā iepriekšējos pārskata gados.

Neraugoties uz to, ka 2012. gadā Z/S „Briežkalni” finansiālā situācija ir pasliktinājusies, autore prognozē, ka uzņēmums paplašinās savus ražošanas apjomus un tādējādi uzņēmuma peļņa palielināsies un finanšu rādītāji uzlabosies. Uzņēmumam vajadzētu arī turpmāk saimniecisko darbību balstīt uz kartupeļu audzēšanu un iespēju robežās paplašināties, attīstīties.

3.9. Z/S „Briežkalni” attīstības prognozes

Šajā darba apakšnodaļā autore novērtēs galvenos Z/S „Briežkalni” finanšu rādītājus un sniegs attīstības prognozes.

Attēlā 3.1. ir attēlota Z/S „Briežkalni” neto apgrozījuma un tīrās peļņas dinamika.

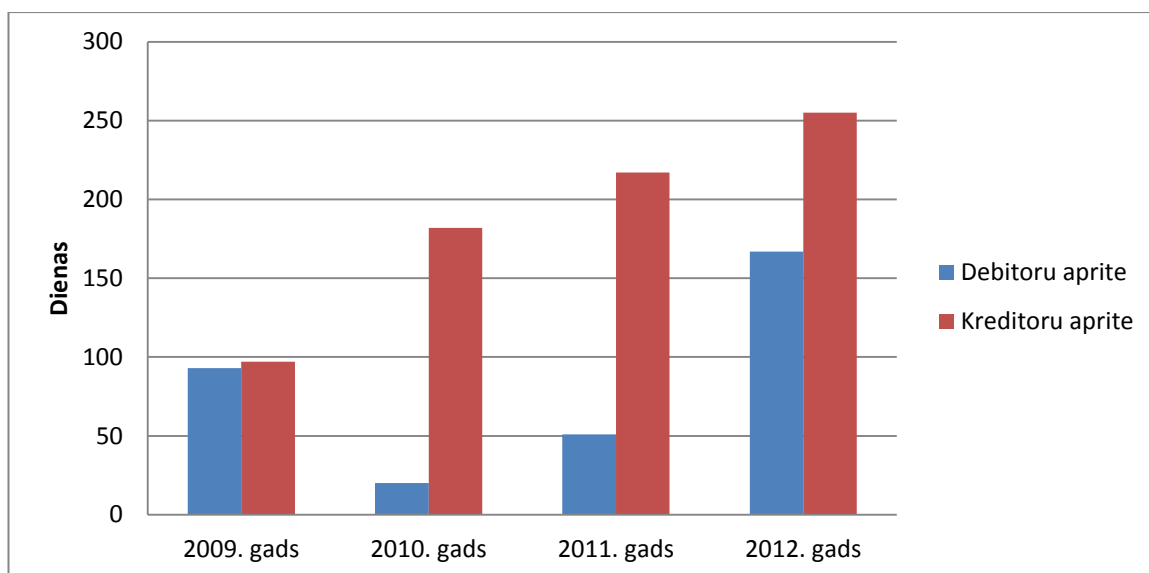
3.1. att. Z/S „Briežkalni” neto apgrozījuma un tīrās peļņas dinamika, 2009. -2012. gads*

*Autores veidots attēls

Pēc attēla datiem var secināt, ka neto apgrozījums kopš 2010. gada ir pieaudzis, tas galvenokārt ir tāpēc, ka Z/S „Briežkalni” ir palielinājis apstrādājamo platību. Pieauguma rezultātā palielinās arī izmaksas kartupeļu sēklai, minerālmēsliem, ķīmijai, kā arī vairāk tiek patērēta degviela un, tā kā šis gads laika apstākļu ziņā nebija labvēlīgs kartupeļu audzēšanai, tad arī tīrā peļņa krietni samazinājās, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem. Var secināt, ka 2012. gadā krietni pieauga pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.

Lauksaimniecības uzņēmumu specifika ir tāda, ka lielā mērā uzņēmums ir atkarīgs no ārējiem faktoriem, kurus nevar paredzēt, izmainīt vai ietekmēt. Galvenais šāds faktors ir laika apstākļi. Šo apstākļi skaidri parāda 2012. gads. Kopumā autore uzskata - ja laika apstākļi turpmāk būs labvēlīgi kartupeļu audzēšanai, tad pārskata gada peļņa turpmākajos gados palielināsies.

Pēc autores viedokļa, uzņēmuma attīstībā ļoti svarīga ir sabalansēta debitoru un kreditoru aprīte, tāpēc 3.2. attēlā ir atainota šo parādu aprīte.

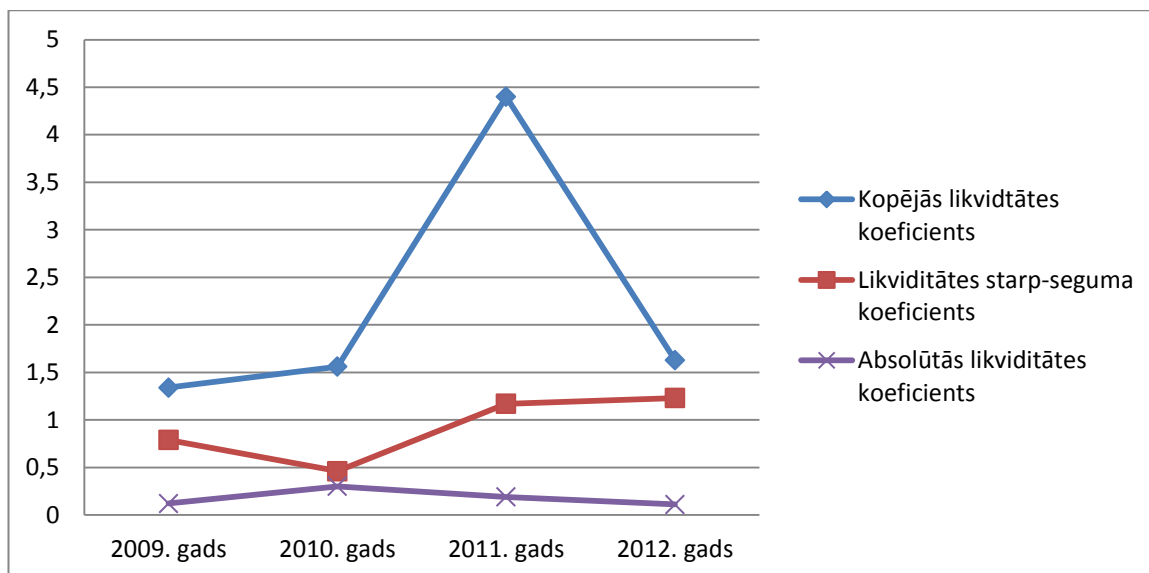

3.2. att. Z/S „Briežkalni” debitoru un kreditoru aprīte, 2009. -2012. gads*

*Autores veidots attēls

Pēc attēla 3.2. datiem var secināt, ka situācija ar debitoru parādu atmaksu uzņēmumā ir problēmas un parādu apmaksas termiņš palielinās. Autore secina, ka Z/S „Briežkalni” ir pārāk garš debitoru parādu iekasēšanas periods. Līdz ar to uzņēmumā ir arī problēmas ar kreditoru aprīti. Lai uzņēmums nākotnē veiksmīgi attīstītos Z/S „Briežkalni” vadībai vajadzētu nopietni izanalizēt debitoru parādu politiku, tad arī uzņēmuma aprītes rādītāji uzlabotos.

Katra uzņēmuma mērķis veiksmīgai attīstībai ir paaugstināt rentabilitāti uzņēmumā un saglabāt likviditāti, tāpēc 3.3. attēlā atainoti likviditātes rādītāji.

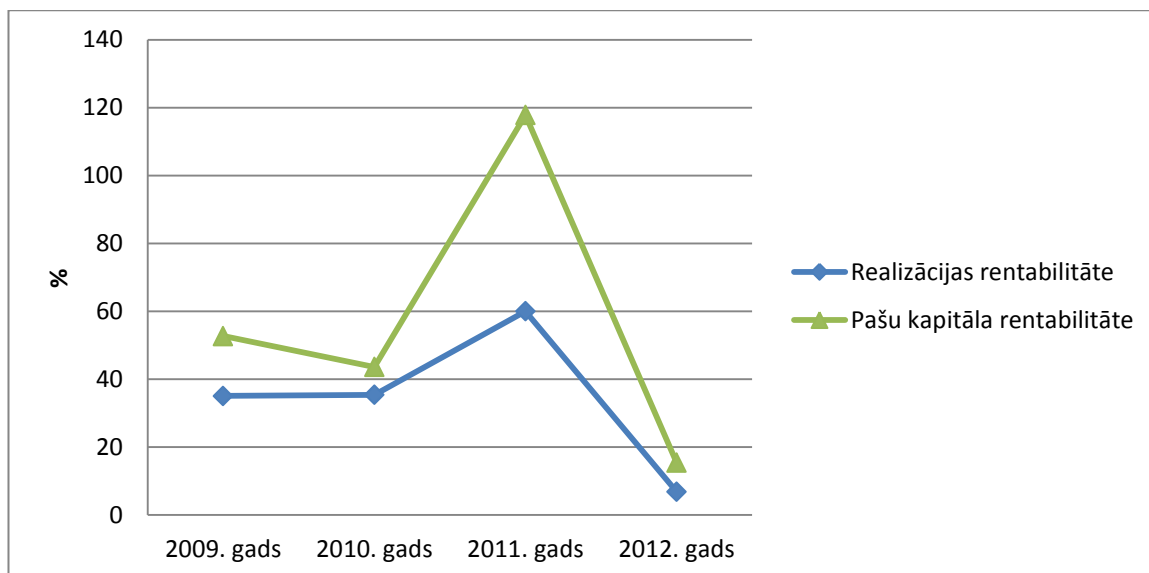

3.3. att. Z/S „Briežkalni” likviditātes rādītāji, 2009. -2012. gads*

*Autores veidots attēls

Pēc attēlā 3.3. apkopotās informācijas var secināt, ka kopējās likviditātes koeficients 2012. gadā ir ļoti strauji samazinājies sasniedzot 2010. gada līmeni, tātad var spriest, ka uzņēmumā spēja segt savas īstermiņa saistības samazinās no 2011. gada, tāpēc Z/S „Briežklani” vajadzētu samazināt savas īstermiņa saistības, jo tās ļoti strauji palielinās. Palielinoties īstermiņa saistībām, pasliktinās arī pārējie likviditātes rādītāji. Galvenās problēmas uzņēmumā ir saistītas ar to, ka maksājumi par minerālmēsliem, kartupeļu sēklu un ķimikālijām tiek segti, kad tiek saņemta nauda par tekošā gada kartupeļu ražu, par ko Z/S „Briežklani” ir vienojušies sadarbības līgumā, taču par to ir jāmaksā papildus procentu maksājumi. Uzņēmumā būtu nepieciešams samazināt debitoru atmaksas periodu, lai spētu laicīgi norēķināties ar kreditoriem.

Kā jau autore iepriekš minēja, katra uzņēmuma interesēs ir paaugstināt rentabilitāti, tāpēc 3.4. attēlā autore apkopoja Z/S „Briežklani” galvenos rentabilitātes rādītājus.

3.4. att. Z/S „Briežkalni” rentabilitātes rādītāji, 2009. -2012. gads*

*Autores veidots attēls

Lai izvērtētu vispārējo informāciju par uzņēmuma saimnieciskās darbības ienesīgumu, autore ir aplūkojusi realizācijas rentabilitātes rādītājus. Pēc 3.4. attēla var skaidri secināt, ka 2012. gadā ir ievērojams uzņēmuma peļņas kritums, kas, kā jau autore minēja, ir saistīts ar nelabvēlīgajiem laika apstākļiem. Tā kā šo faktoru neviens nevar ietekmēt, tad arī turpmāko uzņēmuma attīstību ir grūti paredzēt. Arī pašu kapitāla rentabilitāte ir krietni samazinājusies sakarā ar uzņēmuma tīrās peļņas samazināšanos. Tāpēc autore secina, ka, lai nākotnē uzņēmums spētu veiksmīgi attīstīties Z/S „Briežkalni” vadībai nevajag izmaksāt peļņu dividendēs, bet gan atstāt to uzņēmuma attīstībai.

Pētot Z/S „Briežkalni” SVID analīzi autore secina, ka uzņēmumam ir daudz stipro pušu, ko vajadzētu saglabāt, lai spētu veiksmīgi attīstīties. Uzņēmumam svarīgi saglabāt savas produkcijas augsto kvalitāti, kas ir galvenais faktors, lai produkcija būtu pieprasīta tirgū. Arī nākotnē vajadzētu ražošanas apjomus palielināt kā arī veco, nokalpojušo tehniku nomainīt pret modernām un jaudīgākām tehnoloģijām. Kā arī ļoti svarīgs faktors veiksmīgai attīstībai ir gadu gaitā gūta pieredze un zināšanas tieši kartupeļu audzēšanā. Z/S „Briežkalni” vadībai uzņēmuma attīstībā noteikti vajadzētu iegādāties savas smagās automašīnas, kartupeļu nogādāšanai uz Ādažiem. Tādā veidā uzņēmums ļoti iekonomētu līdzekļus, jo nebūtu jāizmanto citu firmu sniegtie pakalpojumi.

Analizējot Z/S „Briežkalni” pašizmaksas aprēķinu autore secina, ka uz materiālajām izmaksām ietaupīt līdzekļus nevar. Teorētiski varētu samazināt minerālmēsļu patēriņu, kas samazinātu izmaksas, taču tad samazinātos raža un peļņa nebūtu tik liela. Vienīgais, kas

varētu samazināt kartupeļu pašizmaksa ir savas smagās automašīnas iegāde, par ko jau autore minēja iepriekš.

Kopumā autore secina, ka galvenais faktors, kas var kavēt Z/S „Briežkalni” veiksmīgu attīstību ir laika apstākļi, ja tie būs labvēlīgi kartupeļu augšanai, tad uzņēmums ļoti strauji palielinās peļņa, bet ja tie būs nelabvēlīgi, tad tieši otrādi – uzņēmuma finanšu rādītāji pasliktināsies, ko pierāda 2012. gads. Svarīgs faktors uzņēmuma attīstībā ir Eiropas Savienības atbalsts, kas turpmākajos gados pieaugs.

SECINĀJUMI

Veicot Z/S „Briežkalni” saimnieciskās darbības un finanšu rādītāju analīzi, pamatojoties uz izvirzītajiem uzdevumiem, var izdarīt šādus secinājumus:

1. Lauksaimniecībā izmantojamā zeme ir būtisks un, iespējams, pats svarīgākais ražošanas resurss, kā tagadnē, tā arī nākotnē. Lauksaimniecības produktu un pārtikas ražošana – stratēģiski nozīmīgākā un viena no ienesīgākajām uzņēmējdarbības nozarēm Latvijā.
2. Latvijas zemes platības un, jo īpaši, lauksaimniecībā izmantojamās zemes saglabāšana Latvijas tautas īpašumā ir stratēģiski svarīga valsts ilgtspējīgai attīstībai un pastāvēšanai.
3. Pētot lauksaimniecības nozares attīstību secinu, ka nozare attīstās ļoti lēni.
4. Eiropas Savienības un valsts atbalstam ir jābūt vērstam mazo un vidējo saimniecību attīstības un konkurētspējas palielināšanai.
5. Latvijā, salīdzinot ar citām Eiropas Savienības valstīm, ir viszemākais finansiālais atbalsts lauksaimniekiem.
6. Kartupeļu audzēšana ir ļoti darbietilpīgs un materiāli ietilpīgs process, un to ražošanā ir vairākas vājās vietas, taču kopumā var secināt, ka kartupeļu ražošana ir ienesīga.
7. Analizējot Z/S „Briežkalni” stiprās un vājās puses, autore secina, ka problēmas galvenokārt rada valsts un Eiropas Savienības atbalsta tūkums, kā arī ģeogrāfiski klimatiskie apstākļi. Taču kopumā var secināt, ka uzņēmums var paplašināties, jo visu saražoto produkciju var realizēt A/S „Latfood”.
8. Izdevīgāk ir audzēt kartupeļu sēklu, nekā pārstrādes kartupeļus, jo peļņa uz 1 kg ir lielāka.
9. Uzņēmumā vislielākie izdevumi saistīti ar ir tiešajām materiālajām izmaksām.
10. Z/S „Briežkalni” apgrozījums pētāmajos pārskata gados ir pieaudzis un 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, tas pieaudzis par 12 % sasniedzot 368.6 tūkst. Ls, kas saistīts ar ražošanas apjoma palielināšanos.
11. Z/S „Briežkalni” tīrā peļņa ir samazinājusies 2012. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu par 168.3 tūkst. Ls. Analizējot Z/S „Briežkalni” izmaksas, var secināt, ka pēdējos gados uzņēmuma izmaksas ir augušas, kas saistīts ar izejvielu un degvielas cenu kāpumu.
12. Uzņēmuma tīrā peļņa tiek izmaksāta dividendēs.

13. Finansiālās stabilitātes rādītāju analīze norāda uz to, ka pētāmajā laika periodā Z/S „Briežkalni” ir finansiāli stabils uzņēmums, neskatoties uz mainīgo ekonomisko situāciju valstī.
14. Uzņēmuma maksātspējas rādītāji iekļaujas rādītāju optimālajās robežās, tādēļ var secināt, ka Z/S „Briežkalni” finansiālais stāvoklis ir labs.
15. Z/S „Briežkalni” likviditātes rādītāji kopumā atbilst optimālajām robežām.
16. Līdzekļu aprites rādītāji pētāmajā laika periodā ir nedaudz pasliktinājušies, taču tie ir atbilstoši šim uzņēmumam, jo rādītāji ir atkarīgi no saimniekošanas nozares.
17. Rentabilitātes rādītāji līdz 2012. gadam pieauga, taču 2012. gadā sakarā ar peļņas samazināšanos arī ienesīgums samazinās.
18. Z/S „Briežkalni” ir ļoti garš debitoru parādu iekasēšanas periods.
19. Salīdzinot Z/S „Briežkalni” finanšu rādītājus ar konkurējošo uzņēmumu SIA „Īves grupa”, var secināt, ka krietni labāks finansiālais stāvoklis ir Z/S „Briežkalni”.
20. Kopumā, pētot aprēķinātos rādītājus, var secināt, ka Z/S „Briežkalni” finansiālā situācija uzņēmumā ir stabila.
21. Z/S „Briežkalni” veiksmīgu saimnieciskās darbības attīstību, galvenokārt, var kavēt laika apstākļi, ko ietekmēt nav iespējams.
22. Maģistra darbā izvirzītā hipotēze ir pierādīta, jo pamatojoties uz Z/S „Briežkalni” saimnieciskās darbības analīzi, autore novērtēja uzņēmuma darbības rezultātus un izteica attīstības iespējas.

IETEIKUMI Z/S „BRIEŽKALNI” SAIMNIECISKĀS DARBĪBAS ATTĪSTĪBAI

Darba autore izsaka priekšlikumus Z/S „Briežkalni” vadībai saimnieciskās darbības uzlabošanai un attīstībai:

1. Lai uzlabotu debitoru pārvaldi, nepieciešams izskatīt debitoru parādu atmaksas politiku, piemēram, samazināt debitoru parādu atmaksas termiņu, pilnveidot, uzlabot debitoru pārvaldības metodes.
2. Neizmaksāt dividendēs uzņēmuma tīro peļņu, to vēlams atstāt pašu kapitāla apjoma palielināšanai.
3. Finansiālā riska samazināšanai ir nepieciešams samazināt saistību īpatsvaru bilancē, samazinot debitoru iekasēšanas periodu, uzņēmums varētu nomaksāt savas īstermiņa saistības.

4. Uzmanīgāk sekot līdzī preču materiālo vērtību iegādei, tos iegādāties atbilstoši ražošanas nepieciešamībai.
5. Uzņēmumam būtu nepieciešams vismaz vienu reizi ceturksnī veikt finanšu situācijas analīzi.
6. Uzņēmumam nepieciešams turpināt jaunu tehnikas iegādi un veco tehnikas aizstāšanu pret jaudīgāku, kā arī paplašināt savus ražošanas apjomus arī turpmāk.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN INFORMĀCIJAS AVOTU SARAKSTS

1. LR likums *Gada pārskatu likums*. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=66461>. (skatīts 05.03.2014.)
2. LR likums *Lauku atbalsta dienesta likums*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=5152>. (skatīts 25.02.2014.)
3. LR likums *Lauksaimniecības un lauku attīstības likums*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=87480>. (skatīts 25.02.2014.)
4. LR likums *Par grāmatvedību*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=66460>. (skatīts 15.02.2014.)
5. 15.02.2014.)
6. LR Zemkopības ministrija *Lauksaimniecības gada ziņojumi*. Rīga, 2009., 2010. un 2011. Decembris. Pieejams: <http://www.zm.gov.lv/?sadala=739>. (skatīts 15.02.2014.)
7. LR likums *Pievienotās vērtības nodokļa likums*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=253451> (skatīts 15.04.2014.)
8. **Belkaoui A.**, *Accounting Theory*. The Dryden, London, 1997., 539 p.
9. **Dūdele A., Korsaka T.**, *Finansu vadības pamati*. Banku augstskola, Rīga, 2001., 99 lpp.
10. **Hofs K.G.**, *Biznesa ekonomika*. Jāņa Rozes apgāds, Rīga, 2011, 603 lpp.
11. **Kālis I.**, *CONTROLLING jeb Uzņēmējdarbības vadības lēmumu pieņemšana un kontrole*. LU Grāmatvedības institūts, Rīga, 2001., 140 lpp.
12. **Kālis I.**, *Finanšu vadība*. LU, Rīga, 2002., 104 lpp.
13. **Ковалев В., Волкова О.** Анализ хозяйственной деятельности предприятия. ТК Велби. 2002. 424 с.
14. **Krogzeme H.**, *Finanses un nodokļi*. RTU izdevniecība, 2010., 568 lpp.
15. **Melville A.**, *International Financial Reporting*. Prentice Hall, England, 2008., 476 p.
16. **Millere I.**, *Grāmatvedības attīstība Latvijā*, Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 239 lpp.
17. Rīgas Ekonomikas augstskola. *Ceļvedis jaunajiem uzņēmējiem*. Rīga, 2011., 149 lpp.
18. **O`Regan P.**, *Financial Information Analysis*. UK, 2006., p.634.
19. **Parker J.C.**, *Introduction to financial management*. Homewood, Boston, 1992., 704 p.
20. **Rurāne M.**, *Finanšu menedžments*. RSEBAA, Rīga, 2006., 383 lpp.

21. **Rurāne M.**, *Uzņēmuma finansu darbība*. Turības mācību centrs, Rīga, 1997., 254 lpp.
22. **Saksonova S.**, *Finanšu informācijas un pārskatu praktiskā izmantošana uzņēmuma finanšu lēmumu pieņemšanā*. Info Tilts, Rīga, 2011., 313 lpp
23. **Šneidere R.**, *Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātspējas prognozēšanā*. SIA „Lietišķās informācijas dienests”, Rīga, 2009., 232 lpp.
24. **Zelgalve E.**, *Finansu analīze un tās loma uzņēmuma vadībā*. LU, Rīga, 2002., 511 pp
25. **Wood M. B.** *The Marketing Plan A Handbook*, William, 2006., 224 p.
26. **Walton P., Aerts W.** *Global Financial Accounting and Reporting: Principles and Analysis*, London, Thomson Learning, 2006., 493 p.
27. Npublicētie mācību materiāli. Pieejams:
<http://www.ev.lu.lv/sneidere/FINANSU%20ANALIZE/> (skatīts 14.04.2013.)
28. Z/S „Briežkalni” npublicētie materiāli.

PIELIKUMI

Z/S „Briežkalni” bilance 2009.g.-2012.g., tūkt. Ls.

AKTĪVS**1. Ilgtermiņa ieguldījumi**

II Pamatlīdzekļi	2009.gads	2010.gads	2011.gads	2012.gads
1. Zemes gabali, ēkas, būves un ilggadīgie stādījumi	24,4	24,3	-	-
2. Iekārtas un mašīnas	29,0	26,5	19,2	14,3
3. Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs	36,5	74,0	173,5	161,8
II Pamatlīdzekļi kopā	89,9	124,8	192,7	176,1
V Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi – kopā	89,9	124,8	192,7	176,1

2. Aprozāmie līdzekļi**I Krājumi**

1. Izejvielas, pamatmateriāli un palīgmateriāli	0	1,8	0	0
2. Nepabeigtie ražojumi	1,2	2,0	3,5	10,0
3. Gatavie ražojumi un preces pārdošanai	49,5	78,4	145,8	49,7
I Krājumi – kopā	50,7	82,2	149,3	59,7

II Debitori

1. Pircēju un pasūtītāju parādi	49,9	0	17,3	133,9
4. Citi debitori	1,5	0,4	4,0	9,8
7. Nākamo periodu izmaksas	0	10,9	5,3	13,5
8. Uzkrātie ieņēmumi	11,4	0	18,8	11,7
II Debitori – kopā	62,8	11,3	45,4	168,9

IV Nauda

1. Nauda kasē	0,1	0,1	0,1	0,1
2. Nauda bankas norēķinu kontos	10,8	22,6	8,8	15,7
IV Nauda – kopā	10,9	22,7	8,9	15,8
Aprozāmie līdzekļi – kopā	124,4	116,1	203,7	244,4
BILANCES AKTĪVU SUMMA	214,3	240,9	396,4	420,5

PASĪVS**1. Pašu kapitāls**

	2009.gads	2010.gads	2011.gads	2012.gads
1. Akciju vai daļu kapitāls (pamatkapitāls)	2,2	48,1	33,7	2,5
6. Nesadalītā peļņa				
a) iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa	0	0	0	193,7
b) pārskata gada nesadalītā peļņa	86,6	71,6	193,7	25,4
1. Pašu kapitāls – kopā	88,8	119,7	227,4	221,6
2. Uzkrājumi – kopā	0,8	0,8	1,1	0
3. Ilgtermiņa kreditori				
3. Aizņēmumi no kredītiestādēm	31,6	45,8	60,7	0
4. Citi aizņēmumi	0	0	60,9	48,7
3. Ilgtermiņa kreditori – kopā	31,6	45,8	121,6	48,7
4. Īstermiņa kreditori				
5. No pircējiem saņemtie avansi	8,5	23,3	20,3	10,6
6. Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem	73,2	48,1	6,7	114,2
10. Nodokļi un VSAOI	11,0	2,7	18,6	21,8
11. Pārējie kreditori	0,4	0,5	0,7	0,2
14. Uzkrātās saistības	0	0	0	3,4
4. Īstermiņa kreditori – kopā	93,1	74,6	46,3	150,2
Kreditori – kopā	124,7	120,4	167,9	198,9
BILANCES PASĪVU SUMMA	214,3	240,9	396,4	420,5

Z/S „Briežkalni” peļņas vai zaudējumu aprēķins 2009.g.-2012.g., tūkst. Ls

	2009.gads	2010.gads	2011.gads	2012.gads
Neto apgrozījums	246,7	202,3	322,9	368,6
Gatavās produkcijas un nepabeigto raž. krāj. izmaiņas	19,8	31,5	67,2	-89,7
Pārējie saimnieciskās darbības ieņēmumi	30,3	38,0	92,4	16,3
Materiālu izmaksas	140,8	162,2	222,8	216,1
Personāla izmaksas	5,5	8,0	14,7	14,1
Līdzekļu un vērtību norakstīšana	16,3	21,2	25,2	29,3
Pārējās saimnieciskās darbības izmaksas	4,5	3,7	8,5	2,6
% maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	4,1	4,6	9,4	6,9
Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem	86,1	72,2	201,8	26,1
Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem	86,1	72,2	201,8	26,1
UIN par pārskata gadu	4,3	0,1	7,6	-
Atliktais nodoklis	5,0	-	-	-
Pārējie nodokļi	0,3	0,5	0,5	0,7
Pārskata gada peļņa vai zaudējumi	86,6	71,7	193,7	25,4

SIA „Īves grupa” bilance 2009.g.-2012.g., tūkt. Ls.

AKTĪVS

1. Ilgtermiņa ieguldījumi

II Pamatlīdzekļi	2009.gads	2010.gads	2011.gads	2012.gads
1. Zemes gabali, ēkas, būves un ilggadīgie stādījumi	1019.8	979.5	939.2	992.9
3. Iekārtas un mašīnas	162.3	128.6	189.2	136.5
3. Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs	41.0	226.6	177.3	235.7
4. PL izveidošana, nepabeigtu celtniecības objektu izm.	0	0	3.5	57.1
Avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem	0	0	17.2	0
II Pamatlīdzekļi kopā	1223.1	1334.7	1326.4	1422.3
V Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi – kopā	1223.1	1334.7	1326.4	1422.3

2. Apgrozāmie līdzekļi

I Krājumi

1. Izejvielas, pamatmateriāli un palīgmateriāli	2.2	0.6	11.5	118.6
2. Nepabeigtie ražojumi	20.3	24.7	47.0	29.2
3. Gatavie ražojumi un preces pārdošanai	57.2	85.4	215.9	130.3
I Krājumi – kopā	79.7	110.7	274.4	278.2

II Debitori

1. Pircēju un pasūtītāju parādi	70.2	21.2	12.9	6.9
4. Citi debitori	149.2	65.2	26.7	4.0
7. Nākamo periodu izmaksas	0.7	1.4	1.5	1.5
8. Uzkrātie ieņēmumi	0	0	6.3	21.7
II Debitori – kopā	220.1	87.8	47.4	34.1
IV Nauda – kopā	3.6	10.1	1.0	10.2
Apgrozāmie līdzekļi – kopā	303.5	208.7	322.8	322.5
BILANCES AKTĪVU SUMMA	1526.6	1543.4	1649.2	1744.7

PASĪVS

1. Pašu kapitāls

	2009.gads	2010.gads	2011.gads	2012.gads
1. Akciju vai daļu kapitāls (pamatkapitāls)	2.0	2.0	2.0	2.0
3. Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve	89.2	89.2	89.2	89.2
5. Nesadalītā peļņa: a) iepriekšējo g. nesadalītā peļņa	63.5	90.8	93.0	153.7
b) pārskata gada nesadalītā peļņa	27.3	2.2	60.8	30.1
1. Pašu kapitāls – kopā	182.0	184.2	245.0	275.1

3. Ilgtermiņa kreditori

3. Aizņēmumi no kredītiestādēm	513.5	471.0	362.8	310.9
4. Citi aizņēmumi	35.6	14.5	52.5	49.0
12. Nākamo periodu ieņēmumi	359.4	381.9	433.7	430.1
14. Atliktais nodoklis	76.5	114.4	43.3	46.7
3. Ilgtermiņa kreditori – kopā	985.0	981.8	892.3	836.6
3. Aizņēmumi no kredītiestādēm	161.4	226.7	165.3	185.3
4. Citi aizņēmumi	22.2	29.0	59.9	15.9
5. No pircējiem saņemtie avansi	0	0	12.3	0
6. Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem	145.9	81.0	211.6	244.5
10. Nodokļi un sociālās nodrošināšanas maksājumi	3.4	2.1	3.3	22.2
11. Pārējie kreditori	1.9	2.2	1.7	95.1
12. Nākamo periodu ieņēmumi	18.6	29.2	53.6	67.4
15. Uzkrātās saistības	6.3	7.2	4.3	1.6
4. Īstermiņa kreditori – kopā	359.7	377.4	512.0	632.1
Kreditori – kopā	1344.6	1359.2	1404.3	1468.7
BILANCES PASĪVU SUMMA	1526.6	1543.4	1649.2	1744.7

SIA „Īves grupa” peļņas vai zaudējumu aprēķins 2009.g.-2012.g. tūkst. Ls

	2009.gads	2010.gads	2011.gads	2012.gads
Neto apgrozījums	631.9	427.7	373.2	569.1
Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	502.7	351.9	-403.2	-560.7
Bruto peļņa vai zaudējumi (no neto apgrozījuma)	129.2	75.9	-30.0	8.5
Pārdošanas izmaksas	25.6	12.9	4.2	-4.7
Administrācijas izmaksas	37.8	28.9	22.2	-21.2
Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi	46.1	65.4	106.6	113.6
Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas	114.9	8.4	8.3	-8.1
Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	44.5	45.5	47.1	-47.7
Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem	56.0	45.5	-5.1	40.4
Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem	56.0	45.5	-5.1	40.4
Atliktais nodoklis	-25.0	-38.0	71.2	-3.5
Pārējie nodokļi	3.7	5.3	-5.3	-6.8
Pārskata gada peļņa vai zaudējumi	27.3	2.2	60.8	30.1